

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

STALİN'İN ÖLÜMÜNÜN TÜRK BASININDAKİ YANKILARI

Yüksek Lisans Tezi

Gizem Öztoprak

Ankara-2012

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

STALİN'İN ÖLÜMÜNÜN TÜRK BASININDAKİ YANKILARI

Yüksek Lisans Tezi

Öğrencinin Adı

Gizem Öztoprak

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Neşe Özden

Ankara-2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

STALİN'İN ÖLÜMÜNÜN TÜRK BASININDAKİ YANKILARI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Neşe Özden

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....(Başkan)

.....

..... (Danışman)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi .....

Prof. Dr. Temuçin F. ERTAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Sovyetler Birliği lideri Stalin'in ölümünün Türk basınında yankı bulması ve bu çerçevede dile getirilen Stalin'e ilişkin yorum ve tarihsel olaylar, bu tezin temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu kapsamda üç ana bölüm dahilinde hazırlanan çalışmada, Stalin'in ağır hastalığı öğrenildiğinde basının buna nasıl dikkat çektiği birinci bölümde ele alınmakta, sağlık durumuyla ilgili gelişmeler de yine bu bölümde bulunmaktadır.

Stalin'in ölümüyle ilişkilendirilen bilgiler ikinci ana bölüme aittir. Yönetim kadrosunda yapılan değişiklikler ve bunun sonrasında beklenen siyasi gelişmeler de yine bu kısımda incelenmektedir.

Son bölümde, Sovyet liderinin vefatının ardından gerçekleştirilen defin ve taziyeye dair haberler başta olmak üzere, peyklerle ilgili yansımalar da uluslararası diğer gelişmelerin dahilinde bahsedilen konular arasındadır.

Özetle, Stalin'in ölümü ve bu ölümün yansımaları kapsamında, arka planda belirli başlıklarla verilmeye çalışılan politik sürecin Türkiye-SSCB ilişkisini de aydınlattığı ve dönemin basınına yansıma tarzı ve derecesi de sonuç olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Sözcükler: Stalin, Stalin'in ölümü, Türk basını, Türk- Sovyet ilişkileri.

ABSTRACT

REPERCUSSIONS OF STALIN'S DEATH ON THE TURKISH PRESS

This MA thesis focuses on the topic of the repercussions of Stalin's death on the Turkish public opinion as well as the historical events following this death. In this regard, the thesis consists of three main chapters. The first chapter deals with the Turkish Press' reaction on the initial information about Stalin's severe health state and worsening health conditions.

The information related to Stalin's death is the principal topic of the second chapter. This chapter also includes the events that followed Stalin's death including the struggle for leadership and possible political changes.

In the final chapter, a variety of issues related to the death of Stalin -primarily the news about the funeral ceremony and condolences on his death- and the death's effect both on the Soviet satellite states and in the world are studied.

In short, Stalin's death and its repercussions on the Turkish Press point out the important political era in the Turco-Soviet relations and also the level and nature of reflection on domestic and international politics.

Key Words: Stalin, Stalin's death, Turkish Press, the Turco-Soviet relations.

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti'nin, kuruluşundan başlayarak Sovyet Rusya'yla olan ilişkisi büyük ölçüde önem taşımaktadır. Farklı ideolojik tutumlar ve yönetim anlayışları, bu ilişkiyi araştırma bağlamında daha da ilginç bir boyuta getirmiştir.

1923'ten sonrasına bakıldığında, 1953 yılının Mart ayına kadar Sovyetler Birliği'nin devlet yönetimindeki önde gelen ismi olan Stalin, hem Türk-Sovyet ilişkilerini hem de Sovyetler Birliği'nin diğer ülkelerle olan ilişkilerini etkin politikalarıyla büyük ölçüde etkilemiş ve bu nedenle 1953 yılına kadar Türk Basını'nın da ilgi odağı olmuştur. Ayrıca, Sovyetler Birliği'nin kurucusu Lenin'in ölümünden sonra devrimin sorumluluğunu yüklenen, yaşadığı süre içerisinde uluslararası siyasete olağanüstü bir biçimde yön veren Stalin'in ölümü ve düşünceleri de incelenmeye değerdir.

Stalin'in ölümü çerçevesinde ideolojik ve çoğu zaman tek taraflı bir bakış açısıyla yazılmış olan haberlerin çokluğu karşısında, tarafsız hareket etmeye çalışmanın gerekliliği ve önemi daha fazla hissedilmektedir. Bu çalışmada, Stalin'in ölümü sürecindeki yayınların genelinde var olan kişisel yaklaşımların yoğunluğu karşısında, Türk Basını'ndaki haberlere, köşe yazılarına ve makalelere getirilen yorumlarda, basılı yayınlardan destek alınmıştır.

Stalin'in ölümünün Türk basınındaki yankılarını objektif bir yaklaşımla ele alındığında; Stalin'in bir lider olarak sadece Türk tarihine değil; dünya tarihine de etki yaptığı bir gerçektir. Batı dünyasınca iyi anlaşılmalı bir kişi olmasına rağmen ve milyonlarca insanın yaşamı onun gerçekleştirdiklerinden etkilendiği halde; Mareşal'in yaşamının, deneyimlerinin ve amaçlarının insanlar için bir nevi kapalı bir kutu olarak kaldığını belirtmek de yanlış olmayacaktır.

Tezimin oluşmasında sağladığı unutamayacağım yardım ve destekleri için danışmanım Prof. Dr. Neşe Özden'e teşekkürü bir borç bilirim. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün Müdürü Sn. Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan başta olmak üzere Enstitü mensuplarına; ayrıca başta Mustafa Sönmez olmak üzere Türk Tarih Kurumu kütüphanesi çalışanlarına da teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
GİRİŞ: Türk- Sovyet İlişkileri, Demokrat Parti Döneminde Dış Politika ve Basın	1
BİRİNCİ BÖLÜM: STALİN'İN HASTALIĞINA İLİŞKİN İLK YANKILAR	9
i. Stalin'in Sağlık Durumu	12
ii. Türk Basınında Yer Alan Bilgilere Göre Dış Basında Stalin'in Hastalığı ve Kişiliği	15
iii. Dünyanın Önde Gelen Siyasetçilerinin Stalin'in Hastalığına Yaklaşımları	20
iv. Stalin'in Ölümü İhtimalinde Yerine Geçebileceklere Dair Yorumlar	24
v. Sovyetler ve Çeşitli Ülkelerdeki Halkların Tepkisi	32
İKİNCİ BÖLÜM: STALİN'İN ÖLÜMÜ	38
i. Yönetim Kadrosundaki Değişimler	41
ii. Stalin Sonrasındaki Yönetim Değişikliklerine İlişkin Açıklamalar	44
iii. Ölüm Haberine Yabancı Siyasi Kimliklerin Yaklaşımı	49
iv. Türk Basınından Elde Edilen Bilgilere Göre Ölümün Dış Basında Yer Buluşu	54
v. Peyklerden, Türkiye ve Çeşitli Halklardan Gelen Tepkiler	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: STALİN'İN ÖLÜMÜ SONRASI	66
i. Ölümün Peyk Memleketlerde Doğurduğu Siyasi Gelişmeler	72
ii. Taziye Haberleri ve Stalin'in Cenaze Töreni	75
iii. Törenden Sonra Malenkov'un Nutku ve Görevi Üzerine Yazılanlar	82
SONUÇ	87
KAYNAKÇA	89
EKLER LİSTESİ	91
EKLER	92

GİRİŞ: Türk- Sovyet İlişkileri, Demokrat Parti Döneminde Dış Politika ve Basın

Sovyetler Birliği'nin başkanlığını 1924-1953 yılları arasında üstlenen Stalin'in 5 Mart 1953 yılında gerçekleşen ölümünün Türk basınında ne şekilde yankı bulduğu araştırılırken ve Türk basını vasıtasıyla yabancı basında da hangi satırlarla yer aldığı yansıtılırken, buna sadece bir ölüm haberi olarak yaklaşılmamıştır. Bu vefat çerçevesinde hatırlatılan, sözü edilen ve değerlendirilen tarihsel olayların neler olduğu; Türk- Sovyet ilişkileri bağlamında nasıl can bulduğunu tespit etmek bu çalışmanın amacıdır. Diğer bir deyişle, var olan ve olmuş olan politikaların Stalin'in ölümü başlığıyla Türk tarihinde basın yoluyla da olsa ne şekilde yorumlandığını belirleyebilmek önem taşımaktadır.

“Stalin'in Ölümünün Türk Basınındaki Yankıları” başlıklı çalışma kapsamında ölüm haberleri vasıtasıyla basında yer alan belli başlı tarihi olaylara değinilmiştir. İçeriği oluşturan haberlerin geri planını vermek amacıyla, Türk-Sovyet ilişkilerinde yer bulan Stalin dönemi tarihli -1924/1953- bu adı geçen olaylar başta olmak üzere, 1917'den itibaren Türk-Sovyet ilişkilerini şekillendiren konulara temas edilmiş, böylece ortaya koyulan çalışmanın bir bütün olarak değerlendirilmesi daha kolay olmuş ve sunulan veriler anlam kazanmıştır. Bahsedilmesi gereken diğer bir konu başlığıysa Stalin'in ölümü gerçekleştiğinde Türkiye'de iktidardaki Demokrat Parti'nin sürdürdüğü dış politika ve basın anlayışı olarak ön plana çıkmıştır.

1917 yılında Çarlık Rusya'sında Bolşevik Devrimi gerçekleştiğinde, Rusya ve Türkiye I. Dünya Savaşı'nda farklı cephelerdeydiler. Çarlığın yıkılmasından sonra ise iki ülke arasındaki ilişkide gözle görülür bir değişiklik yaşanmış, 15 Aralık 1917'de imzalanan Brest-Litovsk anlaşması ile iki ülke arasındaki savaş hali ortadan kalkmıştır.¹ Bu tarihten Stalin'in başa geçtiği zamana kadar ki dönem için; **Sovyet Rusya'da** yeni rejimin oturtulması, Türkiye'de ise Milli Mücadele ve ardından Cumhuriyet'in kurulması **süreci denebilir**. Bu zaman dilimi içerisinde Türkiye öncelikli olarak I. Dünya Savaşı sonrası işgalci devletlerle uğraşmış, sonrasında Cumhuriyet'in kurulma aşamasına geçilmiştir. Aynı zaman dilimi içerisinde Rusya'da ise Romanov Hanedanı iktidardan uzaklaştırılmış, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği kurulmuş, çetin bir iç savaş dönemi ve ardından bazı ülkelerle çeşitli **boyutlarda** çatışmalar yaşanmıştır. Sovyetler Birliği -1922 yılına kadar Rusya Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti'dir- 1921'e kadar iç savaşı kazanmaya çalışırken, kendine soluk alacak pencere açmaya çalışmıştır.² 1919-1923 döneminin batı politikasında ise savaş

¹ Yusuf Hikmet Buyur, **Türk İnkılap Tarihi, Cilt. III**, TTK Yayınları, Ankara 1967, s.113.

² Baskın Oran, **Türk Dış Politikası, Cilt.1**, İletişim Yayınları, İstanbul, s.157.

süresince emperyalist devletlerin kendi aralarındaki anlaşmazlıklardan yararlanma ve 1921'den başlayarak "Barış İçinde Birarada Yaşama"ya dayandığı görülmüştür.³ 1930ların ortalarına değin, SSCB'nin izlediği politika diğer devletler tarafından tanınma çabaları ve komşularla kurulan iyi ilişkilerle belirlenmiştir. Zorlu bir dönemden geçen her iki ülke kısa süre içerisinde birbirleriyle iletişim kurmuş ve karşılıklı destek alış verişine başlamıştır. Devam eden süreçte, tarihsel arka plana bakıldığında, Türkiye-SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) ilişkisine temel teşkil eden 16 Mart 1921 tarihli Moskova'da imzalanan Türk- Sovyet Dostluk Antlaşması hatırlatılabilir.⁴ Bu antlaşma ile her iki ülkenin birbirine karşı sürdürdüğü politikanın temelleri atılmıştır. Sovyet Rusya Sevres Antlaşmasını reddederek, Misak-ı Milli sınırlarını tanımış; aynı zamanda Türk-Sovyet sınırı kesin olarak belirlenmiştir.⁵ 1921 Antlaşmasını geliştirerek, ilişkileri düzenleyecek bir anlaşma yapma önerisi ise Eylül 1924'te Ankara Büyükelçisi Surits tarafından İsmet İnönü'ye iletilmiştir.⁶ 17 Aralık 1925'te Paris'te iki ülke arasında "Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması" imzalanmış; bu anlaşmanın en önemli kısmı da taraflardan herhangi birisi saldırıya uğradığı takdirde diğerinin tarafsız kalacağı maddesi olmuştur.⁷ 1925 Antlaşması; 1929, 1931 ve 1935'teki uzatmaları, ek protokolleri ve nihayet 1945'te artık uzatılmayacağını açıklanmasıyla ikili ilişkilerin bu dönemine hukuksal ve siyasi boyutlarda temel oluşturmuştur. Bu antlaşma için hatırlatılması gereken bir diğer nokta, her iki ülkenin de imzaladığı ilk saldırmazlık ve tarafsızlık antlaşması olma özelliğidir.⁸ 11 Mart 1927 tarihine bakıldığında iki devlet arasında Ankara'da Ticaret ve Seyrisefain Antlaşmasının imzalandığı görülmektedir. İki ülke arasında bazı ticari düzenlemeler yapılmış, ticaret temsilcilikleri kısmen diplomatik hale getirilmiştir.⁹

Türkiye ile olan ilişkilerine yön veren bir konu, Stalin'in ölümü sebebiyle basında yer bulduğu gözlemlenen Montreux Boğazlar Sözleşmesi'yle ilgilidir. II. Dünya Savaşı'nın belirtileri ortaya çıkmaya başladığında, değişen dünya dengeleri Türkiye'nin Lozan Barış Antlaşması sonrasında Boğazlar konusunda yeniden adımlar atması gerekliliğini ortaya çıkarmıştı. Bu gereklilik doğrultusunda Türkiye'nin girişimleri ile Boğazların geleceğini belirlemek amacıyla Montreux'da bir konferans düzenlenmiş ve 22 Temmuz 1936'da Montreux Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır. Bu konuda altı çizilmesi gereken ayrı bir nokta; SSCB'nin henüz Montreux

---

³ Oran, a.g.e., s.158.

⁴ Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1995, s.563.

⁵ Uçarol, a.g.e.,s.563.

⁶ Oran, a.g.e., s.315.

⁷ İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları**, A.Ü.SBF Yayınları, Ankara, 1989, s.271.

⁸ Kamuran Gürün, **Türk Sovyet İlişkileri**, TTK Yayınları, Ankara, 1991, s.117.

⁹ Mehmet Gönlübol-Cem Sar, **Atatürk ve Türkiye'nin Dış politikası (1919-1938)**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s.113.

konferansı sırasında iki devlet arasında ayrı bir düzenlemeye gidilmesi yönündeki teklifi ve bundan sonra da 1939'da açıkça Montreux'da değişiklik istemiştir.¹⁰

1930 sonlarının diğer devletler için olduğu gibi Türkiye ve SSCB açısından da yaklaşan savaşa hazırlıkla geçtiğinden ve ilişkilerin de bu hazırlık çerçevesinde belirlendiğinden bahsedilebilir. SSCB'nin savaş sırasında takındığı tutum ve sonrasındaki isteklerin Stalin'in ölümü çerçevesinde makalelerde ve köşe yazılarında değerlendirilmiş olduğu tespit edilmiştir. Bu sebepten, SSCB'nin II. Dünya Savaşı'nın başlangıcı aşamasında takındığı politik durumdan ve Türkiye'nin bu arada neler yaptığından kısaca bahsedilecek olursa, savaş öncesinde Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında Nisan 1939'da başlayan bir takım görüşmeler olduğu ve karşılıklı bir ittifak anlaşması düşünüldüğü söylenebilir.

Bir başka öne çıkan nokta İtalya'nın Arnavutluk'u işgal etmesinin ardından İngiltere ve Fransa'nın 13 Nisanda yeni bir saldırı olasılığına karşılık Yunanistan ve Romanya'ya garanti vermesi, İngiltere'nin aynı teklifi Türkiye'ye sunması üzerine Türkiye'nin bu tek taraflı teklifi kabul etmemesi ve Mihver devletlerinin (Almanya, İtalya, Japonya) tepkisini üzerine çekecek bu garanti yerine, karşılıklı taahhütleri içerecek bir ittifak antlaşması önerisinde bulunmuş olmasıdır. Öte yandan SSCB ve Türkiye arasında düşünülen ittifaktan dolayı da Türkiye, 13 Nisan'daki teklifleri Sovyetlere bildirerek gelişmeler karşısında Sovyetlerin tutumunu öğrenmeye çalışmıştır.¹¹ İngiltere Türkiye arasında devam eden görüşmeler ise 12 Mayıs 1939 tarihinde imzalanan bir ortak demeçle son bulmuş, buna benzer özdeş bir ortak demeç de 23 Haziran 1939'da Fransa'yla Paris'te imzalanmıştır. Türkiye'nin gerek SSCB ile gerekse İngiltere ve Fransa ile birer yardımlaşma anlaşması imzalamak için yürütmekte olduğu ön görüşmeler epey ilerlediği bir sırada, batılılarla da aynı anda görüşmeleri sürdürmekte bulunan fakat bir sonuç alamayan SSCB görüşmeleri keserek 23 Ağustos 1939'da Almanya ile bir saldırmazlık paktı imzalamıştır. Devam edilecek olursa, savaşın sonları yaklaşırken, 19 Mart 1945 günü Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov tarafından Türkiye'nin Büyükelçisi'ne bir nota verildiği görülmektedir. Bu nota özetle; Aralık 1925'ten beri yürürlükte olan Türk- Sovyet Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'nın değişen dünya şartları neticesinde artık işlevini yitirdiğinden ve iyileştirilmesi gerektiğinden bahsetmekte, anlaşma süresi dolduktan sonra Sovyet hükümeti tarafından sonra uzatılmayıp feshedilmek istendiğini içermekteydi.¹² 1925 anlaşmasının yerini alacak ve günün şartlarını kapsayan yeni bir anlaşmanın görüşülmesi amacıyla Moskova'ya giden Türkiye'nin büyükelçisi, yeni bir sınır düzenlemesi Kars ve Ardahan'ın Sovyetler Birliği'ne bırakılması; Montreux Antlaşması'nın

---

¹⁰ Oran, **a.g.e.**, s. 321,324.

¹¹ **a.g.e.**, s. 415.

¹² Gürün, **a.g.e.**, s. 117.

yeniden düzenlenmesi, Boğazlarda Sovyet üstlerinin kurulması yönündeki bir notayla karşılaşmıştır.¹³ Bu olağanüstü gelişmenin etkisi uzun yıllar sürmüş ve Stalin'in ölümü hakkında yazılan yazılara dahi konu olmuştur.

Türkiye savaş sonrasında yer alacağı dünyayı belirlemiş ve 1945'te San Francisco Konferansı'na katılarak Birleşmiş Milletlere üye olmuştur. II. Dünya Savaşı Türk- Amerikan ilişkileri açısından incelendiğinde yeni bir dönemin başladığı görülmektedir. Savaşın sonunda, Amerika'nın da aralarında bulunduğu grupta yer alan Türkiye, Almanya ve Japonya'ya karşı sembolik olarak savaş ilan etmiş, buna rağmen fiili bir savaşa girmeyerek savaşın askeri uygulamalarda bulunmadan, sonrasında yeniden şekillenen uluslararası politikada yer almıştır. Dış politikada Sovyetler Birliğiyle olan ilişkisi ön planda olan Türkiye ile ABD, ortak düşman mantığıyla ilişkilerde yeniden yapılanmaya gitmiş ve müttefikliğin ilk adımları atılmaya başlanmıştır.¹⁴ ABD, 1947'den itibaren Avrupa'yı; Sovyetlere karşı savunmak söylemiyle, askeri ve ekonomik yardım yapılarak bloklaşmanın oluşturulması, demokrasiyi temsil eden batının korunması için gereken bütün faaliyetlerin başlatılması kapsamında Truman Doktrini'ni uygulamaya başlamıştır.¹⁵ İngiltere 1945-1947 yılları arasında Yunanistan ve Türkiye'yi, Sovyetlere karşı tampon bölge oluşturmak amacıyla desteklemişse de; 1947 tarihinden itibaren devam edemeyeceğini bildirerek savaşta nükleer gücü ile ön plana çıkan ABD'yi bölgeye davet etmiş ve bu teklif ABD tarafından değerlendirilerek günümüzde de etkisini koruyan Ortadoğu'da ABD nüfuzu oluşmaya başlamıştır.¹⁶ Avrupa'da istikrarın sağlanarak, bölgenin ABD tarafından nükleer güç koruması altına alınması ve ABD'nin liderliğindeki düzenin Avrupa'nın da gücünü savunma noktasında örgütlemek, bu yol haritasında Truman Doktrini'nin ardından Marshall Yardımlarını ve NATO'nun kurulmasını da gerçekleştirmiştir.¹⁷ İşte bu noktada daha da önem kazanan Türk-Amerikan ilişkilerinde, gerek Sovyet Rusya'yla olan ilişkinin tehdit olarak algılanması ve gerekse ABD'nin bölgede giriştiği müttefik arayışı nedeniyle yakınlaşma dönemi başlamıştır. Truman Doktrini çerçevesinde ABD, Yunanistan ve Türkiye'ye bir yardım paketi belirleyerek Türkiye ile 12 Temmuz 1947'de antlaşma imzalamış ve bu gelişmeden sonra, Truman Doktrini doğrultusunda ABD Dışişleri Bakanı Marshall tarafından geliştirilen plana göre 4

---

¹³ Sait Dinç, *Atatürk Sonrası Türkiye'de İç ve Dış Politikada Gelişmelere Genel bir Bakış, Kemalist Öğreti Çukurova Üniversitesi Atatürkçü Düşünce Kolu Yayınları*, Sayı II, Şubat 2005

¹⁴ Nasuh Uslu, *Türk Amerikan İlişkileri*, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, s.87.

¹⁵ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Ankara 1988, s.441,442.

¹⁶ Sezai Orkunt, *Türk – ABD Askeri İlişkileri*, Milliyet Yayınları, İstanbul, s.134.

¹⁷ Oral Sander, *Türk Amerikan İlişkileri(1947-1964)*, A.Ü. SBF Yayınları, Ankara, s.12.

Temmuz 1948’de ABD ile Türkiye arasında bir ekonomik işbirliği antlaşması yapılarak ABD kredilerinin resmi temeli atılmıştır.¹⁸

Türkiye, Truman Doktrini sonrası dış politikasının önemli bir unsuru haline gelen ABD ile müttefiklik ilişkisini, belirginleştirmek yolunda ilerlerken, ABD’nin müttefiki olan Avrupalı devletler ile de iyi ilişkiler geliştirmek çabasında olmuştur. Giderek ısınan uluslararası politikada aynı yıl kurulmuş olan Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO)¹⁹ ile taraflar iyice belirgin duruma gelmiştir. Bu süreçte ABD tarafında bulunan Türk siyasetçileri bu amaç doğrultusunda NATO’ya üye olmayı uygun bulmuşlardır. 1950 seçimleriyle de iktidara gelen Demokrat Parti’nin bu hedefi gerçekleştirmeye yönelik Türk-Amerikan ilişkilerine hız kesmeden devam etmesiyle de bunun bir devlet politikası haline geldiği görülmüştür.²⁰

Demokrat Parti temelde siyasal özgürlük, özel teşebbüsün güçlendirilmesi, Türkiye’nin dünyaya açılması, bireysel hakların geliştirilmesi, kalkınma hareketlerinde taşraya öncelik verilmesi, yabancı sermayenin ülkeye getirilmesi vb. programları savunmuştur.²¹ Partinin bu yaklaşımlarla iktidara geldiği yıllara bakıldığında dış politikada önemli gelişmeler yaşanmakta olduğu ve savaş sonrasına denk gelen bu dönemde Türkiye’nin, Batılı ülkelerle işbirliği yolunu seçerek ABD ve onun müttefiki olan ülkelerle anlaşmaya giriştiği görülmüştür. Demokrat Parti’nin 1950 Genel Seçimlerinin ardından büyük bir çoğunlukla iktidara gelmesinden hemen önce 1950 yılı başında Marshall Yardım Heyeti Russell Dorr, yardımlar dolayısıyla Türkiye’nin “nurlu ufuklara” gittiğini belirtmiştir. Bu açıklamanın hemen ardından ABD’nin Ankara Büyükelçisi “*Türkiye’nin askeri ve ekonomik yardımdan azami şekilde faydalandığını*” açıklamıştır.²² Demokrat Parti iktidarının ekonomik olarak ABD’ye bağımlı bir politika izlemesi ve Türkiye’nin ekonomik olarak nefes almasını tek taraflı olarak ABD nüfuzuna açması olumsuz bir sonuç doğurdu denebilir. Petrol araştırması, akaryakıt tedariki, deniz vasıtaları, motorlu araçlar montaj malzemeleri, sanayi alt yapı malzemeleri, silah tedariki elektrifikasyon işleri, araştırma, projelendirme ve yatırım hizmetleri tamamen ABD veya onun kontrol bölgesine verilmiştir.²³ Demokrat Parti dönemi Türk-Amerikan ilişkilerinin yoğunlaştığı bir zamana rastlamıştır. Bu dönemde Birleşmiş Milletlerin çağrısına uyarak Kore Savaşı’na asker gönderen Türkiye’nin bu tutumu NATO’ya giriş için bir fırsat olarak değerlendirmesi; bu kararın hemen ardından

¹⁸ Ahmet-Gündüz Ökçün, **Türk Antlaşmalar Rehberi**, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara, s.349,350.

¹⁹ Faruk Sönmezoglu, **Uluslar arası İlişkiler Sözlüğü**, Der Yayınları, İstanbul, s.286.

²⁰ Gökhan Eşel, **Demokrat Parti Dönemi Türk-Amerikan İlişkilerinde Basın Sansürü ve Pulliam Davası**, s.6.

²¹ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye’de Siyasi Partiler**, Cilt. II, İstanbul, s.662-673.

²² Namık Behramoğlu, **Türkiye Amerikan İlişkileri (Demokrat Parti Dönemi)**, Yar Yayınları, İstanbul, s.7.

²³ Dinç, **a.g.m.**, s.16.

NATO'ya giriş için ikinci başvuruyu yapması ile belirginleşmiştir.²⁴ 18 Şubat 1952 tarihinde imzalanan anlaşma ile NATO'ya resmen üye olunmuştur.²⁵ Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerde Demokrat Parti dönemi ikili anlaşmaların yoğun bir dönem olarak tarihe geçmiştir. 1952-1960 yılları arasında ABD ile Türkiye arasında 54 ikili anlaşma yapılmıştır.²⁶ 1950'li yıllarda SSCB, Amerikan perspektifli dünya için tehdit olarak algılanmaya devam ederken Türkiye de bu bakış açısında yer almaktadır. Genel anlamda söylenecek olursa, Demokrat Parti yöneticileri bu dönemde gerçekleştirdikleri icraatla, yıllardır Batı yanlısı sürdürülmeye çalışılan dış politikayı olgunluğa vardırımlardır.

Stalin'in ölümünün 1953 yılının Mart ayında gerçekleşmesiyle birlikte, Türk basınının o dönemde ve kısmen öncesinde içinde bulunduğu durumu kısaca izah etmekte fayda vardır.

İktidar sahiplerinin bulunduğu konumu sürdürmek için düşüncelerini, yürüttükleri politikaları kamuoyuna duyurması ve kamuoyunun desteğini sağlamaları büyük önem taşımaktadır. Siyasal iktidarların basının kamuoyu oluşturma işlevinden yararlanabilmeleri için basın özgürlüğünü sağlamak gibi bir görevi de yerine getirmeleri gerekmektedir.²⁷ Basın ve iktidar ilişkilerinin Türkiye açısından hareketlenmesi ise 1946'da çok partili sisteme geçilmesiyle gerçekleşmiş; 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden 27 Mayıs 1960 darbesine kadar geçen dönemde basın iktidar ilişkileri ayrı bir önem taşımıştır.²⁸ Demokrat Parti basın özgürlüğünün en büyük savunucusu olmuş, buna karşılık basın da DP'yi kurtarıcı olarak kamuoyuna sunmuştur. Özellikle 1950'lilerin ilk yarısı 'beyaz devrim' olarak değerlendirilmiştir.²⁹ Basın özgürlüğünü sağlayacağını vaat etmesi nedeniyle DP basından geniş destek görmüştür. Bu desteğin yoğunluğu ise seçim sonrası demokratların gördükleri gazetecilere, "siz çalıştınız, siz kazandınız, sizin eserinizdir bu bayram!" demelerinden anlaşılmaktadır. Basındaki bu destek ve karşılıklı memnuniyet durumu 1952'den sonra yavaş yavaş sönmüştür. Dönemin önemli gazetelerinden Cumhuriyet ve Milliyet'te bu durum gözlenirken, Ulus ve Halkçı CHP'nin, Zafer DP'nin yayın organı olduğundan tavırlarında önemli bir değişim olmamıştır.³⁰ Demokrat Parti'nin 1950lilerin başlarındaki tutumu "beyaz devrim"den

---

²⁴ Oran, **a.g.e.**, s.545.

²⁵ Ökçün, **a.g.e.**, s.31.

²⁶ Oran, **a.g.e.**, s.556.

²⁷ Nuran Yıldız, *Demokrat Parti iktidarı (1950-1960) ve Basın*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, **yıllık Cilt.5**, 1997, s.1.

²⁸ **a.g.m.**, s.1.

²⁹ Cem Eroğlu, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, s.48.

³⁰ Yıldız, **a.g.m.**, s.6.

“beyaz terör”e³¹ dönüşmüştür. Bunun nedeni ise başta basın, üniversite gibi toplumsal kurumlara yönelik baskısı eğilimleridir.

Stalin’in vefatının gerçekleştiği dönemdeki basın anlayışına bakılacak olursa, uygulanan bu baskının ilk etaplarına denk geldiği görülür. Demokrat Parti ilk etapta 1950’de başlattığı ve kısa süre uyguladığı açık basın rejimini, birkaç sene sonra kıyısından köşesinden kapatmaya başlamıştır. Bunun en iyi örneklerinden biri II. Hükümet programında kendini göstermektedir.³² Öte yandan Demokrat Parti, Türk basın tarihinin hiçbir döneminde görülmemiş derecede bir besleme basın çığırının da açılmasına zemin hazırlayıp, gerçek basının doğumunu engellemiştir. Gazete kapatmaları, ilan kesmeler, tahsis kesmeleri izlemiş, iktidar yanlısı basın tiranlarının gemi azya almalarına göz yummuştur. 1946’dan sonra gönüllü olarak Demokrat Partiyi destekleyen Türk basını da demokratik basın sınırlarını çizemediği için Oral’ın deyişiyle, bu partinin “can düşmanı” kesilmiştir. Demokrat Parti iktidarı döneminin basın rejimini, sınırsız demokratik basın rejimi karakterize etmiştir.³³

Bunlarla birlikte, çok partili hayat ve onun ilk demokratik seçimiyle iktidara gelen Demokrat Parti döneminde, liberalizmin her türlü imkanından en çok basın yararlanmış denebilir. Örneğin, II. Dünya Savaşı olaylarını vermek için, Türk basını önceki dönemde kullandığı kağıt ve boyanın beş katını kullanmıştır. Okuyucu artmış, gazete sayısı ve tirajları artmıştır. Savaş bitince de, gazeteler için olay kaynakları kurmuştur. Fakat, çok partili hayat, basın için yeni ve gittikçe zenginleşen bir kaynak olmuştur. Bu dönemde; fikir, sanat ve bilim yayınları, gazete veya dergileri ise sayıca artmamış aksine azalmıştır. Hemen her konuda daha çok sansasyonel konular işlenmiş, çoğu İtalyan, Amerikan, Fransız olmak üzere konusu ve çizgisi ile yabancı basın aktarmacılığı yapılmıştır.

Çalışmanın içeriğinde kullanılan kaynaklara değinilecek olursa, bu yayınların tercih edilme sebeplerinden bahsedebilir. Bu nedenlere ise çalışması yapılan olayın tarih aralığının bu yayınların yayım tarihleriyle uygunluk göstermesi, yerelden ziyade geniş ölçekli yayınlar olması ve gündem belirleyici olmaları, birkaçının hala basılmasından ötürü köklü yayınlar olarak değerlendirilebilmesi ve yapılan tarama sırasında elde edilenlerin erişilebilirlik durumu olarak sıralanabilir. Daha özel bir gerekçe için de, muhalefette bulunan Cumhuriyet Halk Partisi taraftarı “Ulus Gazetesi”³⁴ ve iktidarda olan Demokrat Parti’yi desteklediği bilinen “Zafer Gazetesi”nin³⁵

³¹ Eroğlu, a.g.e., s.61.

³² İfade Özgürlüğü Hapiste, ÇGD Yayınları, İstanbul, s.436.

³³ Fuat Süreyya Oral, Türk Basın Tarihi, Cilt.II, s. 193,194.

³⁴ “Ulus” adıyla 28 Kasım 1934’te yayımlanan gazete, aslında Mustafa Kemal tarafından 10 Ocak 1920’de Hakimiyet-i Milliye Gazetesi adı altında Ankara merkezli olarak kurulan bir yayın organıydı. Cumhuriyet

haberlerine yer verilmesi gösterilebilir. Diğer tercih edilen gazeteler arasında “Akşam”³⁶ ve “Vatan”³⁷ gösterilebilir. “Cumhuriyet”³⁸, “Milliyet”³⁹, 1931-1955 yılları arasında A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi tarafından yayınlanan “Siyasi İlimler Mecmuası” ve 1923 yılından itibaren Başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından basılan süreli yayın “Aydın Tarihi” diğer kaynakları oluşturan yayınlar olarak bu çalışmada kendini göstermektedir.

---

döneminde ise Cumhuriyet Halk Partisi yayın organı olarak faaliyette bulunan Ulus’da başyazarlığı Falih Rıfkı Atay yapmış; daimi yazarlıkları ise; Nurettin Artam, Nurullah Ataç, Ahmet Şükrü Esmer, Burhan Belge, Yaşar Nabi, Saffet Gürol, Semih Tiryakioğlu, Cemal Kutay, Kemal Zeki ve Genç Osman üstlenmişti. Enver Behnan Şapolyo, **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın**, Ankara, 1969, s.248-249. Demokrat Parti’nin, 1953 yılının Aralık ayında Cumhuriyet Halk Partisi’nin mal varlığını haksız kazanım olarak ilan etmesinden sonra, Ulus’un basıldığı matbaa dahil olmak üzere partinin varlıkları devletin himayesi altına alınmıştı. Bunun akabinde ise Ulus’un yayın hayatı da sekteye uğramıştı. 1954 yılında tekrar “Halkçı” ismiyle çıkan gazete, Prof. Dr. Nihat Erim tarafından Cemal Sağlam’ın yazı işleri müdürlüğünde yayınlanmıştı. Oral, **a.g.e.**, s. 184. 1955’de yeniden “Ulus” adını alan ve 1971’de ise isim değişikliğine giderek “Barış” ismiyle yayımlanmaya başlayan gazete, 2008 itibarıyla gerçek adına geri dönmüş ve “Ulus” adıyla basılmaya devam etmiştir.

³⁵ Şapolyo, **a.g.e.**, s. 248; Türkiye’de ilk özel ajans olan Türk Haberler Ajansı tarafından da desteklenen Zafer, Ankara’da Demokrat Parti’nin yayın organı olarak 30 Nisan 1949-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında yayımlanmış olup, başlıca yazarları, Ahmet Muhip Dranas, Hikmet Yazıcıoğlu, Safer Güral, Sabahattin Sönmez, Ragıp Akyavaş, Orhan Seyfi Orhun, Fazı Ahmet, Advıye Fenik, Bahadır Dülgerdi. Ayrıca Gazete, 27 Mayıs 1960 tarihinde kapandıktan sonra yazı işleri müdürü tevkif edilmiş fakat gazete 7 Ocak 1962’de yeniden çıkmaya başlamıştır. Oral, **a.g.e.**, s. 248.

³⁶ Oral, **a.g.e.**, s. 226; Akşam’ı 1918 yılında Necmettin Sadak, Kazım Şinasi Dersan, Ali Naci Karacan birlikte çıkarmışlardı. Akşam Cumhuriyet devrinde de devam ederek Atatürk inkılaplarını ve halkçılığı müdafaa etmiştir.

³⁷ Şapolyo, **a.g.e.**, s. 226,227; Önce bir aile şirketi olarak, hem havadis hem de fikir gazetesi olarak kurulan Vatan, ekonomik alanda da liberalizmi savunmuş, başyazarı aynı şekilde Ahmet Emin Yalman olmuş ve çok partili rejime geçildiğinde, Demokrat Partiyi desteklemiştir. Diğer taraftan Oral, Vatan’a ilişkin olarak; bu gazetenin Ahmet Emin Yalman tarafından ilk olarak 1922 yılında çıkarıldığını, 1924’te kapatıldığını, 1940’da tekrar çıkmaya başladığını belirtmekte ve Fakat 1924 yılında kapanmış, 1940’ta tekrar çıkmaya başladığını ve 1961 yılında ortaklar arasında çıkan anlaşmazlık üzerine Cemal Reşit Eyüpoğlu ve Naim Tirali’nin eline geçtiğini belirtmektedir. Bkz.Oral, **a.g.e.**, s. 145,146.

³⁸ Şapolyo, **a.g.e.**, s. 228,230; Cumhuriyet’in kurucusu Yunus Nadi Abaloğlu’dur. 7 Mayıs 1924 yılında neşredilmeye başlanmıştır. Kurucusu, ölünce oğlu Nadir Nadi 28 Haziran 1945 yılında gazetenin yayınlanmasını sağlamıştır. Bu tarihten sonra başyazarlığı Nadir Nadi üstlenmiş ve Erol Dallı, Kayahan Sağlamer, İsmet Beşer, Mücahit Beşer, Doğan Nadi yazar kadrosunu oluşturmuştur.

³⁹ Oral, **a.g.e.**, s. 155,156. 3 Mayıs 1950 tarihinde Ali Naci Karacan himayesinde yayınlanmaya başlamıştır. Milliyet isminin Siirtli Mahmut’un Milliyet’in uzun seneler memlekette yaptığı şöhret mirasına da konmuş olarak rağbet görmüştür. Yazı kadrosunda; İsmail Hami Danişment, Peyami Safa, Refii Cevat Ulunay, Bedii Faik, Çetin Altan, yer almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: STALİN'İN HASTALIĞINA İLİŞKİN İLK YANKILAR

Sovyet lideri Mareşal Stalin, 1953 Martı'nın ilk günlerinde, sağlık durumunda ciddiye giden durum ile Türk ve dünya basınını meşgul etmiştir. Moskova radyosu, "Stalin Ölmek Üzere" feryadıyla, Stalin'in ağır hasta olduğunu açıklamıştı. Radyo, Tass haber ajansına atfen vermiş olduğu bilgide, Stalin'in konuşmadığını ve kendisine kısmi felç geldiğini bildirmişti.⁴⁰ Stalin'in felce uğradığı haberi bütün dünyada ilk atom bombası patlamasının akislerini andıran bir tepki uyandırmış; hatta bu haber Tito-Stalin ihtilafından bile en önemli dünya haberi olduğu varsayılmıştı.⁴¹

Mareşalin durumunun endişe uyandırdığı haberinden belki de daha da ilginç, ABD Başkanı Eisenhower'ın "*Şu anda Sovyet milleti Stalin'i biz ise Sovyet milletini düşünüyoruz*" sözleriydi. Bu ilginç yorumun yanı sıra, Stalin'e beyin kanaması sonucunda felç geldiği ve ölmüş olabileceği ihtimali de vardı. Sovyet Rusya'da derin bir sessizliğin hüküm sürdüğü ve Rus halkını alıştırmak için bu durumun gizlendiği düşünülmekteydi.⁴² Ayrıca Ankara'da da akisleri olmuştu ve gazeteler tereddütlü bir ifade ile Stalin'in öldüğü haberini bildirmişlerdi. Fakat 5 Mart tarihli Türk basınında Stalin'in kati ölümü hakkında hiçbir resmi makamdan haber yer bulmamıştır.⁴³

Dahası 5 Mart günlü haberlerde, bir rakibi tarafından devrilen Stalin'in bu mağlubiyetini halkın gözünde perdelemekte olduğu, öldüğü resmen ilan edildiği takdirde, bunun "Sovyet İmparatorluğu" dahilinde ciddi karışıklıklara yol açacağına kesin gözüyle bakıldığı ve aynı zamanda, Sovyet Rusya'nın dış siyasetinde de istikrarsızlığın başlayabileceği şeklinde ilginç veriler kaydedilmişti.⁴⁴ Bu görüşlerin yanı sıra, savunulan diğer fikirlerde ise beyin kanamasına uğrayan Stalin'in ölmüş olsa bile hayattaymış gibi muhafaza edileceğine dair bir işaret vardı. Sunulan bu teşhis sayesinde Stalin'in artık konuşmasına imkan yoktu. Bunlara ilaveten de, Stalin propagandasından faydalanmak amacıyla Kremlin'de iktidarı ele geçirmekte olanlar onu hayattaymış gibi muhafazaya çalışacaklardı.⁴⁵

Sağlık durumuna ilişkin haberler elde edilmeye devam ederken, beyin kanamasına uğrayan Stalin'in kurtulmasının imkansızlığı ilk sayfalarda çeşitli kaynaklarda farklı manşetlerde

⁴⁰ Akşam, 4 Mart 1953, s.1. Stalin'in sıhhi durumunun çok ağırlaştığı ve hastalığının gelişmesi hakkında Moskova'dan belli aralıklarla bülten yayınlanacağı bildirilmişti.

⁴¹ "Dünyada uyandırdığı akisler", Vatan, 5 Mart 1953, s.1,6.

⁴² "Mareşal Stalin Ölüm Döşesinde", aynı gazete aynı tarih, s.1.

⁴³ Milliyet, 5 Mart 1953, s.7.

⁴⁴ Aynı gazete aynı tarih, s.1,7.

⁴⁵ Milliyet, 5 Mart, s. 1,7.

tekrar tekrar vurgulanmıştı.⁴⁶ “Stalin’in can çekişmesi dün ve dün gece de devam etti” gibi keskin bir başlığa da rastlanmıştır.⁴⁷ Londra kaynaklı bu haberin içeriği, atılan manşetle pek bir bütünlük sağlamasa da önem taşımaktaydı. Sovyet Komünist Partisi’nin organı olan Pravda gazetesinin önem verdiği bir başmakaleden bahsedilerek, Rusya hudutları dahilindeki halkı bir defa daha birleşmeye davet edilmiş ancak bundan daha önceki makalede de Pravda’nın aynı daveti yapmış olduğu özellikle hatırlatılmıştı.⁴⁸

Özellikle üzerinde durulan konu hakkında daha sağlıklı bir değerlendirme yapılması adına, tebliğin içeriğinin bilinmesi ayrıca fayda taşımaktadır:

“Yoldaş Joseph Vissarionovitch Stalin’in 2 Mart gecesi sağlık bülteni: Moskova’daki ikametgahında bulunan Yoldaş Stalin, beynin hayati merkezlerine tesir eden bir beyin kanaması geçirmiştir. Yoldaş Stalin, kendini kaybetmiştir. Sağ kolu ve sağ bacağı mefluçtur. Konuşamamaktadır. Bu arada vahim kalp ve teneffüs cihazı teşevvüşleri meydana gelmiştir. Yoldaş Stalin’in tedavisi için en büyük tıbbi otoriteler tayin edilmiş bulunmaktadır. Yoldaş Stalin’in tedavisi Sovyetler Birliği Sağlık Vekili Tretiakov ve Kremli’nin sağlık servis Şefi Kouperin’in kontrolü altında yapılmaktadır. Yoldaş Stalin’in tedavisi, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi ile Sovyet Hükümetinin devamlı nezareti altında cereyan etmektedir.”⁴⁹

Bütün bu gelişmeler yaşanırken, “Demir Perde” dışındaki memleketlerde bulunan Sovyet diplomatları ile peylerdeki bazı siyasi ve askeri temsilcilerin acele bir şekilde Moskova’ya çağrıldıklarına dair raporlar elde edilmişti. Bu doğrultudaki gerçek ise; Stalin’in hasta olduğu ilan edildiği andan beri ortalarda görülmemiş olan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu toplantısı dolayısıyla birkaç gün önce New York’a gelmiş bulunan Sovyet Dışişleri Bakanı Vichinsky’nin Moskova’ya alelacele dönmek için hazırlık yapmış olmasıydı.⁵⁰ Genel anlamda Stalin’in durumuyla ilgili endişe verici boyuttaki manşetler, basının ilerleyen günlerdeki tutumunun nasıl olacağına dair ipucu vermekteydi. Eisenhower’in haberlerin duyulmasından sonra dile getirdikleri hakkında ise inandırıcılıktan uzak kaldığı söylenebilir.

⁴⁶ “Rus Mareşali Stalin Koma Halinde” Ulus, 5 Mart 1953, s. 1.

⁴⁷ Cumhuriyet, 6 Mart 1953, s. 1

⁴⁸ Aynı gazete aynı tarih, s. 7. Parti sözcülüğünü yapmakta olan gazete 48 saat içinde “parti etrafında birlik kuralım, parçalanmayalım” şeklinde iki defa arka arkaya neşriyatta bulunmuştu. Diğer taraftan benzer çağrı bu başmakale aracılığıyla da Moskova radyosu tarafından devamlı surette yapılmaktaydı. Kısacası bir yandan Pravda’nın “Sovyet Komünist Partisiyle partizimler kütlesinin bileşmeleri” gerekliliği üzerinde ısrarla durması; ayrıca duyulan endişelere ek olarak, Stalin’in hastalığını ilan eden ilk hükümet ve parti tebliğinde de halk birliğinin katiyen parçalanmamasına yönelik davetinin de bu ısrarla özdeşleştiği görülür.

⁴⁹ Zafer, 5 Mart 1953, s. 4.

⁵⁰ Cumhuriyet, 6 Mart 1953, s. 7.

Altemur Kılıç* tarafından kaleme alınan yazıda Stalin'in hayatına dair kısa bilgiler verilerek, Stalin'i komünizmin bünyesinin yarattığı ve aynı bünyenin onun yerine onun kadar insafsız bir diktatörü getireceği iddia edilmiştir.⁵¹ Kılıç, Ölümünden sonra Stalin ve Troçki arasında bir taht kavgasının kopacağından endişe eden Lenin'in, Stalin'in hasıraltı ettiği vasiyetnamesinde, Stalin'in kaba bir insan olduğundan ve Genel Sekreter oldu olalı büyük bir kudret sahibi biri haline geldiğinden, fakat bu gücü dikkatli kullanacağını sanmadığını söylemiştir. Ayrıca aynı vasiyetnamede, bu kabalığının tehlikeli neticeler verebileceğini, bunun için yoldaşlarını daha fazla kollayan ve daha az kaprisli birilerinin geçmesini tavsiye ettiği belirtilmiştir.⁵²

Bu noktada belirtilmesi gereken şey yazarın, Stalin'in Marksist Leninist düşünceyle buluşması noktasında ağır bir dille fikir yürütmüş olmasıdır.⁵³ Kılıç'ın Stalin'in banka soyguncusu, sinsî, entrikacı biri olduğunu; Marks-Lenin diyalektiğini ise diğer gerçek devrimci şahsiyetlerin yanında bulunmak, onlarla olan ilişkisini sürdürerek iyi noktalara gelmek için kullandığı bir "şey" olarak tanımladığını dile getirmek yanlış olmasa gerek.

Yazar, Stalin'in bir zaman gelip de dünyaya hakim olacağına inanmaktan geri kalmış olmadığını, dünya hakimiyetinin Stalin'in stratejisindeki en mühim hedeflerden biri olduğunu; fakat zaman zaman taktik ve hilelere başvurarak asıl maksadını gizlemeye muvaffak olarak birçok safdilleri de inandırdığını sözlerine eklemiştir. II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra hakiki niyetinin meydana çıktığını bir zamanlar Sovyet Rusya içinde hakimiyeti nefsinde toplamak için yaptığı hareketlerin, Orta Avrupa'da, Balkan'larda Sovyet hakimiyetini kayıtsız şartsız tesis etmek için tekrar edildiğini belirtmiştir. Nasıl Stalin Rusya'ya komünist sistemin bünyesine en uygun insan olduğu için hakim olmuşsa, onun halefinin de bünyeye en uygun insan olacağını söyleyen Kılıç, Stalin'in yerine geçecek olan şahsın komünizmin ne bünyesini ne de stratejik hedeflerini değiştirmeyeceğini dile getirmiştir.⁵⁴ Yazının geneline hakim olmasa da son satırlarda kendini gösteren durum, Stalin üzerinden komünizme yönelik bir yüklenme oluşudur. Hatta esas hedef sistemin kendisi gibi durmaktadır.

---

*Siyasal Bilgiler Bölümü mezunudur. Çeşitli gazetelerde muhabirlik, yazarlık, yazı işleri müdürlüğü yapmıştır. Basın müşavirliği görevlerinde bulundu. Basın Yayın genel müdürlüğü yaptı. Birleşmiş Milletlerde çalıştı. Halen Yeniçağ Gazetesi'nde köşe yazarlığı yapmaktadır.

⁵¹ Vatan, 5 Mart 1953, s.5.

⁵² Aynı yer. Bazı tarihçilerin Stalin'in diktatörlüğe sinsî entrikalarla geldiğini belirtmesine rağmen Kılıç'a göre, komünist sistemi ve alemin onun tipinde bir lideri icap ettirdiği için muvaffak olmuş ve Rusya'nın tek hakimi kesilmiştir. Bütün fertler üzerinde tam bir hakimiyeti her ne pahasına olursa olsun tesis etmek, idame ettirmek komünizmin bünyesinin icabı olduğunu belirtmiştir.

⁵³ Aynı yer. Stalin'in, Lenin'in en yakın mesai arkadaşlığına kadar yükselmesinin ise sadece sinsî entrikalar neticesinde olmadığını, devrimciliğinin bir devresinde parti uğruna kasa soygunculuğu gibi adi işler yapmış olsa bile, Marks-Lenin diyalektiğine vakıf olarak buna ayak uydurmasını bildiği dile getirilmiştir.

⁵⁴ Aynı yer.

Ahmet Emin Yalman* ise Kılıç'tan farklı bir üslupla ve ağırlık noktasını Sovyet Rusya'da ne olacak sorunsallığı üzerinde düşünmüştür. Nitekim yazmış olduğu köşe yazısına Stalin'in ne zaman öleceğinin yıllarca merak edildiğinden bahsederek başlamıştır. Son nefesini verince dünya yüzeyinde neler olacak? miras kavgası kopacak mı? sorularının eşliğinde ve "Kızıl Çar"ın son nefesini vermiş olduğundan bahsettiği satırlarda, onun ömrünü uzatmaya çalışan Sovyet tıp aleminin gayretlerinin boşa gittiğini dile getirmiştir.⁵⁵ Genel olarak, Stalin'in ölümünden sonra neler olacağını sorgulandığı yazıda peyk memleketlerdeki nüfuz ve nifak sahalarının birarada tutulup tutulamayacağı sorusu sorulmuştur? Ayrıca, meşhur İngiliz düşünürü Bernard Shaw'ın ölümünden önce insanlara bulunduğu tavsiyeye yer verilmiştir:

*"Günün birinde Stalin'in öldüğünü duyduğunuzda sakın sevinmeyin. Bu ölüm neticesinde işler bir kat daha kötüye gidebilir. Stalin'in hiç olmazsa akli ve tecrübesi vardı, nüfuzu da hudutsuzdu. Ondan sonra gelenlerin vaziyete hakim olamayarak, korkunç maceralara sürüklenmeleri mümkündür"*⁵⁶

Yakın gelecekte, tarihin en büyük dramlarından birine seyirci kalınacağını belirten yazar, yazısını demir gibi bir iradenin sönmesi sonucunda bir sarsıntının var olacağını ve kabustan kurtuluş günlerinin yakın olduğunu belirterek noktalamıştır.⁵⁷

Özetle, Stalin'in hastalığı duyulduğu zaman basında yer haberlerde sadece şahsına yönelik bir sağlık kaygısından bahsetmek zordu. Bu belki de tüm dünya liderlerine özgü bir genel tavırdı, ancak Stalin'in Sovyetler Birliği'nin kurucusu Lenin'den sonra ülkenin gelişmesini ve somut bir şekilde var olmasını sağlayan şahıs olması onu sadece hastalık haberlerinden bahsedilen biri olmaktan çıkarmıştır.

i. Stalin'in Sağlık Durumu

Stalin'in ölümü aniden değil, bir hastalık sürecini takip ederek gerçekleşti. Bu nedenle hastalığına ilişkin haberler basında geniş yer buldu. Ölümünden öncesinde, son sağlık bülteni

---

*Hukuk fakültesinden öğrenciyken Sabah gazetesinde yazmaya başlamıştır. Gazetecilik ve felsefe dallarında doktora yaptı. Bir dönem Vakit gazetesini çıkardı. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte Vatan gazetesini çıkardı. Daha sonra Tan gazetesini çıkarmış fakat görüş ayrılığından dolayı gazeteden ayrılmıştır. Tekrar Vatan gazetesini çıkarmaya başladı. İlk yıllarda DP yanlısı olmuştur. Daha sonra eleştiren yazılarından dolayı hapse mahkum olmuş, darbeye birlikte serbest bırakılmıştır.

⁵⁵ Vatan, 6 Mart 1953, s. 1.

⁵⁶ Aynı yer.

⁵⁷ Aynı yer.

koma halindeki hastayı kurtarmak üzere alınan önlemlerin fayda etmediğini göstermiş ve durumunun git gide kötüye gittiği açıklanmıştı.⁵⁸

2 Mart 1953 gecesi Stalin geçirdiği bir beyin kanaması sonucunda sağ bacağı ve sağ kolunun felce uğradığı, şuurunu kaybettiği dilinin de tutulduğu duyurulmuştu.⁵⁹ Moskova radyosu tarafından Mareşal Stalin'in çok ağır hasta olduğunu bildiren resmi bir tebliğ de yayınlamıştı. Tass ajansının yayınladığı haberin resmi metni ise şu şekildeydi:

*“Sovyetler Birliği Bakanlar Konseyi Başkanı ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Genel Sekreteri Stalin yoldaşın 1 Mart gecesi Moskova'daki dairesinde bir beyin kanaması sonucunda felce uğradığı esefle bildirilir. Felç Stalin'in vücudunun büyük bir kısmını tesiri altına almış bulunmaktadır. Beyinde kanama gerçekleşen nokta git gide genişlemektedir.”*⁶⁰

Komünist Parti Merkez Komitesi ile Sovyet Hükümeti tarafından sunulan ‘acı bir felaket haberi’ olarak tanımlanan durum, tebliğde:

“...Yoldaş Stalin, şuurunu kaybetmiş, sağ kolu ile bacağına felç inmiş ve dili tutulmuştur. Ayrıca kalbinde ve ciğerlerinde de önemli sıkıntılar bulunmaktadır. Yoldaş Stalin'in tedavisi daima bir surette Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi ve Sovyet Hükümeti'nin nezareti altında yürütülmektedir... Merkez Komitesi ve Bakanlar Heyeti, Partinin ve memleketin idaresinde yoldaş Stalin'in parti faaliyetindeki muvakkat gaybubetinden mütevellid bütün ihtimalleri göz önünde bulundurmaya bir vazife bilmektedir. Merkez Komitesi ve Bakanlar Heyeti şundan emin bulunuyorlar ki, partimiz ve bütün Sovyet halkı bu ağır günlerde, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi ve Hükümeti tarafından tam bir birlik, tesanüd ve teyakkuz göstererek memleketimizde komünizmin kuruluşu yolunda, daha büyük bir gayret ve enerji göstereceklerdir” şeklinde yer bulmuştu.⁶¹

Gerek bu tebliğ gerekse diğer yayınlardan, halka Stalin'in iyileşeceği fikrinin verilmek istendiği anlaşılmıştı. Ancak dünyada var olan kanaat, Stalin'in ya ölmüş bulunduğu ya da ölmesinin çok yakın olduğu yönünde olmuştu. Londra kaynaklı bir haberde; Moskova radyosunun bu neşriyatının Stalin'in öldüğünü fakat bunun gizlenmekte olduğu kanaatini kuvvetlendirdiği şeklinde yorumlanmıştır.⁶² Moskova radyosu tarafından Stalin'in sıhhi durumu ile ilgili olarak neşredilen bültenin altındaki imzalar okunduğunda, Sovyet Sıhhat Bakanı'nın da gizlice

⁵⁸ Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 1.

⁵⁹ 4 Mart saat 2.00'da yayınlanan sıhhat bülteniyle Moskova radyosu, Stalin'in hastalandığını ilan ettiği bildirilmişti. Akşam, 4 Mart 1953, s. 3. 2 Mart 1953 gecesi Stalin geçirdiği bir beyin kanaması sonucundaki durumu benzer cümlelerle bildirilmişti. Bkz: Zafer, 5 Mart 1953, s. 1,4.

⁶⁰ Akşam, 4 Mart 1953, s. 2.

⁶¹ Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 1,6.

⁶² Milliyet, 5 Mart 1953, s. 1.

azledilmiş olduğu görülmekteydi.⁶³ Londra'daki siyasi çevrelerde, Stalin'in ölüm haberinin saklandığı yönündeki fikirde ve halkın alıştırılıp ölüm haberinin sonra verileceği yönünde ısrar edilmişti.⁶⁴ Sovyet Rusya'daki bütün radyo istasyonları normal programları dışına çıkmış, aralarda resmi tebliğ ve tıbbi bülten tekrarlanmıştı.⁶⁵

Stalin'in içinde bulunduğu durumla ilgili olarak uzman doktorların görüşlerine de basında azımsanmayacak boyutta yer verilmişti. Örneğin, Viyana'daki Kalp Hastalıkları Kliniğinin Başhekimi Profesör Paul Grueneis'a göre; bu ölmekte olan bir insanın sağlık bülteni idi. Kriz ciddiye ve aciliyet içeriyordu.⁶⁶ İki İngiliz doktordan biri "*Stalin'in hastalığı hakkında ileri sürülen arazın tetkiki, bize Sovyet liderinin 48 saatten yaşayamayacağı kanaatini vermektedir. Bilhassa vahim olan araz şuurun kaybı ve nabız sayısızdır*"⁶⁷ şeklinde benzer yorumda bulunup Stalin hastalıktan kurtulsa bile bir daha konuşamama ihtimali olduğunu belirtirken, diğeri ise Stalin için: "*Stalin'in sıhhi durumu hakkında yayınlanan rapordan, Sovyet Başvekilinin iyileşmesinin mümkün olmadığı anlaşılmaktadır...*"⁶⁸ sözlerini sarf etmişti. Amerikalı doktorlar da bu görüşü desteklemiş ve Stalin'in kurtulmasına imkan kalmadığını dile getirmişlerdi.⁶⁹

Tanınmış Türk doktorlara göre, Sovyet Mareşalinin durumu ümitsizdi. Yayınlanan tebliğ doğrultusunda yapılan görüşmelerde General Tevfik Sağlam soruyu şu şekilde yanıtlamıştı: "*Neşredilen raporları okudum. Beyin kanamasından hasıl olan koma halleri iki veya azami üç gün devam eder ve bu müddetin hitamında neticelenmesi lazımdır. Moskova radyosu tarafından neşredilen raporlarda bildirilen hususlar doğru ise Stalin'in şifa bulacağını hiç zannetmiyorum.*"⁷⁰ Dr. Ahmet Rasim Onat tebliğlerde bildirildiği şekilde bir beyin kanaması var ise Stalin'in şifa ihtimali olmadığını düşünüyor ve "*Beyin kanamasına maruz kalan Stalin yaşında bir kimsenin, komaya girdikten sonra 72 saatten fazla yaşayacağını tahmin etmiyorum*" sözleriyle bu durumu onaylıyordu.⁷¹ Profesör Fahri Arel ve Dr. Asım Onur iki günlük bir süreçte ölümün gerçekleşeceğini bekliyorlardı. Nitekim Arel, eğer raporlarda bildirildiği gibi koma halinde ise Stalin'in azami iki gün yaşayabileceğini düşünüyor ve beyin kanamasının sebep olduğu komalarda kurtuluş ümidinin çok az olduğunu hatırlatıyordu.⁷² Dr. Onur da, Stalin'in durumu hakkında fikirlerini: "*Koma halinde bulunan bir hasta çok ağır demektir. Moskova radyosunun yayınlandığı*

---

⁶³ Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 6.

⁶⁴ Akşam, 5 Mart 1953, s. 1.

⁶⁵ Vatan, 5 Mart 1953, s. 1,6.

⁶⁶ Zafer, 5 Mart 1953, s;4

⁶⁷ Aynı yer.

⁶⁸ Zafer, 6 Mart 1953, s. 1.

⁶⁹ Akşam, 5 Mart 1953, s. 2.

⁷⁰ Cumhuriyet, 6 Mart 1953, s;7

⁷¹ Aynı yer.

⁷² Aynı yer.

raporlara bakılırsa Stalin'in kalbi de gayri muntazam çalışıyormuş. Kalbe bu kadar tesir eden beyin kanamasından şifa beklenemez. Umumiyetle bu tarz beyin kanamaları iki gün zarfında neticelenir” şeklinde izah etmişti.⁷³

Stalin'e dair ölüm beklentisi yoğun olmakla birlikte bu komanın bazı özel vakalarda açılmasının mümkün olduğu da bilinmekteydi. Ancak, böyle bir durumda arkasında bıraktığı yarım felcin kati ve aynı zamanda beyin yumuşamasının ruhi belirtilerinin de kaçınılmaz olması söz konusuydu. Bu itibarla böyle bir şahsiyetin ruhi şahsiyetinden sosyal fayda beklenemeyeceği aşikardı.⁷⁴ Yine bu konuya ilişkin elde edilen sağlık raporlarını ve açıklamaları destekler nitelikte bir yoruma göre, Amerikan siyasi mütehassısları da Stalin'in öldüğü sonucuna varmışlardı. Bu tutumu kuvvetlendiren ise son sağlık bülteninin Çarşamba günü (4Mart) neşredilmiş olmasıydı.⁷⁵

Stalin'in sağlığına ilişkin olarak tıbbi çevreler birbirine yakın yorumlarda bulunurken, yayınlanan tebliğden ve uzman doktorların fikirlerinden apayrı olarak karşılaşılan başka bir bilgiyse, Ankara'daki Rus sefarethanesinde bir dua merasimi yapılmış olduğuydu. Sefarethane papazının başkanlığında yapılan bu duaya bütün sefarethane mensupları katılmış ve Stalin'in biran evvel iyileşmesi için dua etmişlerdi.⁷⁶

ii. Türk Basınında Yer Alan Bilgilere Göre Dış Basında Stalin'in Hastalığı ve Kişiliği

Stalin'in sağlık durumuyla ilgili haberler Türk basınında olduğu kadar dış basında da geniş yer bulmuştu. Özellikle Amerika ve İngiltere basınına ait haberler yine Türk kaynaklarında en yoğun şekilde var olanlardı. Stalin'in durumunun New York'taki radyolarda uyandırdığı yankılar satırlarda yerini almış ve radyolar için Stalin'i 24 saat işlemekte, yoğun biçimde yayın yapmaktalar tabiri kullanılmıştı.⁷⁷ Bu radyolardaki yayınların akabinde haber hakkındaki düşüncesi sorulan New York'taki bir taksi şoförü “*Artık Kore harbinin sonu geldi demektir. Çocuklarımız evlerine dönebilecektir*” diyerek fikirlerini açıklamış, aynı şekilde, bir bardaki şahıslar da farklı bir kanaatte olmadıklarını ve ümitlerinin Stalin'in hastalığının Kore Harbi'ni süratle neticelendireceği yönünde olduğunu belirtmişlerdi.⁷⁸ Amerika'nın önde gelen

---

⁷³ Aynı yer.

⁷⁴ Zafer, 6 Mart 1953, s. 6.

⁷⁵ Akşam, 5 Mart 1953, s. 1.

⁷⁶ Cumhuriyet, 6 Mart 1953, s;7

⁷⁷“Mareşal Stalin'in Hastalık Haberi New York'ta Nasıl Yayıldı?” başlıklı haber. Zafer, 5 Mart 1953, s. 4.

⁷⁸ Zafer, 5 Mart 1953, s. 4.

yayınlarından olan Daily News’da ise haber, “Stalin felce uğradı” manşetiyle neşredilmişti.⁷⁹ Diğer önemli bir kaynak olan New York Times’da ki satırlara bakıldığında, siyasi çevrelerin Malenkov’un Stalin’e halef olma yarışında Beria ve Molotov’u geçtiğine inandıkları vurgusunun var olduğu görülmüştür.⁸⁰ Bu konuya ilişkin, her saat başında açıklamalarda bulunan Moskova radyosunda Stalin’in gaybubeti esnasında kendisine kimin vekalet edeceğinden bahsedilmemekteydi.⁸¹ İleriki satırlarda da rastlanacağı üzere Moskova’dan herhangi bir resmi bilgi gelmemesine rağmen, Stalin’in ölmesi durumunda kimin görevi üsteleneceği hakkında ki fikirlerin yoğun olarak beyan edildiği görülmektedir.

Londra basını dikkate alındığında öne çıkan bir görüş söz konusuydu. Buna göre; Stalin ölmüştü ve Sovyet hükümeti bu ölüm haberini gizleyerek, halkı alıştırdıktan sonra ölümü resmen bildirecekti.⁸² Daily Mail gazetesinin İstanbul’da bulunan muhabiri G.Ward Pice’nin söylemlerine bakıldığında, Stalin’in ölümünün diğer ülkelerden ziyade, Sovyet Rusya ile geniş bir hududu olan Türkiye’de ilgi uyandırdığını vurguladığı ve Türkiye’de belirli çevreler aracılığıyla edindiği şu izlenimleri bildirdiği tespit edilmiştir: “*Burada konuştuğum kimseler ve tacirler Stalin’in zamanla eski ve ihtiyar bir diplomat haline geldiğini söylemişler ve Sovyet Rusya’yı bir cihan harbine sürüklemekten her zaman çekindiğini kaydetmişlerdir. Bunlara göre, Stalin’in yerini alacak olan şahsın, kendini göstermek ve itibarını yükseltmek maksadıyla bir maceraya atılması tehlikeleri mevcuttur.*”⁸³

Türk basınındaki, konuyla ilişkili yabancı ülkelerde çıkan haberlere devam edildiğinde, Stalin’in İtalyan basınında geniş yer bulduğu söylenebilir. Roma gazetelerinden Giornale D’Italia konuyla ilgilenmiş ve “*Roma’da hakim olan kanaat, Stalin’in Sovyet radyosunun bildirdiğinden daha ağır durumda olduğudur*” kanaatini neşretmişti. Komünizm taraftarı “Pease Sera” gazetesi ise Stalin’in uzun ya da kısa bir süre faal politika sahnesinden çekilmesinin muhtemel olduğunu ve büyük acı duyan Sovyet milletinin, şefinin hastalığı haberinden heyecan duyduğunu yazmıştı. Yine bir İtalyan gazetesi olan “Momento Sera” da Moskova’da yayınlanan tebliğ metinlerini aynen aldıktan sonra Moskova’ya taraftar mahfillerde feci bir kötümserlik hüküm sürdüğünü

---

⁷⁹ Milliyet, 5 Mart 1953, s. 7. Bu konuya ilişkin benzer cümleler ve açıklama. Bkz: Mareşal Stalin’in ölüm derecesinde hasta olduğuna dair gelen haber Washington’da büyük bir ciddiyet ve endişe ile karşılanmıştır. Amerika’da ki gazetelerde çıkan manşetler şu şekildedir: Daily Mirror, “Stalin’e inme indi”, Daily News gazetesi, “Stalin Felce Uğradı.” Zafer 5 Mart s.7.

⁸⁰ Zafer, 5 Mart 1953, s. 7.

⁸¹ Aynı yer.

⁸² Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 1.

⁸³ Aynı gazete aynı tarih, s. 7.

kaydetmişti.⁸⁴ Diğer bir İtalyan gazetesi olan, “İl Messagero” ileriye dönük ne olacağını sorgulayarak;

“Herkes, Stalin’in ölümünden sonra vaziyetin daha mı iyi, yoksa daha mı fena olacağını merak etmektedir. Stalin öldükten sonra halefleri soğuk harbe devam edemeyeceklerdir. Ya uzlaşmayı, yahut faciayı kabul etmek zorunda kalacaklardır. Halbuki dünya, Stalin’e güvenebilirdi. Zira en basit şekilde düşünen bir kimse dahi Stalin’in yaşadığı müddetçe soğuk harbin hakiki harbe çevrileceğini sanmaktaydı” satırlarını neşretmiştir.⁸⁵

Stalin’in bir macera adamı olmadığını vurgulayan Roma basını, bununla beraber onun yerine gelecek olan kimsenin, Stalin tarafından takip edilen bu siyaseti mutlaka değiştireceğini söylenemeyeceğini belirtmiş ve Stalin’in ölümü ile ardında bir bilinmezlik bıraktığını dile getirmişti. İtalya’da ki müşahitler iki soru üzerinde durmuşlardı: Stalin’in ölümü Sovyet Rusya’nın batı alemleri ile olan münasebetlerinde gerginliğe sebep olarak var olan gerginliği arttıracak mı? Yoksa bunun aksine, Stalin’in devlet işlerinden uzaklaşması Kremlin siyasetinde bir mülayemet mi yaratacaktı?⁸⁶ Müşahitlerin bir diğer söylemi olan; *“Bugün doğu ile batı arasındaki münasebetlerin mahiyeti ne olursa olsun Stalin’in ağır hastalığı, Sovyet Rusya’nın İkinci Cihan Harbinde oynamış olduğu rolü silememiştir. Stalingrad ismi Sovyet Hükümetinin Başkanı ve İkinci Dünya Harbinin büyük kumandanlarından biri olan Mareşalin ismine bağlı kalmıştır ve bu konuda Sovyet Rusya’yı bugün işgal etmekte olduğu büyük devlet mevkiine Stalin getirmiştir”*⁸⁷ şeklindeki diğer önemli satırlar da, İtalyan basını vasıtasıyla Türk basınındaki yerini almıştır.

İngiltere, İtalya ve Amerika’nın yanı sıra Fransa basınında da Stalin’le ilgili yorumlara rastlamak mümkündür. Fransa’dan gelen veriler, Stalin’in milletlerarası sahadan çekilmesiyle ortaya yeni bir meçhul çıkacağı yönünde bir yorumda bulunduğunu gösteriyordu. Ortak kabul görmesi gereken bir konu olarak da, Stalin’in Sovyet Rusya’nın milletlerarası menfaatlerini korumak yönünde yüksek bir duyguya sahip oluşu belirtilmişti.⁸⁸ Sağlık durumunun Fransızları meşgul ettiği ortadaydı. France Soir gazetesi “Stalin ölmek üzere”, Paris Presse’ de “Stalin’de beyin kanaması” başlıklarıyla yayılan durumun hemen altında: *“Mareşal Stalin’in uğradığı beyin kanaması dünya tarihinde bir dönüm noktası teşkil edebilecek bir hadisedir. Yaşlandıkça muhafazakar olduğu söylenen Stalin’in Bolşevik ve Sovyetler Birliği ihtilalı zaferlerini içerde olduğu gibi dışarıda da sağlam olarak muhafaza etmek arzusunda bulunduğu teyit ediliyor”*

---

⁸⁴ Zafer, 5 Mart 1953, s. 4.

⁸⁵ Milliyet, 6 Mart 1953, s;7

⁸⁶ Aynı gazete aynı tarih, s. 7.

⁸⁷ Zafer, 5 Mart 1953, s. 7.

⁸⁸ Aynı yer.

satırları paylaşılmıştır. “France Soir” ise sağlık durumuna ilişkin bilgilerden ziyade Stalin’den sonraki yönetime dair bir tahminde bulunmaya çalışmış ve “Molotov veya Malenkov veyahut üçlü bir idare Stalin’in yerine geçecek” başlığı altında, Stalin’in gördüğü hürmetin bu işi bilhassa güçleştirdiğini yazarak: “*Filhakika, senelerden beri her gün radyo ve basın vasıtasıyla millete, yerine kimsenin geçemeyeceği adeta yarı ilah gibi gösterilen bir şahsın yerine kim geçebilecek?...*” sorusuyla devam etmiştir.⁸⁹ Fransa’dan sonra dikkat çeken diğer bir ülke İspanya olmuştur. Genellikle, İspanyol hariciye vekaletinin görüşlerini aksettirmesiyle tanınan Katolik “ia” gazetesine göre; Stalin’in ölümü Sovyet Rusya’yı diğer bir “diktatör”ün iş başına getirilmesi veya Sovyet rejiminin tek elden çıkmasıyla karşı karşıya bırakacaktı. Stalin bir defa çekilirse, Sovyet hükümetinin, Lenin’in ölümünden sonra meydana geldiği belirtilen buhrandan daha büyüğüne düşmesini beklemek mantıklı olacaktı. Sovyet buhranının peyk memleketlerde kendini daha fazla hissettirmesi ve buralarda kaynaşma veya ayaklanma meydana gelmesinin de mümkün olduğu İspanyol basını tarafından altı çizilmiş bir nokta olmuştur.⁹⁰

Arap basınında ilgiyle takip edilen durum; Müslüman halkı en çok ihtiva eden devletlerden biri olması dolayısıyla Stalin’in ölümü veya siyasi hayattan kati olarak çekilmesi, Arap dünyası için hususi bir anlam ifade etmesi yönüyle yankılanmıştı. Arap basını, Stalin’in esrarengiz kişilikli olmasına ve hayatı hakkında az şey bilinmesine sair olan yaklaşımlara değinerek, Stalin’den aldığı mistik unsurdan mahrum olacak komünizmin doğuda cazibesini kaybedeceği fikrine yer vermekten geri kalmamıştı.⁹¹

Mareşal Stalin’in sağlık durumunun dünyanın birçok yerinde yankı bulduğu aşıkardı. Fakat belki de merak edilen haberler geçmiş siyasi ilişkiler ve politik durum göz önüne alındığında Almanya’ya ait olanlarıydı. Batı Almanya’da Bonn’dan edinilen verilere göre, hükümet sözcüsü verdiği beyanatta Stalin’in hastalık haberlerinin dikkatle takip edildiğini söylemekle yetinmişti.⁹² Bu kısa açıklamaya ek olarak, bütün Batı Berlin gazeteleri iktidara geçmek mücadelesinin memleketi ve partiyi zayıflatacağını yazmıştı. Doğu Berlin incelendiği zaman, Alman Halk Demokrasileri Hükümeti radyo merkezlerinin matem şeklinde Sovyet tebliğini yayınlamış olduğu görülmüştür.⁹³ Yine Doğu Berlin’de Sovyet kontrolündeki And Ajansı saat 11.00’da Stalin hakkında henüz hiçbir haber yayınlamamış durumdayken, Fransız “Kurier” “Stalin Ölmek Üzere” başlığı ile durumu ilk bildiren gazete olmuştu. Bu başlıkta Stalin, 1947 yılında kalp krizi geçirdiği

---

⁸⁹ Aynı yer.

⁹⁰ Milliyet, 6 Mart 1953, s;7

⁹¹ Ulus, 6 Mart 1953, s. 7.

⁹² Zafer, 5 Mart 1953, s. 4. Stalin’in durumuyla ilgili haberler Berlin’de sabahleyin batı radyosu tarafından yayılmıştı ve Batı Berlin’de büyük bir heyecan yaratmıştı.

⁹³ Aynı yer.

zaman çok ketum davranıldığı hatırlatılarak, şu an ise Komünist Partisi Merkez Komitesinin ve Vekiller Konseyi'nin var olanı duyururken kullandıkları dilin, iç durumun vahametini gösterdiğine dair işaret olduğu vurgulanmıştı.⁹⁴

Belgrad'da, bomba tesiri yapan olay karşısında Yugoslav basın ajansı özel bir bülten neşrederek Stalin'in, Ekim devrimine ihanet edip mütecaviz bir blokla sulhu tehdit altına almış bir adam olduğunu iddia etmiş; Stalin'in ağır hastalığının ve muhtemelen ölmesinin Sovyet Rusya'da yeni bir temizlik hareketine bahane teşkil edeceği söz konusu olduğunu dillendirmişti. Stalin'e kimin halef olacağı henüz tayin edilmemiş ise de Malenkov ismi üzerinde durulması gerektiği açıklanmıştı.⁹⁵ İspanya'da ki yankısı da benzerlerinin bulunduğu bir şekilde; Moskova'dan gelen haberlerin milletlerarası sahada kısa zamanda yeni değişiklikler meydana getireceği yönünde vücut bulmuş ve Stalin'den sonra gelen idareci için de dünya siyasi gidişinde önemli tepkiler yapabilecek mi? sorusu sorulmuştu.⁹⁶ Atina'nın da birinci sayfalarından verilen haber büyük ilgiyle karşılanmış, fakat geleceğe yönelik kimin halef olacağına dair bir yorum da bulunulmamıştı.⁹⁷

Viyana'da "Memleket ve millet için büyük felaket" şeklinde Mareşal Stalin'in hastalığını yayan Prag radyosunun yanı sıra, Varşova, Tass Ajansının neşriyatı kullanarak herhangi bir yorumda bulunmaksızın durumu bildirilmişti.⁹⁸

Dikkat çeken diğer bir haber de Anadolu Ajans kaynaklıydı. Buna göre, olayın ortaya çıkmasından birkaç saat sonra Hindistan'da polis Kızıl meydan olarak anılan komünist parti merkezini basmıştı. Komünist parlamento grubunun merkezi tahliye edilmiş ve içinde bulunan bütün eşya ve kızıl propagandaya ait bütün yayın ve vesikalar müsadere edilmişti.⁹⁹

Var olan satırlardan da görüleceği üzere, dünya basınında genellikle ana başlıklar halinde verilen haber, Stalin'in durumunun basında önemli bir yer teşkil ettiğini gözler önüne sermektedir. Dünyanın dört bir yanından elde edilen verilerin Türk basınında ne şekilde yer bulduğu konusunda fikir edinebilmemizi sağlayan satırlardan; henüz sağlık durumu dahi kesinleşmeden sonrasında ne olacağı hatta görevi kimin üstleneceği konusunda yapılan irili ufaklı her türlü yorumdan Stalin'in dünya tarihinde etkili bir lider olduğu kanaatine varılabilir. Sık sık bahsedilen diğer bir konunun

---

⁹⁴ Zafer, 5 Mart 1953, s;7

⁹⁵ Aynı yer.

⁹⁶ Zafer, 5 Mart 1953, s. 4. Moskova radyosu tarafından verilen haberin, hariciye vekaleti çevrelerinde, büyük bir alaka uyandırdığı, fakat bu hususta herhangi bir fikir yürütmenin henüz zamanı gelmemiş olduğu belirtilmiştir.

⁹⁷ Zafer, 5 Mart 1953, s. 7.

⁹⁸ Aynı gazete aynı tarih, s. 4.

⁹⁹ Vatan, 6 Mart 1953, s. 1,7.

da, Sovyet Rusya'nın içinde bulunduğu koşullar ve partide görülmesi beklenen zayıflama üzerine kurgulamalar olduğu görülmüştür.

iii. Dünyanın Önde Gelen Siyasetçilerinin Stalin'in Hastalığı Konusuna Yaklaşımları

Azımsanamayacak sayıda siyasi şahsiyetin önemli açıklamalar da bulunduğu bir gerçektir. Başkan Eisenhower tarafından Moskova Büyükelçiliğine tayin edilmiş olan Charles Bohlen de bu kimliklerden biriydi ve telefonda aldığı haber sonrasında: “*Diyecek bir şey yok. Mütemmim malumat beklemeliyiz*” beyanında bulunmuştu.¹⁰⁰ Amerika hariciye vekaleti mensupları ise Stalin'in ani olarak ağır hastalanması haberini bir sürpriz olarak karşılamışlardı.¹⁰¹ Düzenlediği basın toplantısında Stalin'in halefi ile buluşabileceğini söyleyen Eisenhower, görüşmeye yer bile tayin etmiş ve Moskova ile Washington arasında bir yerde olabileceğini dile getirmişti. Washington kaynaklı bilgilerde Eisenhower'ın Mareşal Stalin'in hastalığının komünist dünya ile “hür dünya” arasındaki savaşa yapacağı tesirlerden bahsettiği göze çarpmıştır. Dahası Amerikan idarecilerini meşgul eden başlıca meselenin bu olduğunu vurgulamış fakat bütün dünyadan ne kastettiğini tasrih etmemişti.¹⁰² Başkan Eisenhower, meseleyi daha da kapsayıcı bir şekilde ele alarak, neşrettiği bu mesajın bütün Amerikalıların hislerine tercüman olduğu kanaatinde bulunduğunu, barış lehinde yapılabilecek herhangi bir şey için kendisini durduracak hiçbir fedakarlık veyahut şahsi mahzur olmadığını sözlerine ilave etmiştir.¹⁰³ Barışı dilinden düşürmeyen ve bu yönde bir politika izlemeye gayretli görünen Eisenhower, tedbiri de elden bırakmayarak, Sovyet Rusya'daki karışık durum karşısında ABD'ye bir parola belirlemiş, bunu da “Uyanık bulunmak” şeklinde özetlemişti.¹⁰⁴ Daha önceki açıklamalarında Sovyet Rusya halkını düşündüğünü dile getiren Eisenhower, düzenlediği basın toplantısında bu sefer kendi halkını da kapsayacak “barışçıl” mesajlar vermeyi tercih etmiştir.¹⁰⁵ Başkanın yapmış olduğu bu açıklamalar için durumdan haberdar olduğu an ki açıklaması gibi inandırıcılıktan uzak düştüğü söylenebilir. Bunların yanı sıra, Eisenhower, haftalık basın konferansında; “*Stalin'in hastalığının hür dünyanın komünizme karşı gayretleri üzerinde ne gibi bir tesiri olacağını bilmiyorum. Hür dünyanın yapabileceği en iyi şeyin dünya barışı ümitlerini kuvvetlendirme azimlerinden şaşmamak*

¹⁰⁰ Zafer, 5 Mart 1953, s. 7.

¹⁰¹ Milliyet, 5 Mart 1953, s. 7.

¹⁰² Zafer, 6 Mart 1953, s. 1. Bkz. Milliyet, 6 Mart 1953, s. 1.

¹⁰³ Aynı gazete aynı tarih, s. 6.

¹⁰⁴ Cumhuriyet, 6 Mart 1953, s. 1.

¹⁰⁵ Zafer, 6 Mart 1953, s. 1,6. Eisenhower ayrıca en samimi müşavirleriyle görüştüğünü, meseleyi her veçhesinden incelendiklerini ve bütün imkanları düşündüklerini belirtmiştir.

olacağıdır” demiştir.¹⁰⁶ “Eisenhower Stalin’in halefi ile görüşecek” diğer bir başlığı oluşturmaktadır. Haberin açılımında ise; başbakan Eisenhower’ın haftalık basın toplantısında, Mareşal Stalin’in hastalığının ve bunun “komünist dünya” ile “hür dünya” arasındaki gerginliğe yapacağı tesirlerin, Amerikan idarecilerini meşgul eden başlıca mesele olduğu söylenmiş ve bütün dünyanın barışı temin çarelerini aramaya devam edeceği ümidini tekrarlayarak, bütün dünyadan ne kastettiğini tasrih etmemiştir.¹⁰⁷ Eisenhower’ın Stalin’in halefi ile görüşeceği bildirilmiştir.¹⁰⁸ Başkan, dünya sulh davasına yarayacak ise ve Amerikan ananelerine uygun ise yeni Sovyet reisi ile eşit şartlar dairesinde Rusya ile Amerika arasında mesafenin orta yerinde görüşmeye hazır olduğunu beyan etmiştir.¹⁰⁹

Bir diğer Amerikan siyasi şahsiyetlerinden olan Mr. Truman, verdiği beyanatta Stalin’in ağır hastalığı dolayısıyla üzüldüğünü dile getirerek, “*Akrabalarımın birisinin başına böyle bir şey gelmiş gibi üzülmüş bulunuyorum*” demiştir.¹¹⁰ Bu oldukça içten görünen açıklamanın yanı sıra, ABD’nin Moskova’daki eski büyük elçisi olan ve Mareşal Stalin’i en iyi tanıyan Amerikalı olarak gösterilen Averel Harriman’ın beyanattı: “*Stalin iktidarının sona ermesiyle Rusya’nın her tarafında son derece gergin ve tethiş dolu bir devre başlayacak ve hatta bu vaziyet peyk memleketlerde daha da fena bir hal alacaktır*” şeklinde olmuştur.¹¹¹ Bunlarla birlikte Amerikan askeri şahsiyetleri meydana gelecek yeni durumu; ABD, harp tehlikesinin fazlalaştığına kanaat getirir ve askeri kuvvetlerini birden bire arttırmaya başlayacak olursa, yeni ve nispeten tecrübesiz bir Sovyet rejimi bunu önleyici bir harple cevaplandırabilir şeklinde ve ABD, milletlerarası veya dahili sebepler dolayısıyla silah kuvvetlerinin mevcudunu azaltmayı kararlaştıracak olursa, Batı Avrupalı müttefikler bu hareketi, Stalin’in iktidardan ayrılışıyla tehlikenin azaldığı şeklinde tefsir edilebilirler biçimde yorumlamışlardı.¹¹²

Birleşmiş Milletler çevresinden gösterilebilecek bir örnek Mareşal’in yerine kimin geçeceği meselesinin doğuracağı zorluk olabilir. Bu çevredeki şahsiyetlerin arasında, hüküm süren iki farklı görüş olduğu göze çarpmıştır. Birinci görüş, Lenin’in ölümünden beri iş başında bulunan Stalin’in, gitmesi durumunda karışıklık çıkmadan yönetime hakim olunması yönünde gereken tedbirleri çoktan almış olmasıydı. Sovyetler Birliği idarecileri arasında, Stalin’e kimin vekalet edeceği sağlıklı olarak bilinmese de, bu şahsın bizzat Stalin tarafından seçilmiş olduğuna ve tayin olunan bu halefe herkesin boyun eğeceğine inanılıyordu. Aynı çevrelerde yürütülen diğer fikir de,

¹⁰⁶ Vatan, 6 Mart 1953, s. 1,7.

¹⁰⁷ Ulus, 6 Mart 1953, s. 1.

¹⁰⁸ Akşam, 6 Mart 1953, s. 1.

¹⁰⁹ Aynı yer.

¹¹⁰ Ulus, 6 Mart 1953, s. 7.

¹¹¹ Cumhuriyet, 6 Mart 1953, s. 7.

¹¹² Milliyet, 6 Mart 1953, s;7

Komünist Rus Partisinin yüksek muhitlerinde belli bir süredir var olan buhran, mutlak şefin ölümü ile patlak vermekte gecikmeyecek ve Stalin'in yerine geçmeye hazır bulunan Molotov, Malenkov ve Beria, birbiriyle amansız bir mücadeleye girişecekler yönünde kendini var ediyordu.¹¹³ Devam edildiğinde Anadolu ajans kaynaklı diğer bir veri, Birleşmiş Milletler genel kurulu başkanı Lester Pearson'a ait olan, Sovyet hükümet reisinin vahim hastalığı dolayısıyla duyduğu üzüntüyü Sovyet murahhas heyetine bildirmiş oluşuydu.¹¹⁴ BBC'nin diplomatik yazarının Stalin'in hastalığı hakkında söylediği şu sözler de göz ardı edilmemiştir: *“Stalin'in hastalığı Rus siyasi durumunu büyük kararsızlık içinde bırakmaktadır. Hastalanıncaya kadar icra kuvvetinin bütün teşkilatları onun kontrolüne tabiydi. Bundan sonra ise olaylar hastalığı esnasında, Stalin'de temerküz edilen icra kuvveti ve fonksiyonların tevzi şekline tabi olacak gibi görünmektedir.”*¹¹⁵

Yabancı siyasi kimliklerin yapmış olduğu açıklamalar incelenmeye devam edildiğinde Türk basınında yer bulan bir diğer önemli kimlik İngiltere Başvekili Churchill olmuştur. Başvekil, hususi başkatibini Sovyet Büyükelçiliğine göndererek Stalin'in hastalığından dolayı duyduğu üzüntüyü Sovyet Büyükelçisi Gromyko'ya bildirmiş, ayrıca büyükelçiye Stalin'in hastalığının seyri hakkında malumattar edilmesini rica etmişti.¹¹⁶ Yine kaynağı İngiltere olan bir diğer açıklama da İşçi Muhalefet Lideri Clement Attlee'den gelmiştir. Attlee, Londra'da ki Sovyet Büyükelçisi Andre Gromyko'ya bir mektup göndererek Mareşal Stalin'in ağır hastalığı dolayısıyla duyduğu üzüntüyü ifade etmiş ve hastalığın son safhaları hakkında kendisine malumat verilmesini istemişti.¹¹⁷

Fransa'nın önde gelen isimlerinin yaklaşımları incelendiğinde, Dışişleri Bakanı Bidault'un, Sovyet Büyükelçisi Pavlof'a bir mektup göndererek, Mareşal Stalin'in hastalığı haberini öğrendiği zaman duyduğu heyecanı bildirmiş olması ve en yakın zamanda iyileşmesi temennisinde bulunduğu kendini göstermiştir.¹¹⁸ Fransa'nın Moskova eski Büyükelçisi General Catroux, Stalin'in hastalığına dair sorulan bir soruya karşılık, sadece kendi memleketinin değil, bütün dünyanın mukadderatı üzerine bu derece tesir eden bir kimseye çok ender rastlandığını dile getirmiş, ayrıca konuya ilişkin yapılan açıklamalarda eşine az rastlanan bir gerçekliğe değinerek de, Stalin'in Bolşevik ideolojisinin hazırlayıcısı değilse dahi, gerçek yaratıcısı olduğunu belirtmiştir. Sözlerine, Stalin'in haleflerine dünya anlayışını, hedeflerini ve metotlarını bırakmış

---

¹¹³ Zafer, 5 Mart 1953, s. 7.

¹¹⁴ Vatan, 6 Mart 1953, s. 7.

¹¹⁵ Aynı yer.

¹¹⁶ Zafer, 5 Mart 1953, s. 7.

¹¹⁷ Ulus, 6 Mart 1953, s. 7.

¹¹⁸ Aynı yer.

veya bırakacak olduğunu ekleyen Catroux; Sovyet vatandaşlarının Stalinci hakikatlerle beslenmiş bulunduğunu, ordunun sadık, halk kitlelerinin itaatkar olduğunu vurgulamıştı.¹¹⁹

İtalyan Komünist Partisi Genel Sekreteri Palmiro Togliatti'nin tutumuna bakıldığında, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesine şu telgrafi çektiği görülmüştü: “*Stalin Yoldaşın hastalık haberi bizi fevkalade müteessir etti. Bütün İtalya milletinin Stalin yoldaşa Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesine ve Sovyetler milletine halisanet temennilerini bildiririz.*”¹²⁰ Ölümün dini boyutuyla ilgilenen Papa ise; “*Stalin'in doğru yolu bulması için dua ediyorum*” sözlerini sarf etmiştir.¹²¹

Stalin'in sağlık durumunun son derece kritik olduğu duyulduktan sonra, görülen o ki birçok siyasi kişilik, dünyanın önde gelen isimleri çeşitli açıklamalarda bulunmuştu. Bunların arasındaki belki de en ilginç olanı Mareşalle en son görüşmüş kişilerden olan Arjantin Büyükelçisi Leopold Bravo'nun dile getirdikleriydi: “*Aldığım haber karşısında hayrete düştüm. Zira mareşal Stalin'in Şubatta bana verdiği mülakatta, bende tamamıyla akıl ve beden sağlığına sahip bir kişi izlenimi yaratmıştı. Sovyet Rusya'nın Arjantin'le ticari münasebetlerini sıklaştırmak arzusunu izhar etti. Ve birlikte bu münasebetlerin inkişafı imkanlarını inceledik*”. Büyükelçi sözlerine şu şekilde sürdürmüştür: “*Mareşal Stalin hususi olarak milletlerarası siyasetten bahsetmemekle beraber bana sulh istediğini ve sulhun idamesi için elinden gelen her şeyi yapmak arzusunda olduğunu söyledi. Ben kendisine General Peron'un Sovyet Rusya ve şahsı için saadet temennilerini bildirdim. O da bana Arjantin'in saadet ve huzuru ve General Peron'un şahsi saadeti temennilerini bildirdi ve bu temennilerinde samimi olduğunu ekledi. Bir noktayı bir kez daha tekrar etmek isterim ki, 45 dakika kadar süren görüşmemizde konuşmaları hep Mareşal Stalin idare etti ve hazır bulunan Dışişleri Vekili Vişinsky müşahit durumunda kaldı. Bana daha evvel Mareşal'in bedenen ve fikren çok sağlam durumda bulunduğunu söylemişlerdi. Görüşmemde bunun hakikat olduğunu gördüm ve Mareşal'in gerekirse yabancı memleketlere seyahat edebileceği kanaatine vasıl oldum. Mareşal Stalin'in hastalığının seyrini büyük bir dikkatle takip etmekte ve tabiatıyla hastalığın bütün teferruatından hükümetimi haberdar etmekteyim.*”¹²² Bu bilgiyle birlikte 8 Şubat'ta Stalin'le yine en son görüşen isimlerden olan Hindistan büyük elçisi Menen'in Mareşal'in sıhatte bulunduğunu bildirdiği açıklaması da özellikle hatırlatılmıştı.¹²³ Diğer yandan, Hindistan'ın eski Moskova Büyükelçisi Pandit de, Stalin'in hastalığı hakkında

---

¹¹⁹ Aynı yer.

¹²⁰ Zafer, 5 Mart 1953, s. 7.

¹²¹ Milliyet 5 Mart 1953, s. 7.

¹²² Zafer, 5 Mart 1953, s. 4, 7.

¹²³ Aynı gazete aynı tarih, s. 1.

Moskova’da elçiyken, Stalin tarafından kabul edilmemiş olduğunu hatırlatarak bir beyanatta bulunmuş ve “*Her insan bu hadise karşısında bir üzüntü duyar*” demiştir.¹²⁴

Sovyet Rusya’nın politikasını daha yakından tanıyan biri olarak sunulan eski Sovyet Rus geçici hükümetinin Başkanı Alexander Kerenski’nin sözleri de; “*Stalin öldüğü taktirde Sovyet Rusya’da süratli ve heyecan verici değişiklikler beklenmelidir. Tarihin yeni bir devrine girdiğimizi ve totaliter komünist diktatörlüğünün ilk kurbanı olan Rus milletinin artık hürriyete kavuşacağını ümit ediyorum*” şeklinde olmuştur.¹²⁵

Bu satırlarından da anlaşılacağı üzere, haber duyulur duyulmaz dönemin önemli siyasi kişilikleri vakit kaybetmeden duruma vakıf olmuş ve hem Stalin’in sağlığına ilişkin hem de Sovyetler Birliği’nin ileriki günlerde karşılaşacağı durumlara dair geniş çapta yorumlar da bulunmuşlardı. Ayrıca, söylenenlerde ideolojik duruşun dikkat çektiği ve her kesimin kendi açısından değerlendirdiği görülmektedir. Bulunulan yorumlar insanı değil siyasidir.

iv. Stalin’in Ölümü İhtimalinde Yerine Geçebileceklere Dair Yorumlar

Stalin’in henüz sağlık durumu kesinleşmeden hakkında yorum yapılan ve fikir beyan edilen bir diğer konuya, ölümü ihtimalinde yerine kimin geçeceği olmuştur. Türk basınında yer alan en çarpıcı açıklamalardan biri, çok kesin ifadelerle sahip olan İngiltere kaynaklı Evening News gazetesinin siyasi muhabiri Cecil Melville’nin bu konuya ilişkin yazdıklarıydı: “*Stalin ölümünü düşünerek bir müddet önce hazırlamış olduğu bir vasiyetname bırakmıştır. Bu vesikada Stalin Komünist Partisi ve Sovyet devlet mekanizmasında elinde tuttuğu en yüksek yetkilerin Molotov ile Malenkov arasında bölünmesini bildirmiştir. Molotov devlet teşkilatının başkanı, Malenkov da parti teşkilatının başkanı olacaktır.*”¹²⁶ Bu kesin ifadelerin bulunduğu satırlara ileri ki günlerde durum netleştiği vakit bakıldığında ise karşılığını bulmadığı görülmüştür.

Londra kaynaklı bir diğer haberde de yine kesin fakat doğruluk payı olmayan, Molotov’un Başvekilliğe gelmiş olduğu haberi verilmiş ve Stalin’in şuurunu kaybettiği hayatından en ufak bir ümit kalmadığı bilgisi tekrarlanmıştı.¹²⁷ Londra’dan elde edilen yine buna benzer bir veride Sovyet hiyerarşisinde başta gelen Molotov’un başbakan vekaletine; Malenkov’un da Komünist Partisi başkanlığına geçtiği açıklanmıştı.¹²⁸ Paris’e göreyse, ilk etapta, Mareşal Stalin’in halefi

¹²⁴ Milliyet, 6 Mart 1953, s;7

¹²⁵ Zafer, 6 Mart 1953, s. 6. Bkz. Milliyet, 6 Mart 1953, s. 7.

¹²⁶ Milliyet, 6 Mart 1953, s. 7.

¹²⁷ Zafer, 5 Mart 1953, s. 1.

¹²⁸ Vatan, 5 Mart 1953, s. 1.

hakkında herhangi bir malumat temin etmeye şimdiye kadar imkan olmadığı belirtilmişti.¹²⁹ Oysa bu yorumdan daha önce göze çarpan Paris kaynaklı diğer bir haberde; siyasi hayattan çekilen Stalin'in vazifelerini Molotov ve Malenkov'un birlikte üstlendiği, Molotov'un başbakanlığa gelmiş, Malenkov'un ise parti genel sekreteri olarak Stalin'in yerini almış olduğu söylenmişti.¹³⁰ Hatta Molotov ve Malenkov'un bir müddetten beri bu vazifeleri devralmış oldukları dahi dillendirilecek kadar ileri gidildiği görülmüştü.¹³¹

ABD'de durum farklı değildi ve gündem yine Stalin'in yerine kimin geçecekti. Bu duruma binanen Malenkov'un iktidarı ele geçirmesinden çekinilerek, batı dünyasının Sovyet Rusya'ya karşı çok dikkatli davranması gerektiği vurgulanmış; Malenkov'un rejimi ve kendi yetkilerini artırmak için bir müddet çalışmak zorunda kalacağı aktarılmıştı.¹³² Washington'daki Sovyet Büyükelçiliğine yakın çevreler var olan durumun aksine, farklı bir yaklaşım sergileyerek Stalin'in hastalığı veya ölümü ile Sovyet hiyerarşisinde meydana gelecek değişikliklerin sükunetle cereyan edeceğinden emin olduklarını vurgulamış, Molotov'un başvekil yardımcısı sıfatıyla otomatik olarak başvekaletle geleceğinden emin olduklarını sözlerine eklemişlerdir.¹³³ Stalin'in yerini alacak olan şahıs için yanlış tahmin de bulunulsa da vuku bulan değişikliklerin sessiz sedasız gerçekleşmesi doğru bir yorumdu. Amerika Yahudi Kongresi Başkanı Dr. Goldstein ise Malenkov ismini zikrederek doğru bir tahminde bulunmuştu fakat Goldstein'e göre Yahudi aleyhtarlığıyla tanınan Malenkov göreve geldiği zaman, doğu Avrupa'daki Yahudilerin istikbali karanlık olacaktı.¹³⁴

Amerikan resmi şahsiyetlerinden Stalin'le Moskova'da tanışmış ve onunla müteaddit defalar görüşmüş olan isimleri neşredilmeyen diplomatlar, "*Stalin çok kurnaz ve ihtiyatlı bir insandı. Sabırlıydı ve planlarını, kararlarının yaratacağı tepkileri düşünerek hazırlardı. Politbüro onun üzerinde baskı yapar, fakat o politbüroyu ikna etmesini bilirdi*" yorumunda bulunmuşlardı.¹³⁵ Bunu takiben de daha önceki yıllarda var olduğu dillendirilen olaylardan yola çıkarak, Sovyet Komünist Partisi'nde Stalin'in ölümünü sevinçle karşılayacak birçok üyenin varlığından bahsetmişler ve Stalin'in de Lenin'in ölümünü sevinçle karşıladığı görüşünü dile getirmekten çekinmemişlerdi.¹³⁶ Stalin'in ardından geliştirilecek olan politikanın ne olacağı ve yerine geçecek

---

¹²⁹ Zafer, 6 Mart 1953, s. 1.

¹³⁰ Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 1.

¹³¹ Aynı yer.

¹³² Cumhuriyet, 6 Mart 1953, s. 7.

¹³³ Akşam, 5 Mart 1953, s. 1. 2.

¹³⁴ Ulus, 6 Mart 1953, s. 7.

¹³⁵ Zafer, 6 Mart 1953, s. 6. Ölümünden sonra Sovyet Rusya'da iktidarın ondan daha az basiretli ve bilgili kimseler veya topluluklar tarafından ele geçirilmesinden endişe etmişlerdi.

¹³⁶ Akşam, 6 Mart 1953, s. 4. İktidarı ele almak isteyenler sabırsızlanmışlardı.

olan şahsın kim olacağına dair yürüttükleri fikirde Malenkov ismi üzerinde ayrıca durmuşlardı.¹³⁷ Malenkov'un ise liderliği aldığı takdirde Sovyetler Birliğini bir savaş felaketine sürükleyecek hareketlerden bir süre kaçınabileceğini çünkü böyle bir harpten Sovyetler Birliği'nin canlı bir şekilde çıkamayacağını savunmuşlardı. Malenkov'un kişiliğinin de değerlendirildiği satırlarda, ucuz zaferleri seven ve gerektiği zaman da kendi emniyetini sağlama almak için geri çekilmeye tereddüt etmeyen biri olarak betimlenmişti.¹³⁸

Moskova'dan gelen bilgiler incelendiği zaman Stalin'den sonra ki yönetim kadrolarında meydana gelecek durumla ilgili hiçbir malumat mevcut değildi.¹³⁹ Buna rağmen, Washington'daki Tass Ajansı muhabiri, Stalin öldüğü takdirde, yerine Molotov'un geleceğini beyan etmişti bile.¹⁴⁰ 'Kremlin tahtı etrafındaki post kavgası'na benzetilen durum için ismi geçmesi beklenen şahsiyetlerin sıralanması da; Malenkov, Molotov, Beria, Vorosilov, Mikoyan, Bulganin, Kaganoviç, Kruçev şeklinde olmuştu. Bundan başka, bazı çevrelerde de Molotov, Malenkov ve Beria'nın belki bir müddet için mütareke akdetmeleri ve birlikte Sovyet Rusya'yı idareye kalkışmaları da muhtemel olarak değerlendirilmiş, fakat bunun sonucunun kanlı bir mücadele ile sonlanacağı görüşü savunulmuştu.¹⁴¹ Ölüm durumu netlik kazanmadan yapılan bu yorumlar ve açıklamalarda, Başbakan Yardımcısı Molotov'un Stalin'in yerine geçmesi, partide de Malenkov'un "dizginleri resmen ele alması" beklentilerin ne yönde bulunduğunu göstermiştir.¹⁴² Diğer çevrelerde var olan ortak kanaate göreyse, Stalin'in yerine geçme konusunda çarpışmalar meydana gelecek sonunda da galip gelen isim Malenkov olacaktır.¹⁴³ Konuya ilişkin diğer bilgilerde, Stalin'in durumunun yalnız iki gün geciktirildiğine dikkat çekilerek ve idareciler arasında iktidara kimin geleceği hakkında bir görüş birliği bulunsaydı böyle bir felaketin şüphesiz yavaş yavaş açıklanacağı, Sovyet halkını ani bir darbe ile karşılaştırmaktan çekinileceği yönündeki fikir yer almıştı.¹⁴⁴ Sovyetlerdeki işleyiş ve muhtemel haleflerin hangi görevde, mevkide bulunduğu dair, senelerden beri değişmeyen Sovyet yönetim kadrosunun ve partinin en yüksek organı olan kongrenin 19. toplantısından beri değişmeksizin kalmış olduğu dile getirilerek; Sovyetler Birliğinin en ileri gelen 12 şahsiyetinin bulunduğu eski politbüro'nun yerine, Stalin'in sadık silah arkadaşlarıyla bazı yeni unsurları içeren daha geniş yüksek şuranın ikame edilmiş olmasına rağmen, her büyük resmi kabulde veya devrimlerin yıldönümü merasimlerinde yönetim

---

¹³⁷ Zafer, 6 Mart 1953, s. 6. Aynı Amerikalı şahsiyetler için Malenkov'un büyük bir muamma olduğu da özellikle açıklanmıştı.

¹³⁸ Akşam, 6 Mart 1953, s. 4.

¹³⁹ Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 6.

¹⁴⁰ Aynı gazete aynı tarih, s. 1.

¹⁴¹ Cumhuriyet, 6 Mart 1953, s. 7.

¹⁴² Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 6.

¹⁴³ Vatan, 6 Mart 1953, s. 1.

¹⁴⁴ Akşam, 6 Mart 1953, s. 4.

kadrosunun değişmediği hatırlatılmış ve devamında ise Stalin'e olan yakınlık dereceleri değerlendirilmişti.¹⁴⁵

Ömer Sami Coşarın* kaleme aldığı konuya ilişkin “Stalin'den sonra kim?” başlıklı yazıya bir Amerikan ressamının çizmiş olduğu Stalin tasviri eşlik etmekteydi.¹⁴⁶ Yazar, 1924 yılında Sovyet Rusya'nın birinci diktatörü olarak adlandırdığı Vilademir Lenin'in ölümüyle başladığı yazısına tam 30 sene sonra, yine Mart ayında Lenin'den sonra ikinci diktatörlüğü alan Stalin'e de aynı şekilde felç geldiğini vurgulayarak yazısına giriş yapmıştı. Demir perde gerisinde halk kütlelerinin ilk defa Kremlin diktatörünün hasta olduğunu öğrendiğini bildiren yazar, Stalin'den sonra yerine kimin geçeceğini tartışıldığını, yerini alacak kişilerin bilinemeyeceğini fakat kesin bir şey varsa onun da Kremlin'de dizginlerin Stalin'in felce uğrayan ellerinden alınmış olduğu şeklinde açıklamıştı.¹⁴⁷ Yazarın köşe yazısına taşıdığı diğer bir konu başlığıysa Lenin'in vasiyeti hakkında olmuştur. Lenin'in ölüm döşeğindeyken yazdığı vasiyetine uyulmadığını vasiyetinde yerine geçmesi için adı geçen Troçki'nin yerine, Stalin'in perde arkası oyunlarla birçok kişiyi gözünü yummadan bu uğurda ölüme götürdüğü ve eski arkadaşlarını da sehpaye gönderdiği belirtilerek Lenin'in tabutu etrafında meydana gelen kavgaların tekrar etmesinden korkulduğu dile getirilmişti. Stalin'in kremlindeki tahta yerleştiği; fakat II. Dünya Savaşı ertesinde hastalandığı esnada, ikinci bir taht kavgasının yaşandığını iddia ederek Stalin'in en iyi adamlarından olan Malenkov'un seri adımlarla yükseldiğini savunan yazar, Malenkov'un özelliklerini de betimlemiştir. Buna göre, Malenkov, diktatörün mücadele senelerinde kendisine muavinlik yapmış, böylelikle efendisinin partiyi nasıl ele geçirdiğini, kilit mevkilere nasıl adamlarını yerleştirdiğini ve Kızıl Ordu kurucusu olmasına rağmen Troçki'yi nasıl devirdiğini adım adım takip etmişti. Coşar, Stalin'in Lenin'in tabutu etrafında patlak veren mücadelenin kendi tabutu etrafında da çıkmasına engel olmak amacıyla, hayattayken halefini tayin ettiğini ve tayini sağlama için gayret sarf ettiği kanaatinde olmuştur.¹⁴⁸ Fakat bunun Stalin'in diktatoryayı devretmesi aşamasında sessiz sakin gerçekleşmeyeceğini, şimdiye kadar hiçbir diktatörün tarihte

---

¹⁴⁵ Zafer, 6 Mart 1953, s. 6. Birinci mevkinin resmi merasimlerde daima Stalin'in en yakınında bulunan Molotov tarafından işgal edildiğine değinilmiş ve diğer taraftan Molotov'un, Stalin'in eski silah arkadaşları arasında en sadığı ve en önemli görevlerde bulunan bir şahsiyet olduğu yazılmıştı. Molotov'dan sonra gelen Malenkov'un daha az resmi ve milletlerarası ünvana sahip olmasıyla beraber, partinin kumanda mevkiinde bulunmak gibi bir üstünlüğe sahip olduğu açıklanmış ve bu görevi dolayısıyla Malenkov'un 19. kongrenin rektörlüğüne tayin edildiği dile getirilmişti. Malenkov'un partinin kumanda mevkiinde olması ve siyasi kariyerinin Stalin'inkine benzerliği göz önünde bulundurulursa diğer şahsiyetlerin önüne geçmesi ihtimalinin oldukça kuvvetli olduğu hatırlatılmış ve Lavrenti Beria'nın rolünün resmi işlerde Molotov'un ki; parti işlerinde de Malenkov kadar önemli olmadığından bahsedilmiştir.

¹⁴⁶ Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 2.

*Anadolu Ajans ve Son Posta'da gazetecilik yapmıştır. 1950-1960 yılları arasında Cumhuriyet gazetesinde dış politika yazarlığı yaptı. Bir süre yazı işleri müdürlüğünü üstlendi. 1960 yılında Milliyet gazetesine geçti.

¹⁴⁷ Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 2.

¹⁴⁸ Aynı yer.

normal şartlar altında rejimi devrettiğinin görülmüş şey olmadığını sözlerine eklemiştir. Bunlara ek olarak da, Stalin'in durumundan sonra yayınlanan tebliğde, halkın; partinin merkez komitesi etrafında birleşmesi gerekliliğinin savunulmasının, birliğin bozulma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu yönündeki inancı destekler nitelikte olduğunu neşretmiştir.¹⁴⁹

Çalışmada yer yer bahsi geçen Lenin- Stalin- Troçki ilişkisi, Stalin-Troçki anlaşmazlığı ve özellikle bu ikili ilişki üzerine kurgulanmış bir yazı serisinin de yer aldığı¹⁵⁰ duruma yönelik açıklama getirmek sağlıklı olacaktır.

Lenin'in Ekim devriminden sonra dıştan gelen saldırıları karşılamak ve içeride sosyalizmi inşa etmek çizgisini savunduğu söylenebilir. Hemen ardından gelen Stalin dönemini Lenin döneminden ayıran en önemli olgu ise tarımda kolektifleştirme, zengin ve orta köylünün ortadan kaldırılmasıdır. Zamanında veya erken, Stalin, Çarlık Rusya'sından ve Lenin döneminden devraldığı toplumsal ilişki ve kurumlarını biçmiştir.¹⁵¹ Stalin'in süreç içindeki yerini, tarihsel konumunu belirleyen esas da bu eylemidir. Devraldığı statükoyu sürdürmemiş, kararlığı ve acımasızlığı hala tartışılan köklü bir tavırla o statükonun üzerine yürümüştür. Stalin'in sert şekillerde eleştirildiği noktalara bu tarihsel gerçekle, somut bir açıklama biraz olsun getirilebilmektedir. Öte yandan, ölüm haberleri boyunca sık sık yan yana anılan, Stalin-Troçki ve aralarındaki anlaşmazlık konusu ele alınırken, tarihsel çizgilerin ve çözümlerin, idealler aleminde ve olması gerekenler şeklinde değil; kendi dönemlerinde var olan seçenekleriyle gerçek yerlerine oturdukları verilebilir. Herhangi bir tarihsel süreç, herhangi bir tarihsel konu, o dönemde, maddi olarak var olan olanaklarla karşılaştırıldığı zaman, anlaşılabilir. Stalin'in ölümü vasıtasıyla basında yerini bulan bu anlaşmazlığın da kişisel boyuttan ziyade bu bağlamda incelenmesi doğrudur. Konuya ilişkin genel bir bilgi vermek gerektiğinde Avrupa ülkelerinde devrim beklentisinin gerçekçi olmadığı kanısına varan Stalin'in, Buharin'le birlikte "tek ülkede sosyalizmin kurulabileceği" teorisiyle devrimde ısrar çizgisini belirttiğinden bahsedilerek başlanabilir. Bu çizgi dahilinde, Sovyetler Birliği sosyalizmi kurmakta direnmiş ve devamında emperyalizme karşı bir destek üssü inşa etmiştir. Böylece, faşizmin yenilgiye uğratılmasının, Çin devriminin, Doğu Avrupa devrimlerinin, sömürgelerin kurtuluşunun, Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki devrimlerin, Sovyetler Birliği'nin önemli bir ağırlığa sahip olduğu kuvvet güçleri tablosunda gerçekleştiğinin belirtilmesinde fayda vardır. Bu nedenle Stalin döneminin bilançosunu yaparken, yalnız Sovyetler Birliği'ndeki kazanç ve kayıpları değil, dünya sosyalist devrimine

---

¹⁴⁹ Aynı yer.

¹⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Zafer, 6,7,8,9 Mart 1953, s.5. "Kızıl Diktatörlük" ün Mirası Nasıl Pay edilir, Rus İhtilalinin en güvenilir müellifi Troçki bu mesele hakkında fikir veriyor.

¹⁵¹ Doğu Perinçek, **Stalin'den Gorbaçov'a** , Kaynak Yayınları, İstanbul, s. 39.

katkılarını da göz önünde bulundurmak gereklidir.¹⁵² Troçki bu kritik konuda Stalin'in karşısında yer almış ve "Sürekli devrim" teorilerine rağmen, bu tavrı nedeniyle devrimde direnme çizgisiyle cephe cepheye gelmiştir... Troçki, Sovyetler Birliği'nde sosyalizme gidecek en doğru yolun uluslar arası devrimi kışkırtmak olduğunu savunmuştur. Stalin ve Troçki'yi karşı karşıya getiren "tek ülkede sosyalizm" olanağı tartışmasının, aslında teorinin pratiğe cevap vermesi ve pratikte uygulanabilir olmasıyla pratikten soyutlanması arasındaki bir tartışma olduğu görülebilir. Pratikten soyut seçenekler, akademik bir tartışma olarak bulunabiliyor, fakat ne yazık ki kendisi bir pratik olan politikada bulunamıyor.¹⁵³

Stalin ve Troçki arasındaki anlaşmazlıkta kendini gösteren bir diğer nokta, Troçkizmde saf işçiler, saf sınıf mücadelesi, saf devrimler bulunması, Troçkizmin bir çırpıda aşamasız saf ve doğrudan proleter devrimi savunmasıdır. Troçki, ya proleter devrim olur ya da hiçbir devrim olmaz anlayışıyla Avrupa'ya yönelerek Asya'ya sırtını dönmüştür.¹⁵⁴

Bir "kan davası" gibi sunulan, fakat gerçekte politik ayrılıklardan kaynaklanan sorunlar Stalin ve Troçki ilişkisinin temeli oluşturmuştur. Fakat basın vasıtasıyla bu bilgilere erişilemediği gibi, var olanın sebeplerinin de çarpıtıldığı görülmektedir. Stalin'i "gaddar", Troçki'yi "doğru" insan olarak gösteren satırlar, dünya kapitalizminin Stalin düşmanı kampanyayı ideolojik bir mücadelenin odağı haline getirmesi yönünde rol oynamaktadır. Tamamen kişisel bir eleştiri olarak da canlı düşünceleri değil, kitaba öncelik tanımanın, toplumsal pratikten kopmaya temel oluşturabileceği söylenebilir.

Mareşal Stalin'in hakkında çıkan yazılar takip edildiğinde, Sovyet Rusya'daki seçim sürecinden ve var olan anayasa hakkında bilgi veren, diktatörlükten, diktatörlerin bu anayasal süreçte nasıl var olduğundan bahsedilen Diktatörlerin Müşterek Vasfı başlıklı diğer bir yazı da Nihat Erim* imzalıydı. Mareşal Stalin'in ölümünün bütün dünyanın dikkatini Sovyet Rusya'nın üzerinde toplamış olduğunu dile getiren Erim, Stalin'in yerini kimin alacağı sorusuna yanıt arandığından, fakat bunun Sovyetler Birliği Anayasası ve Bolşevik Partisi tüzüğü seçimin nasıl yapılacağını göstermesine rağmen bu anayasaya ve tüzüğe göre hareket edileceğine kimsenin inanmadığından bahsetmiştir. Ayrıca, Stalin'in yerine diktatörlük makamına oturacak şahsı keşfe çalışanların bir vasiyetname olup olmadığını anlamak gayretinde olduğunu da sözlerine

---

¹⁵² Perinçek, **a.g.e.**, s. 44.

¹⁵³ Perinçek, **a.g.e.**, s. 43 ve 47.

¹⁵⁴ Perinçek, **a.g.e.**, s. 50.

*Hukuk mezunudur. Bu alanda doktora yapmış ve profesör olmuştur. BM Uluslar arası Hukuk Komisyonu üyesi olarak görev yaptı. CHP milletvekilliği yaptı. Bayındırlık Bakanlığı ve başbakan yardımcılığı yaptı. Ulus gazetesinde başyazarlık üstlendi. Yeni Ulus ve Halkçı gazetelerini çıkardı. 1971de hükümeti kurmakla görevlendirildi fakat başarısız oldu. Aynı görevi tekrar üstlendi ve bu sefer Mayıs 1972'ye kadar sürecek olan hükümeti kurmakta başarılı olmuştur.

eklemiştir.¹⁵⁵ Yazar, bazı yorumcuların tahmin ettikleri şekilde iki veya üç kişinin iş bölümü yapmalarının mümkün olmadığını, bu duruma girilse bile bunun yapmacık olacağını zamanla birisinin ötekileri ortadan kaldıracığını açıkladığı yazısında, Sovyet Rusya’da ki Bolşevik rejiminin anayasada parti tüzüğünde görüldüğü tarzda, bir proleterler demokrasisinin hiçbir an gerçekleşmediğini dile getirerek, Stalin’in arkasından hür dünyada hiç kimsenin Sovyetler Birliği anayasasına göre yapılacak seçim meselesiyle meşgul olmadığını söylemiş ve İngiltere’yle Sovyet anayasasının seçim hakkındaki hükümlerinin birbirini aratmayacak kadar mükemmel bir görüntüye sahip olduğunu söyleyerek yazısına son vermiştir.¹⁵⁶

“Stalin’in Halefi: Malenkov” başlıklı diğer bir yazıda Kenan Kan, Stalin’i kimin istihlaf edeceği konusunun, sadece bu mevkiye göz diken Sovyet kodamanlarını değil, bütün dünyayı işgal etmeye başlamış olduğunu dile getirmişti.¹⁵⁷ İlk etapta en makul görünen halefin Molotov olduğu, bununla birlikte Gizli Emniyet Teşkilatı gibi Sovyetler Birliğinin en korkunç ve en etkili mekanizmasının başında bulunan Beria’nın da gönül rızasıyla Molotov’a tabii olmak istemeyeceği bir kolay yolunu bulup rakibini atlatacağı ileri sürülmüş, bu mücadeleden istifade eden ismin ise Malenkov olacağı aktarılmıştı. Ömer Sami Coşar gibi Kenan Kan da, diktatörlerin yerlerinin, hele yirminci asırda, kavgasız gürültüsüz, kolaylıkla doldurulamayacağı, Stalin’in de Lenin’in mirasına konabilmek için bizzat kendisinin binlerce kişiyi boğazlatmak mecburiyetinde kaldığını çok iyi bildiğini savunmuştu. Stalin’in, Malenkov, Beria ve Molotov’un müştereken Sovyetler Birliğini idare etmelerini vasiyet edeceğini iddia edenlerin bulunduğunu da dile getiren yazar, Malenkov’un siyasi geçmişi hakkında kısaca bilgi vermiş ve Time dergisinde yazan bir şahıs tarafından yapılan tanımlamaya da yazısında yer ayırmıştı. Bu şahıstan Moskova’daki en canlı hatırasının tüm Sovyet Rusya’da görülebilecek en korkunç ve dehşet verici nesnenin Malenkov olduğu öğrenilmiş, Malenkov için “*sahibinin sesi*” diyenlerin bulunduğu da diğer ek bilgiler olarak Kan’ın yazısında yerini almıştı.¹⁵⁸

Hem Ömer Sami Coşar hem de Kenan Kan’ın Malenkov ismi üzerinde durduğu köşe yazılarının bir diğer ortak noktası olarak, kullanılan dilin ağırlığı ön plana çıkmaktadır. Göz ardı edilmemesi gereken diğer bir konu da Stalin’in ölümünden sonra değişen yönetim kadrolarının gürültülü bir şekilde meydana geleceğine yönelik tahminlerdir. Bahsi geçen bu beklentinin, ne şekilde vücut bulduğu ilerleyen satırlarda açıkça yerini almıştır. Bu ilk yaklaşımlardan sonra,

---

¹⁵⁵ Ulus, 7 Mart 1953, s. 1.

¹⁵⁶ Aynı gazete aynı tarih, s. 3.

¹⁵⁷ Cumhuriyet, 6 Mart 1953, s. 2. Malenkov’un Stalin’in kucağında resmedildiği Amerikalı bir karikatüristin eserine yazının hemen yanında yer verilmiştir.

¹⁵⁸ Aynı yer.

dillendirilmesi erken olduğu düşünölmeyen bir yorum; Stalin'in partiyi temsil eden tek kişi olarak yansıtıldığıdır. Daha açık bir şekilde ifade edilecek olursa, bir partinin yok sayılması ve alınan bütün kararların, gerçekteştirilen bütün uygulamaların Stalin'in elinden çıkmış olduğu kanaatinin hakimliği mevcuttur.

Önceki satırlarda bahsedilen Lenin'in vasiyeti ve Stalin'in bu konuda ki tutumuna ilişkin bilgi vermek gerekirse, bu vasiyetnamenin gerçekte içeriğinden bahsedilebilir. Lenin şu satırları kaleme almıştır:

"... parti içindeki denge sorunundaki temel etkenlerin Merkez Komitesinin Stalin ve Troçki gibi üyeleri olduğu kanısındayım. Kanımca bölünme tehlikesinin büyük bir bölümünü bunlar arasındaki ilişki oluşturmaktadır.... Stalin yoldaş, genel sekreter olduktan sonra muazzam bir iktidara sahip oldu; onun bu iktidarı her zaman yeterli bir temkinlilikle kullanabildiğinden emin değilim. Öte yandan, ulaştırma ve haberleşme halk komiserliği sorunuyla ilgili olarak Merkez Komitesine karşı yürüttüğu mücadelede de göröldüğu gibi, Troçki yoldaş yalnızca olağanüstü yetenek sahibi bir insan olarak değil, aynı zamanda kendine aşırı güvenen ve sorunların yalnızca idari yanıyla aşırı derecede ilgilenen bir insan olarak kendini göstermektedir. Mevcut Merkez Komitesinin bu en yetenekli iki önderinin sahip oldukları nitelikler, onlar istemeseler de, bir bölünmeye yol açabilir... Stalin çok kabadır ve biz komünistler arasındaki ilişkilerde tamamen göz yumulabilir olan bu hata, genel sekreterlik görevinde göz yumulamaz olmaktadır. Bu yüzden yoldaşlara onu bu görevden almanın ve onun yerine, bütün bu bakımlardan Stalin'den farklı birini yani daha sabırlı, daha sadık, daha kibar, yoldaşlara karşı daha nazik ve daha az kaprisli birini atmanın bir yolunu bulmalarını öneririm. Bu durum önemsiz gibi görölebilir ama öyle sanıyorum ki Stalin'le Troçki arasındaki yukarıda sözünü ettiğim ilişki açısından hiç de önemsiz bir sorun değildir..."¹⁵⁹

Lenin'in, yazarların da üzerinde durduğu bu vasiyeti ölümünden bir yıl sonra ortaya çıkmıştır. Stalin'in kaba oluşundan bahseden vasiyetnamede tedirgin edici bulunan şeyin ise parti içindeki bölünmeye dair olan durumdur. Türk basınında üzerine yorum yapılan bu satırlar, o zamana dek Lenin'in kendisinin engel olduğu Bolşevik parti içerisinde bir bölünmeyi önleme çabasından başka bir şey değildir. Bu vasiyetnameye dayanılarak, Troçki uğruna Stalin'in feda edilip edilmemesi üzerinde tartışmanın bir anlamı yoktur. Lenin'in ise Stalin'in davranışlarını düzeltmesinin, temel politik ayrılıkların giderilmesine bu kadar büyük bir katkıda bulunabilmesini düşünmesi ancak zayıf bir umut olarak değerlendirilebilir. Stalin'in vasiyetnamede kendisine dair söylenenlere ilişkin verdiği cevabı da belirtmek faydalı olacaktır. Partinin on üçüncü kongresinde

¹⁵⁹ Jack t. Murphy, **Stalin**, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara,1996, s. 189.

gelen cevap şu şekilde olmuştur: “*Evet ben Lenin’in partisini yok etmeye kalkışanlara karşı kabayım*”.¹⁶⁰ Ayrıca aydınlanması gereken küçük bir nokta, Troçki’nin de Stalin gibi komünist oluşudur.

v. Sovyetler ve Çeşitli Ülkelerdeki Halkların Tepkisi

Stalin’in durumunun açıklanması sadece siyasi kimlikler arasında değil; Sovyetler Birliği halkında ve diğer halklar arasında da endişe ve merak uyandırmıştı. Fakat özellikle Moskova halkı şaşkına dönmüş gibiydi. Büyük bir sessizlik içinde ilanları takip etmiş ve gazetelerden Stalin’in hastalık haberini okumuşlardı.¹⁶¹ Bunla ilgili vurgulanan bir nokta halkın, Stalin’in ağır bir şekilde hasta olduğuna inanmak istememesiydi. Buna etki eden sebep ise Stalin’le en son görüşen şahıslardan olan Hindistan Büyükelçisi Menen’in Mareşal’in sıhhatte bulunduğunu dile getirmesidir.¹⁶² Sadece Moskova halkının değil, ülkenin her tarafındaki kiliselerde Stalin’in bir an önce iyileşmesi için dua etmeye başladığı çeşitli din ve mezheplere mensup Sovyet vatandaşlarının da kilise ve diğer ibadet yerlerinde toplanarak Stalin’in sağlık durumunun düzelmesi için Tanrı’ya yalvarmaya başladığı öğrenilmişti.¹⁶³ Sovyet Rusya patriği ve Rus Ortodoks kilisesi reisi de, kilise mensuplarından Mareşal Stalin’in sıhhati ve iyileşmesi için dualarda bulunulmasını istemişti.¹⁶⁴ Bu dua ve dini merasim içerikli bilgilerin yanı sıra Stalin’in durumunu ifşa eden hükümet ve Sovyet Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi tarafından neşredilen tebliğinin Sovyet Rusya’nın her tarafındaki fabrikalarda, imalathanelerde ve bürolarda okunması elde edilen bilgiler arasında olmuştur.¹⁶⁵

Stalin’in durumu belirsizliğini korurken öldüğü yönündeki haberler İstanbul’da yayılır yayılmaz büyük bir ilgi uyandırmıştı. Öldüğünü yazan gazetelerin kapışıldığı, halkın sokaklarda havadisi okumaya koyulduğu; hatta üşenmeden Sovyet Rusya büyükelçiliğine kadar gidip bayrağın yarıya indirilmiş olup olmadığını görmek merakını gösterenler olduğu dahi olduğu açıklanmıştı.¹⁶⁶ Şehrin muhtelif semtlerinde dolaşarak bu haberin halk üzerinde ne tesir yaptığını öğrenilmek istenilmiş ve vatandaşa fikirleri sorulmuştu. Alınan cevaplar ise “*Vallahi onlar düşünsün. Gelen gideni aratmasın da.*” “*Hani bak hiç ağlamadım doğrusu. Acımak da içimden*

---

¹⁶⁰Murphy, a.g.e., s. 193.

¹⁶¹ Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 6.

¹⁶² Zafer, 5 Mart 1953, s. 4. Her tarafta işçiler ve memurlar büyük bir felaketin vukuuna inanmakta güçlük çekmekte ve Mareşal Stalin’in bir an evvel iyi olması için dua etmektedirler.

¹⁶³ Akşam, 5 Mart 1953, s. 2. Kandillerle aydınlatılan Moskova katedralinde de halk, Rus dini şarkıları söylemeye başlamıştı. Bkz. Milliyet, 6 Mart 1953, s. 7.

¹⁶⁴ Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 6.

¹⁶⁵ Zafer, 5 Mart 1953, s. 4.

¹⁶⁶ Vatan, 5 Mart 1953, s. 6.

gelmedi... bana o insan değilmiş gibi geliyor.” “Daha ne hayırlı olsun? Öldüğünü yazıyor” şeklinde olmuştur.¹⁶⁷ Haber hakkında yorumda bulunan diğer bir şahıs da “Ben Rusları bilirim hepsi birbirine benzer. Stalin’in ölmesi işleri değiştirmez” demiştir.¹⁶⁸ Diğer söylemler ise “Gene bir propaganda” ve onun tam aksi olarak da “Bu sefer galiba haber resmi” biçiminde satırlardaki yerini almıştır.¹⁶⁹ Var olan bu sert cevaplarda basın yoluyla yıllar yılı sürdürülmüş ve Stalin’in ölümü sürecinde de sakınmasız bir hal alan anti-Stalin propagandasının etkisi olduğu düşünülebilir. Sürdürülen bu politikada ise tarihsel süreci göz önünde bulundurmakta fayda vardır.

Dünyanın hemen hemen her yerinde yankı bulan duruma politik bir yaklaşım sergileyen İtalyanlar, Stalin’in çekilmesinin çok önemli konular meydana getireceğini ve böylece, Sovyet Rusya’nın dış politikadaki faaliyetinin duraklayacağını dile getirmişlerdi.¹⁷⁰ Bahsi edilmeye değer diğer bir yorum da Kanadalı meşhur borsacı G.E Rigan’a aittir. O da görüşünü: “Ben Stalin’in yerine geçecek olan devlet adamının aynı yolda yürüyeceğini tahmin ediyorum. Fakat Rusya’da halk ayaklanırsa o zaman iş değişir. Bu hadise bize Stalin’in Ruslara ne derece tesir ettiği hakkında bir fikir verecektir” şeklinde açıklamıştı.¹⁷¹ Bir diğer Kanadalı, petrol mütehassısı Stillman Robert da fikirlerini beyan etmekten geri kalmamış ve: “Stalin zaten uzun zamandan beri memleketi idare etmiyordu. Rus siyasetinin değişmesi için eski Politbüro’nun kökünden temizlenmesi lazımdır” demişti.¹⁷² Aynı şekilde J. Fuchs adlı bir Alman mühendisin “Bu hadisenin iyi netice verip vermeyeceği tamamen Stalin’in yerini alacak adamın Rus siyasetine vereceği istikamete bağlıdır. Eğer o, daha makul ve hüsnüniyet sahibi bir adam olursa istikbale ümitle bakmak lazımdır. Bu arada Rus milletinin boynundaki ipi koparabileceğini de unutmamalı...” şeklindeki açıklaması da halktan gelen tepkilere örnek teşkil etmekteydi. Bu yorumlar arasında yerini alan diğer kısa bir açıklama, gazete başlıklarının ve basında yaygın olarak kullanılan sert dilin etkisinde kaldığı düşünülen Fouchet adlı bir Fransız doktoruna aittir ve fikrini “Bir insanın ölümüne sevinmeyi doğru bulmam. Fakat Stalin öldüğüne veya ölmek üzere olduğuna göre ona münasip bir yer bulmak lazımdır. Benim kanaatimce Stalin şimdiye kadar milyonlarca insanın kanıyla sulanan Sibiryaya topraklarına gömülmelidir” yönünde beyan etmiştir.¹⁷³ Fransız gazetelerinde çıkan haberlerin

---

¹⁶⁷ Vatan, 5 Mart 1953, s. 6.

¹⁶⁸ Milliyet, 5 Mart 1953, s. 7.

¹⁶⁹ Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 6.

¹⁷⁰ Zafer, 5 Mart 1953, s. 7.

¹⁷¹ Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 6.

¹⁷² Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 6.

¹⁷³ Aynı yer.

çoğu Stalin'in halefinin kim olacağı hakkındaki makalelerden oluşmuştur. Durum hakkında devamlı olarak özel nüshalar çıkmış ve bunlar halk tarafından can atarcasına kapışılmıştır.¹⁷⁴

Veriler incelenmeye devam edildiğinde “kıızıl terör”den kaçıp kurtulmak imkanını bularak Türkiye’ye gelen, hürriyet havasının rahatlığı içerisinde muhtelif meslekler seçip çalışmaya başlamış olarak nitelendirilen şahıslarla Stalin hakkında görüşüldüğü öğrenilmiştir.¹⁷⁵ Bu veriye göre kişilerden birinin duruma ilişkin yaklaşımı şu şekildeydi: “*Bu eski politbürounun 11 azası arasında paylaşılacak bir davadır. Aralarında bir ihtilaf çıkması düşünülebilir.*” Duruma kimin hakim olacağı konusunda ise asıl mücadelenin Malenkov, Molotov ve Beria arasında gerçekleştiğini sonunda Malenkov’un kazanacağını dile getirerek, Sovyet Rusya’da 2 milyon Yahudi bulunduğunu ve Beria’nın son derece Yahudi aleyhtarı olduğunu belirtmiş, onun şansının az olduğunu vurgulamıştı. Ancak, Sovyet Rusya’da Yahudi aleyhtarlığının da başladığını sözlerine eklemiş ve bahsi geçen üç şef arasında bir anlaşmanın olamayacağı, anlaşmazlık uzun sürdüğü takdirde de bir ihtilalin vuku bulabileceğini kendi fikrinde belirtmişti. Şahsın, kesin olarak dile getirdiği konuyla ilişkisi olmayan tamamen farklı ve ilginç başka bir görüş de, Molotov’u buraya getirme imkanı olsa, bu şahsın masasına oturup yarım kilo rakı içse, bizden önce kendisinin komünist rejim hakkında atıp tutmaya başlayacak olmasıydı. Son olarak, eğer bir ihtilal söz konusu olursa Moskova’dan başlayabileceğini, başka yerde vuku bulursa derhal bastırılacağını sözlerine eklemiştir.¹⁷⁶ Sovyet Rusya’dan kaçan diğer bir kişi de konuşmaya dahil olmuş ve Stalin’in ölümünün Sovyet Rusya’da uyandıracığı sevincin, hür milletler arasında duyulacak olan sevinçten farksız olduğunu dile getirerek, Stalin’in yerine geçebilecek isimler konusunda o da aynı şekilde, Malenkov, Molotov ve Beria’nın isimlerini vermiş; fakat bir ihtilal durumunun söz konusu olmadığını, zira orada basit bir söz için icabında bin kişinin öldürülebileceğini belirtmişti. Hangi Şef gelirse gelsin hiçbir şefin Sovyet Rusya’daki vahşet politikasını değiştiremeyeceğini, zulüm altında inleyen halkın biraz serbest kalacak olsa ilk başta kendilerini mahvedeceklerini bildiklerini de belirtmeden geçememiştir.¹⁷⁷ Bu iki kişiden sonra konuşan diğer üçüncü kişi ise durum hakkında diğerlerine yakın bir yorumda bulunmuş ve “*Eğer Stalin’in ölümünü takip eden 48 saat zarfında Beria darbe ile duruma hakim olmazsa Malenkov kazanacak ve Beria tasfiye*

---

¹⁷⁴ Milliyet, 6 Mart 1953, s;7

¹⁷⁵ Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 2.

¹⁷⁶ Aynı yer.

¹⁷⁷ Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 2.

edilecektir” demiştir.¹⁷⁸ Konuya dair kişisel bir yaklaşımla da, Stalin’in ölüm gününün ebediyen unutamayacakları mutlu bir bayram günü olacağını sözlerine eklemekten geri kalmamıştır.¹⁷⁹

Bu röportaj başta olmak üzere, herhangi bir politik faaliyeti bulunmayan kesimin de Stalin’in durumuyla yakından ilgilendiği ortadadır. Sovyet Rusya’daki durumu ve yönetim kadrolarında meydana gelmesi muhtemel değişiklikleri yakından takip ettikleri açıktır. Bu da aslında Stalin’in sadece Sovyetler Birliği’nde yaşayan insanların hayatlarına etki etmediğinin, sadece onların düşüncelerinde var olmadığının kanıtı niteliğindedir.

Stalin’in ölümü dahilinde bulunduğu mevkiye kimin geleceğiyle ilgi yapılan tartışmalar arasında “Niçin Malenkov” başlıklı yazı yerini alabilir. Köşe yazısında, Stalin’in Lenin’in ölümünden sonra geçen uzun yıllar içerisinde, çeşitli iftiralarla partinin, kendisine rakip olabilecek kalburüstü bütün idareci kadrosunu kanlı bir tasfiyeye tabii tutmuş olduğundan yüksek kademelerde ancak kendi emirlerine itaat edecek, ikinci hatta üçüncü derece kişiler bıraktığından bahsedilmiştir.¹⁸⁰ Böylece partinin demokratik merkezîyet esaslarından demokratik kısmı fiilen ortadan kalkmış, sadece merkezîyet kısmı kalmıştır açıklaması yapılmıştır.¹⁸¹ Köşe yazısına göre, parti içinde ve dışında işgal ettikleri önemli mevkiler bakımından Stalin’in yerine yakıştırılan üç şahsiyet bulunmaktadır: bunlardan biri Başbakan Stalin’in birinci yardımcısı ve Dış İşleri Bakanı Molotov, ; ikincisi Parti Genel Sekreteri Stalin’in Genel Sekreter Yardımcısı Malenkov, üçüncüsü de, İçişleri Bakanı ve Gizli Polis Şefi Beria’dır.¹⁸² Bu üç kişinin Stalin’in ölümüne kadar hangi görevlerde buldukları, partiyle olan ilişkileri, hiyerarşik konumları ve Stalin’e olan yakınlıkları yazının geri kalanında tartışılmaktadır.¹⁸³ Esas çekişmenin siyasi geçmişleriyle alakalı olarak Molotov ve Malenkov arasında yaşanacağını belirten yazar, Molotov’un fiilen Malenkov’un emrinde bulunduğunu da hatırlatmaktan geri kalmamıştır.¹⁸⁴

“Stalin ve Sonrası” adlı yazıyı Mümtaz Faik Fenik* kaleme almıştır. Fenik, ölüp ölmediği tartışılan Stalin’in uğradığı felç sonrasında yaşasa da Sovyet siyasetinde hareketsiz bırakacağını, tutulan dilinin söz sahipliğini keseceğini yazmıştır. Mütemediyen ‘yaşasın Stalin’

---

¹⁷⁸ Aynı yer.

¹⁷⁹ Aynı yer. Elde edilen bilgilere göre; 48 saat içerisinde Beria duruma hakim olamazsa Malenkov’un kazanacağı, Beria’nın tasfiye edileceği öğrenilmişti

¹⁸⁰ Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 2.

¹⁸¹ Aynı yer.

¹⁸² Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 2.

¹⁸³ Aynı gazete aynı tarih, s. 2,4.

¹⁸⁴ Aynı gazete aynı tarih, s. 4.

*iktisat mezunudur. Öğrencilik yıllarında başladığı gazeteciliği çeşitli gazetelerde sürdürdü. Milliyet ve Ulus gazetelerinde yazı işleri müdürü olarak çalıştı. DP’nin yayın organı olan Zafer gazetesini yayımladı. DP’den milletvekili oldu fakat darbeye tutuklanarak yargılandı. Afla birlikte gazeteciliğe geri döndü ve Son Havadis gazetesinin başyazarlığını yaptı.

diye bağırın insanlar rejimi içinde Stalin öldü demek hakikaten bir mesele değil midir? sorusunu soran yazar, Stalin'in artık Sovyet siyasetinden tam manasıyla tasfiye edilmiş olduğunu dile getirmiştir. Şimdiye kadar Sovyet Rusya'da diktatörlük idaresinin hakim olduğunu, diktatörlük rejimleri bir adamın hayatına bağlı olduğundan dolayı, o şahıs maddi ve manevi bir şekilde ölünce rejimin çöktüğü vurgulanan yazı, Sovyet Rusya'da bunun gerçekleşmeyeceğini çünkü komünizmin küçükten başlayarak gittikçe büyüyen bir hücreler sistemi olduğu görüşünü savunmuştur.¹⁸⁵ Yukarı kademeler arasındaki mücadelelerin şiddetli olacağı ve bunun akislerinin dış politikada görüneceğini dile getiren Fenik, bu mücadelenin demokrasilerdeki gibi rey usulüne dayanmayacağını, şiddet ve kuvvetle yapılacağını yazmıştır. Stalin'in hesaplı bir "diktatör" olarak, emperyalizm sistemini el atlından yürütmüş, istila hareketlerinde dahi ipleri Kremlin'de kendi elinde tutmuş olduğunu söyleyen yazar; Stalin'in iki silahı bulunduğunu bunların da dahilinde terör, dışarıda tahrik ve kargaşalık olduğunu belirtilmiştir. Stalin'in yerine geçen kişinin politikası üzerine yapılan tahminler doğrultusunda yazıda varılan sonuç ise iki şekildedir: ya iç işlerinde münakaşaya düşüp dış siyaseti boşlayacaklar ya da kendi içlerinde birbirlerine gözdağı vermek amacıyla bir harbi göze alacaklar ve dünyayı bir maceraya sürükleyeceklerdir.¹⁸⁶

Stalin'in ölmek üzere olduğunun duyulmasından hemen sonra Füzuan Tekil tarafından kaleme alınan diğer bir yazıda, Mareşalin sağlık durumu üzerine sorular sorularak anlaşılan bir şey varsa onun da Stalin'in çoktandır iş göremez halde bulunduğu kanaatine varılmıştı.¹⁸⁷ Lenin'den sonra Rus milleti üzerinde kolay ve sarsılmaz bir dikta rejimi kuran Stalin'in, yok olduktan sonra kitle ve millet ruhiyatı üzerinde nasıl bir tesirde bulunacağını tahmin etmenin güç olacağı söylenmiştir. Bu gibi şeylerin ölümünden sonra bir takım tedbirlerin alınacağını ve bu tedbirlerin neticesinde fazla kımıldamalara, kıpırdamalara pek meydan verilmeyeceğini belirten yazar, fakat önemli olanı ise bu meselenin kitle üzerindeki baskının ne şekil alacağı, hangi derecede tutunacağı şeklinde belirtmiştir. Stalin'in durumunun Avrupa ve Amerika'daki basında çok geniş yer bulunduğunu ve herkesin sorup sorduğunu, Türkiye'de ise panik ve heyecanın en az seviyede olduğunu belirten Tekil, bunun ise, milletin düşüncelerinden, imandan emin olmasından kaynaklandığını dile getirmiş ve Sovyet Rusya- Türkiye notalaşmasında dahi Türkiye'nin kendi işine bakmasını bildiğini vurgulamıştır.¹⁸⁸

---

¹⁸⁵ Zafer, 6 Mart 1953, s. 1.

¹⁸⁶ Zafer, 6 Mart 1953, s. 3.

¹⁸⁷ Aynı gazete aynı tarih, s. 2.

¹⁸⁸ Aynı gazete aynı tarih, s. 4.

Abidin Daver'in* kaleme aldığı “Hem Nalına hem Mihına” adlı köşe ‘İlahi Adaletin Tecellisi’ başlığını taşımaktadır. Yazarın kalemine göre; 1924 yılında Lenin öldükten sonra, iblisi kendisine hayran edecek dalavereleri, Neron’a ve Hacacı Zalim’e rahmet okutacak gaddarlıkları ile ilk olarak Rusya’nın sonra da dünyanın başına bela kesilen Stalin, 20. asrın en meşhur siması olmuştur.¹⁸⁹ 30 yıldan beri gittikçe artan şöhretle insanlık ve medeniyet tarihinde kızıl bir leke teşkil eden, en yakın yoldaşlarından başlayarak milyonlarca insanın kanını döken bu zalimin, doktor raporlarına göre beyninin hücrelerinin kana boğulması üzere azraille karşı karşıya gelmiş bulunduğunu yazan yazar, kanlı adamın beynini kanlar içinde bırakan felç ‘ilahi adalet’in gecikmiş de olsa tecellisidir fikrini beyan etmiştir. Yazara göre, ayrıca, bir zamanlar emrinde çalışan Tito’nun Türkiye ve Yunanistan’ la bir ittifak akdettiği günün ertesinde ölüm döşeğine düşmesi Sovyet Halk Cumhuriyetleri Birliğinin kızıl diktatörüne son bir darbe olmuştur.¹⁹⁰ Stalin’in ne mal olduğunu anlamak için, Daver gibi Moskova Askeri Müzesinde kendisine tahsis edilen odada asılı kısa bir hal tercümesini okumuş olmak ve satırlar arasından anlam çıkarmak yeterli görülmüştür.¹⁹¹ Çarlık devrinde Sibiry’a dan kaçmış olan Stalin’in, Kızıl Çar payesine yükselince de milyonlarca adamı Sibiry’a bozkırlarına sürmekten vahşi bir zevk duymuş olduğunu söyleyen yazı, çocukluğunda papaz olmak isteyen bu adamın sonradan dinsiz imansız bir zalim olarak ortaya çıkması ve Sovyet Rusya’da binlerce kiliseyi yaktırmış olmasıyla devam etmiştir. Rus Ortodoks patriğinin, Stalin için dua edilmesini istediği bilgisini de satırlara taşıyan yazar, Stalin’in cennete mi yoksa cehenneme mi gitmesi için yapıldığını bilinmeyen bu duaların mazharı kabul olacağını ve dünyanın onun şerrinden kurtulacağını belirtmiştir. Öncelikle kendi şeytani ve zalim zekasının, sonra da bir müddet Hitlerin, arkasından Japonların ve Roosevelt’in yardımlarıyla bugün medeni dünyanın başına bela kesilen Kızıl Çarın kanlı tacını giyecek olan halefi ne yapacaktır? sorusuyla köşe yazı son bulmuştur.¹⁹²

Stalin’in hastalık durumu duyulduğu zaman çıkan ilk haberlerde ve köşe yazılarında ortak bir özellik olarak, dönemin iktidardaki partisi Demokrat Parti’nin yürüttüğü siyasete yakın düşüncelerin savunulduğunu dile getirmek yanlış olmasa gerekir. Var olan politik rüzgarın etkisinin yoğun olarak hissedildiği satırlarda yer alan, “ilahi adaletin tecellisi” olarak sunulan durumların ise ölüm döşeğindeki Stalin tasviri için yoruma açık bırakılması gerekir.

---

¹⁸⁹ Cumhuriyet, 6 Mart 1953, s. 2.

¹⁹⁰ Cumhuriyet, 6 Mart 1953, s. 2.

¹⁹¹ Aynı yer.

¹⁹² Aynı yer.

*Öğrencilik yıllarında çeşitli gazetelerde yazmıştır. Daha sonra gazeteciliği meslek edinmiş ve Yeni Gün, Tercüman-ı Hakikat, İkdam ve Cumhuriyet gazetesinde köşe yazarı olarak çalışmıştır. “Hem Nalına Hem Mihına” başlığı altında okur kitlesi edinmiştir. Bir ara CHP’de milletvekilliği yapmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM: STALİN'İN ÖLÜMÜ

Stalin'in, ölümü kesinleşir kesinleşmez hiç vakit kaybedilmeden manşetlere taşınarak, “Stalin Dün Gece Öldü” başlığının altında, Sovyetler Birliği Bakanlar Kurulu'nun yayınladığı tebliğ yayınlanmıştır.¹⁹³ Yayınlanan bu tebliğden Stalin'in 5 Mart saat 21.50'de öldüğü anlaşılmış; haberin ölümünden ancak beş buçuk saat sonra, sabaha karşı neşri uygun görüldüğü öğrenilmiştir.¹⁹⁴ Moskova'da Stalin'in ölümünü bildiren ilk tebliğden sonra neşredilen diğer bir tebliğde de, dış siyasete dair bazı hususlar açıklanarak, Sovyetlerin, milletlerarası işbirliğine ve barışa taraftar olduğu kaydedilmişti. Yeni siyasetin Stalin'in yürüttüğü siyasete uygun olduğu ve bunda bir değişiklik yapılmayacağı da belirtilenler arasında olmuştur.¹⁹⁵ Diğer satırlarda da mücadeleye devam etmek adına halk ve işçiler, azim ve birliğe davet edilmişti.¹⁹⁶ Ayrıca, Moskova radyosu, Stalin'in cenazesini ihtiva eden tabutun 6 Mart öğleden sonra ölüm hadisesinin gerçekleştiği Kremlin'den “Sütunlu Saray”a nakledildiğini duyurmuş ve Moskova saatiyle 16.00'da halkın ziyaretine açılacağını bildirmişti.¹⁹⁷

Neşredilen bu tebliğle birlikte Stalin'in ölümü artık kesinlik kazanmış bir vakaydı. Mareşalin durumunu an ve an takip eden basının bundan sonra da her an yeni haberlerle bu tutumunu sürdüreceği aşıkardı. Tabii sunulan haberlerin doğruluğu, gerçekliği zaman zaman düşündürücü boyutlara varabiliyordu. Bazı istihbarat servislerinden alınan bilgiye göre, Moskova radyosunun 5 Mart sabahı yaptığı neşriyattan daha önce İngiliz hükümeti Stalin'in öldüğü zannedilen çok gizli bir rapor almıştı.¹⁹⁸ Buna benzer bir iddia da Washington dolaylarında görülmüş, Stalin'in 1 gün önce ölmüş olduğuna kanıt olarak da, son sağlık durumuyla ilgili haberlerin en son 20 saat önce verildiği gösterilmişti.¹⁹⁹

Sovyetler Birliği ile dünyadaki komünist teşkilatlarının başında 30 yıl ender rastlanır bir otoriteyle hüküm sürmüş ve dünyanın bilumum çarpık meselelerini ardından sürüklemiş biri olarak vasıflandırılan Stalin'in ölümü Türkiye umumi efkarını da, birçok bakımdan ilgilendirmişti.²⁰⁰ Bu değişikliğin neticeleri itibariyle III. Dünya Savaşı'nı alevlendirecek kadar güçlü olabileceği Radyo Gazetesinde ele alınmış ve umumi kanaat her nerede olursa olsun bir “diktatör”ün ölümünden sonra, birçok meselenin baş göstereceği yönünde olmuştu. Bununla

¹⁹³ Vatan, 6 Mart 1953, s. 1.

¹⁹⁴ Zafer, 6 Mart 1953, s. 1. Bkz. Ulus, 6 Mart 1953, s. 1.

¹⁹⁵ Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 7. Stalin'in öldüğünü Rus halkına duyurmuş ve Sovyet Komünist Partisi Merkez Komitesi etrafında birliğin muhafaza edilmesini istemiştir.

¹⁹⁶ Akşam, 6 Mart 1953, s. 1. Bkz. Zafer, 8 Mart 1953, s. 1,6. Tass Ajansı tarafından neşredilen tebliğ Mareşal Stalin'in ölümünün bütün memleket ve dünya işçileri için bir kayıp teşkil ettiğini bildirmiştir.

¹⁹⁷ Milliyet, 7 Mart 1953, s;7

¹⁹⁸ Vatan, 6 Mart 1953, s. 7.

¹⁹⁹ Ulus, 6 Mart 1953, s. 1.

²⁰⁰ Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 1,7.

beraber muhtemel gelişmelerin Türkiye’de endişe ile değil, sadece dikta ve basiretle takip edileceği sözlere eklenmişti. Bu ölümün Ankara’daki resmi akisleri ise, beynelmilel protokol icaplarının yerine getirilmesi şeklinde tecelli etmiş; Cumhurbaşkanı ile Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığında telgraflar çekmişti. Ankara’dan telefonla alındığı belirtilen diğer bir bilgi de, Fuat Köprülü’ nün Sovyet Büyük Elçiliğine giderek hükümetin taziyelerini sunacağı ve hususi defteri imzalayacağını öğrenilmesini içermekteydi.²⁰¹

“Hem Nalına Hem Mıhına” adlı köşede Abidin Daver’in kaleme aldığı ‘Korkutan ve Korkan Mamud’ başlıklı bir yazı yayımlanmıştır. Bu köşe yazısında, “Kızıl Çar”ın öldüğü hakkındaki haberi ilk kez küçük bir gazete dağıtıcısından öğrenmiş olan yazar, çocuğun ‘*Stalin’in öldüğünü yazıyor*’ diyerek sattığı gazeteyi fazla kişinin almadığını sadece o civarlarda çalışan birinin ‘*Stalin ölmez. Stalin öldü diye bağırma. Stalin geberdi diye bağır!*’ dediğini, gazete satan çocukların da hep bir ağızdan Stalin geberdi diye bağırarak gazete sattıklarını anlatmıştır.²⁰² Çevredekilerin “Kızıl Çar”ın ölümünü alelade bir olay olarak addettiklerinin yüzlerinden anlaşıldığını, II. Dünya Savaşı sırasında ve savaştan hemen sonra Stalin’in emirleriyle yapılan Rus tehditlerinin Türk Milleti tarafından nasıl layığıyla karşılandıysa, “diktatör”ün ölüm haberinin de aynı şekilde karşılandığını belirten Daver, Asya’da 750 milyon insanı titreten bu müthiş adamın, hayatı boyunca Türkleri korkutamadığı gibi, ölüm haberinin de hiçbir heyecan uyandırmamış olduğunu belirtmişti. Yazar, Sovyet Rusya’ya yapmış olduğu bir seyahatten bahsederek, orada halkın Stalin’e tapıtığını fakat bu tapınmanın bir korkudan ileri geldiğini, Stalin’in ise ona tapınan halktan fena halde korktuğunu iddia etmiştir.²⁰³

Ahmet Emin Yalman’ın kaleme aldığı yazı “Şer Yolun Yolcusu” başlığına sahipti. Yalman bu ölüm karşısında, insanın müsamahalı bir his duyamadığını belirterek başladığı yazısında Stalin’in insan cinsinden gelmediğini ve iblisin ta kendisi olduğunu belirtmiştir.²⁰⁴ Öldü diye Stalin’e acımanın hayır ve fazilet fikrini, dünyada ne kadar güzel, temiz ve doğru şey varsa hepsini inkar etmek manasına geleceğini belirttikten sonra, I. Dünya Savaşının yarattığı harabelerin ortasından Mussolini, Hitler ve Stalin adında üç zalim müstebitin sivrildiğini dile getirmiştir. Stalin’in can düşmanı Hitler’le anlaştığını ve onu medeniyet alemine saldırmasını teşvik ettiğini, söyleyen Yalman, Mussolini’nin İtalyan milleti tarafından linç edildiğini, Hitler’in harabe haline çevirdiği Almanya’nın ortasında kendi kendini yaktığını fakat Stalin’in pusuda fırsat kollayarak, bunca emek ve gayretin mahsulü olan büyük zaferi çaldığını yazmıştır. Roosevelt,

---

²⁰¹ Aynı yer.

²⁰² Cumhuriyet, 5 Mart 1953, s. 2.

²⁰³ Aynı yer.

²⁰⁴ Vatan, 7 Mart 1953, s. 1.

Churchill gibi Hitler'e karşı mücadelede harikalar, mucizeler yaratan büyük çapta ki liderleri iğfal ağlarına düşürdüğünü, her ikisini de soyduğunu ve tarihi şöhretlerini hiçe indirdiğini de söylemekten sakınmayan yazar, demir perdenin şer sahalarında büyük bir boşluk kaldığını ve bunun doldurulabilmesi için, Stalin çapında ikinci bir şer yetişmesi gerektiğini, bunun için de I. ve II. Dünya Savaşı gibi kıyametlere ihtiyaç olduğunu açıkça belirtmişti.²⁰⁵

“Stalin'den Sonra” adlı başmakaleye; dünyanın tam orta yerinde bin atom bombası birden patlasaydı Stalin'in ölümü kadar ortalığı karıştırır mıydı? sorusuyla yazısına başlayan Nadir Nadi,* bu ölümden sonra dünya politikasında beklenmedik değişiklikler görüleceğini belirtmiş; bu konudaki başlıca iki zıt tahmin bulunduğunu anlatmıştır.²⁰⁶ Bunlardan ilkinde göre, Stalin'in çok katı yürekli, uzlaşma kabul etmez bir “diktatör” olmasıyla beraber; tecrübeli ve temkinli bir devlet adamı olmasından dolayı, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet Rusya adına kazanılan o akıllara durgunluk veren başarıları tehlikeye düşürmek istemezdi. Hürriyet cephelerine karşı güttüğü sert politikaya rağmen harpten kaçınmaktaydı. Onun ölümünden sonra yerine geleceklerden böyle ihtiyatlı bir politikaya sadık kalmaları ise şüpheliydi. “Büyük şef”in arkada bıraktığı otorite boşluğunu bir anda şüphesiz dolduramayacak olan “yeni şef” ister istemez bir maceraya sürüklenmeyecek midir? Sorusuyla bu ilk ihtimali noktalamıştır.²⁰⁷ Diğer bir görüş ise; çeyrek yüzyıldan beri Sovyet Rusya'ya kayıtsız şartsız hükmeden Stalin'in ortadan kalkmasının Bolşevik Partisinde ileri gelenlerin arasında muhakkak bir miras kavgasına yol açacak yönündeydi. Böyle bir kavganın ise parti bünyesini ve dolayısıyla yeryüzündeki Sovyet gücünü zayıflatması ihtimali çok kuvvetliydi. Bu takdirde Demir Perde gerisi milletlerinin yakında hürriyetlerine kavuşmalarını beklemekte hata yoktu. Böylece, Stalin'in ölümü ile dünya barışını köstekleyen en önemli amil ortadan kalkmış olacak, milletler nihayet rahat edeceklerdi. Yazara göre bu ikinci fikir kuvvetli olmayandı. Stalin, politika sahnesinde bulunduğu sürece tek başına karar veren, olaylara başlı başına hükmeden bir kişi olmadığını, bir “diktatör” olmakla birlikte onun da her devlet adamı gibi olayların içerisinde yaşamakta olduğunu ve olaylardan etkilendiğini dile getiren Nadi, otuz yıla yaklaşan yönetimi sırasında Sovyet Rusya'nın çeşitli politika yollarına girmiş çıkmış olduğunu söylemiştir. Yazar, bu söylemi desteklemek için Stalin'in zaman zaman milletlerarası işbirliği zihniyetini benimsemiş, bir ara faşizme karşı birlik savunma cephesine katılmış, sonra Hitler'le anlaşmış, daha sonra Hitlerin tecavüzüne batılılarla birlikte karşı durmuş,

---

²⁰⁵ Aynı yer.

²⁰⁶ Nadir Nadi, Olayların Takvimi, Ayın Tarihi, Mart 1953, s. 149

²⁰⁷ Aynı yer.

*Gazeteciliğe, Cumhuriyet'e yurtdışından gönderdiği yazılarla başladı. Yine bu gazetede köşe yazarlığı yaptı. Yunus Nadi öldükten sonra gazetenin yönetimini ve başyazarlığını üstlendi. Demokrat Parti'den millet vekili oldu. Hitlere ve Nazilere olan hayranlığıyla bilinir ve bazı çevrelerce Nadir Nazi olarak adlandırılır.

sonunda da demir perde düzenini kurarak batıya sırtını çevirdiğini anlatmıştır. Batı demokrasilerini idare eden devlet adamları gevşek, tereddütlü, zeki olmayan bir politika gütmüş olmasalardı, acaba Stalin Demir Perde sistemini kurmaya cesaret eder, hatta buna lüzum görür müydü? sorusuyla devam eden yazı, bu düşünceler ne şekilde olursa olsun, bir ferdin varlığı ya da yokluğu üzerine muhakeme yürütmenin, bundan dolayı dünya politikasına dair ahkam çıkarmanın sakatlığını ortaya koymakta olduğunu belirten satırlara sahiptir.²⁰⁸ Stalin'in yerine geçen şahısla birlikte Bolşevik saflarında bazı çatlakların görülebileceği bu yüzden Sovyet Rusya'nın zaafa uğrayabileceği belirtilen yazıda, "hürriyet dünyası" daha aktif bir politika gerekliliğini hala kavramaz da olayların sevk ve idaresini bir an önce ele almak için davranmazsa, var olan politik durumun değişmeyeceğini dile getiren Nadir Nadi'ye göre; İstalin gitmiş yerine Mistalin gelmiş bir şey değişmeyecektir. Dünyanın ıslahını tesadüflerden değil, kendi irademizden beklememizi tembihleyen yazar, konun da bu gerçeği kavrayabilmekten ibaret olduğunu dile getirmiştir.²⁰⁹

Günlerdir heyecan ve itina ile takip edilen durum artık kesinlik kazanmıştı ve artık Stalin'in ölmüş olduğu bir gerçektir. Yoğun bir şekilde devam eden köşe yazıları ve haberler iyiden iyiye kadrolarda meydana gelmesi beklenen değişikliğe ve Stalin'in sürdürmüş olduğu belirtilen politikaya yönelmişti. Örneğin yukarıdaki satırlarda da kendini var eden II. Dünya Savaşı ve Stalin'in bu savaştaki yerini konu alan yazılar birbiri ardına gelmiştir. Türkiye'nin, olay karşısında ki tutumunun ve geleceğe dair yorumlarının da bulunduğu verilerin ileriki günlerde de Türk basınında da yerini alacağını bir nevi göstergesi olmuştur.

i. Yönetim Kadrosundaki Değişimler

Basında sayfalarca tartışılan durum nihayet sonuçlanmış ve Stalin'den sonra görevi devralan isim birçok tahminde ilk sırada yer alan Malenkov olmuştur.

Anadolu Ajansı'nın notuna baktığımızda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Başbakanlığına seçilen Malenkov'un kısa tercüme-i halini bulmak mümkün olmuştur. Kısaca, Rusya'da Sosyalist ihtilal olduğunda 16 yaşında bulunan Malenkov ancak II. Dünya Savaşı başında Sovyet Rusya hudutları dışında tanınmaya başlamış, 1939 yılında komünist partisi bürosuna seçilmiş, fakat 1946 yılında bürodan ayrılarak, Kominform'un teşkilatını kurmuş ve 1949 yılında da başbakan muavinliğine getirilmişti. 6 Mart 1953 tarihinde Stalin'in ölümü üzerine başkanlığa seçilmiştir.²¹⁰ Ölümle birlikte artık resmiyet kazanan bilgiler doğrultusunda yeni

²⁰⁸ Nadir Nadi, aynı yayın aynı tarih, s. 150.

²⁰⁹ Aynı yer.

²¹⁰ Ulus, 7 Mart 1953, s. 1,3. "Malenkov, Stalin'in yerine getirildi" Milliyet, 7 Mart 1953, s. 1.

Sovyet Kabinesi Başvekil Malenkov; Başvekil Muavinleri Beria, Molotov, Bulganin, Kagonoviç olarak şekillenmişti.²¹¹ Ayrıca Molotov dışişleri bakanı, Beria'nın ise içişleri bakanı olarak görevlendirildiği belirtilmiş, Tass Ajansı'nın bildirisine göreyse; Sovyet Yüksek Şurası eski Başbakanı Şvernik'in yerine Vorosilof getirilmiş ve Şvernik Sendikalar Birliği Başkanı tayin edilmiştir.²¹² Ayrıca Vişinsky, dışişleri bakanlığındaki görevi Molotov'a devrederek, Sovyetler Birliğinin Birleşmiş Milletlerdeki daimi delegeliğine tayin olmuştur.²¹³

Satırlar takip edildiğinde Moskova radyosunun, Sovyet hükümetinde yapılan değişikliklere dair resmi tebliği yayınladıktan sonra, Sovyetler Birliği'nin yönetimine ilişkin önemli bilgiler içeren bir tebliğ daha yayınladığı görülmüştür. Merkez Komitesi Bürosu ile Büro Başkanlık divanından müteşekkil bulunan iki organın birleştirildiği ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Başkanlık Divanı adının verildiği duyurulmuştur.²¹⁴ Merkez Komitesi Başkanlığını müessir kılmak için de üye sayısının 10 asli ve 4 de yedek üyeye çıkarılmasına yönelik karar alındığı açıklanmıştır.²¹⁵ Komünist Partisi Merkez Komitesi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Bakanlar Kurulu ve Sovyetler Birliği Yüksek Şurası tarafından; Stalin'in ölümünden dolayı ortaya çıkan ağır durum karşısında, Sovyet idaresinin hiçbir paniğe maruz kalmadan ileride de üzerine düşen görevleri yapabilmesi için hükümetin ve devletin başlıca organlarında bu tür değişiklikler yapılmasının uygun görüldüğü yönünde bir açıklamaya gidilmişti.²¹⁶ Paris'teki Tass Ajansın bildirisinden Sovyet Yüksek Şurası Dış İşleri Bakan Yardımcısı Kuznietzov Pekin Büyükelçiliğine tayin edildiği anlaşılarak, eski Pekin Büyükelçisi Paniuçkin'in ise bir başka göreve alındığı öğrenilmişti.²¹⁷ Kaynağı aynı olan Komünist Partisi Merkez Komitesi ile Sovyet Bakanlar Kurulu tebliğinde Mareşal Stalin'in methiyesi yapıldıktan sonra: *"Komünist Partisi ve Sovyetler Birliği Hükümeti'nin dış siyaseti daima sulhun muhafaza ve takviyesi ile yine bir harbin patlak vermemesi için milletler arası işbirliği ve bütün memleketlerle ticari münasebetlerin gelişmesi bu siyasetin esasını teşkil etmektedir"* sözleri yer bulmuştu.²¹⁸ Bu tebliğin yanı sıra bölgenin iç durumuna yönelik bir söylem olarak Sovyetler Birliği Komünist

---

²¹¹ Zafer, 7 Mart 1953, s. 1,6.

²¹² Zafer, 7 Mart 1953, s. 6. Benzer bir bilgi için ayrıca bkz. Vatan, 7 Mart 1953, s.1.

²¹³ Milliyet, 7 Mart 1953, s;7

²¹⁴ Vatan 7 Mart 1953, s. 1,7. Bkz. Zafer, 8 Mart 1953, s. 3. Moskova'dan alınan haberlere göre; Sovyetler Birliği Merkez Komitesi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Bakanlar Kurulu ve Sovyetler Birliği Yüksek Şurası riyaset divanının önemli bir toplantısı sonunda bazı esaslı kararlar almıştır. Bu karara göre; bu üç devlet organı Stalin'in ölümünden mütevellit ağır durum karşısında Sovyet idaresinin hiçbir aksaklığa ve paniğe maruz kalmadan ileride de üzerine düşen vazifeleri yapabilmesi için hükümetin ve devletin başlıca organlarında değişiklikler yapmayı gerekli görmüştür. Ulus, 7 Mart 1953, s. 1. Benzer bilgi için ayrıca bkz. Milliyet, 7 Mart 1953, s.1.

²¹⁵ Vatan, 7 Mart 1953, s. 6. Benzer bir bilgi için ayrıca bkz. Milliyet, 7 Mart 1953, s. 7.

²¹⁶ Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 1.

²¹⁷ Cumhuriyet, 10 Mart 1953, s. 1. 6.

²¹⁸ Ulus, 7 Mart 1953, s. 3.

Partisi Merkez Komitesi, Sovyetler Bakanlar heyeti ve Sovyet Yüksek Şurası, Sovyetler halkına hitaben memleketin ve bütün işçilerin Parti Merkez Komitesi ve Sovyet Hükümeti etrafında saflarını sıklaştıracaklarından emin bulduklarını ifade etmiştir.²¹⁹ Sovyetler Birliği'nin yeni Milli Savunma Bakanı, Nicolai Bulganin de özel olarak gelişmelerin hemen ardından verdiği demeçte, Kızılordu'nun savaş gücünü kuvvetlendireceğini açıklamıştı.²²⁰ Bulganin'in vermiş olduğu demece benzer bir şekilde Molotov'un idaresine geçen Sovyet Hariciyesi de "*Sovyetler Birliği Dış İşleri Bakanlığı, sulhsever Sovyet devletinin milletlerarası otoritesini büsbütün kuvvetlendirmek için mücadele edecektir. Sovyet diplomasisi işçileri, bu emellerinde büyük Stalin'in ölmez namından ilham alacaklardır. Sovyet diplomatları, diğer komünist devletlerle kardeşçe dostluğu takviyeyi, bütün memleketlerle milletlerarası iş birliği ve iş esnasına müstenid münasebetleri de geliştirmeyi gaye edineceklerdir*" şeklinde bir tebliğ yayınlamakta fayda görmüştür.²²¹ Molotov'un hazırladığı bu ilk tebliği için vakit kaybetmeden yorumlar aksedilmiş ve Sovyet Rusya'nın milletlerarası işbirliğine ve barışa taraftar olduğu hususunun eski bir nakarat olarak tekrarlandığı savunulmuştu.²²²

"Dünyayı Saran Büyük İstifham" adlı yazıya; Stalin'in yerine Malenkov'un geçmesinin ve Kremlin'deki yüksek idareciler arasında yapılan değişikliklerin adeta demokrat memleketlerde iş başına geçen hükümetlere benzer bir koalisyon kurulmuş olmasının bütün dünyada 'Malenkov'un ve arkadaşlarının iç ve dış siyasetleri ne olacaktır?' sorusunun sorulmasına yol açtığından bahsederek giriş yapılmıştır.²²³ Yazıda belirtildiğine göre; Kremlin'de "Stalin'in tahtı"na oturmuş olan yeni "kızıl çar"ın Malenkov oluşu komünistleri çok olan Paris'te bile hayretle karşılanmış, kabinenin ise, henüz Stalin ölmeden önce hazırlandığı anlaşılan bir plana tevfikan kurulmuş olduğundan söz edilmişti. Yazar, seçilen bu insanların Stalin'in dünkü ve bugünkü yoldaşları ve kıpkızıl komünist olmalarından dolayı, Sovyet Rusya'nın uzun yıllardan bu yana devam eden iç siyasetinde bir değişiklik beklenmemesi taraftarı olarak, tekrar Molotov'un idaresine verilmiş olan dış siyasetin değerlendirmesine yönelik yazılan satırlarda ise önceliği Molotov'un tebliğine vermiştir: "*Sovyetler Birliği Dış İşleri Bakanlığı, sulhsever Sovyet devletinin*

---

²¹⁹ Aynı yer.

²²⁰ Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 7.

²²¹ Cumhuriyet, 8 Mart 1953, s. 1. 5. Bkz. Vatan, 8 Mart 1953, s. 5. Benzer bir bilgi için ayrıca bkz. Milliyet, 7 Mart 1953, s. 7.

²²² Aynı gazete aynı tarih, s. 1. Sovyet Rusya'nın önemli yayınlarından olan Pravda'ya göre, milletlerarası münasebetler bakımından merkez komitesi ile Sovyet hükümeti barışın kuvvetlendirilmesi ve idamesi, yani bir harbin hazırlanmasına ve çıkarılmasına karşı mücadeleye milletlerarası işbirliğinin geliştirilmesi ve bütün memleketlerle iş münasebetleri politikasına azim ve ısrarla devam edeceklerdi.

²²³ Cumhuriyet, 9 Mart 1953, s. 1.

milletlerarası otoritesini büsbütün kuvvetlendirmek için mücadele edecektir. Sovyet diplomasisi işçileri bu emellerinde büyük Stalin'in ölmez namından ilham alacaklardır. Sovyet diplomatları, diğer komünist devletlerle kardeşçe dostluğu takviyeyi, bütün memleketlerle milletlerarası işbirliği ve iş esasına müstenid münasebetleri de geliştirmeyi gaye edineceklerdir."²²⁴ Yazarın, tebliği yorumlayışı ise yeni idarenin Stalin'in dış siyasetinden ilham alacağı, fakat "kıızıl çarlığın" milletlerarası otoritesini büsbütün kuvvetlendirmek için mücadele edeceği yönünde olmuştur. Malenkov'un iktidara gelişinden birkaç saat sonra, Amerika'nın Sesi Radyosu'nda dile getirilen görüşleri destekleyerek, Sovyet Rusya'daki iktidar değişikliği neticesinde karışıklıklar çıkabileceği ve Stalin'in halefleri arasında şiddet, entrika ve desise baş göstermesi ihtimalinin büyüdüğünü belirten yazar, ayrıca yine yayından bir kesit sunarak o dönemki şeflerin hepsinin ya "kıızıl ihtilal"ın elebaşları ya da 1917den beri devam eden rejimin yetmişmiş koyu komünistleri olduğunu da söylemiştir. Bunların arasında demokrasiye inanmış tek bir insanın olmadığını da sözlerine eklemiştir.²²⁵ Bir ayaklanma durumunun sorgulandığı satırlardan devam edilecek olursa, Avrupa memleketleriyle temas etmiş olan Kızılordu'nun herhangi bir ihtilal hareketine iştirak ederek rejimi devirmesine bel bağlamayacağı, özellikle Moskova'da ve diğer büyük şehirlerdeki işçilerin, iyi muamele gördükleri için rejime sadık olduklarının altı çizilmiş olduğu tespit edilmiştir.²²⁶ Köylüler de ayrıca değerlendiren yazar, kıızıl idareden şüphesiz memnun olmadıklarını ve 21 milyon 267 kilometre kare gibi uçsuz bucaksız arazide dağınık bir surette yaşayan, korkunç bir polis kuvvetinin daimi nezareti altında bulunan köylülerin ayaklanmalarının imkansız olduğunu aktarmıştı. Çarlık devrinden kalma ve komünist rejim düşmanı olarak tasvir ettiği bu darmadağınık insanlardan hiçbir hareket beklenemeyeceği; Bolşevik ihtilali zamanında büyük katliamlarla imha edilenlerden arta kalanların aradan geçen 36 yıl içinde ihtiyarlanmış olduğu bilgisi verilmişti. Komşularının verdikleri kısıntılarla geçinerek bu sefalet içinde yaşayan insanların canlı cenaze halinde bulunan bu bedbahtların, sürünerek ölümlerini bekledikleri de sonuç olarak yerini almıştı.²²⁷

ii. Stalin Sonrasındaki Yönetim Değişikliklerine İlişkin Açıklamalar

Basının tartıştığı öncelikli konulardan olan kesinlikle yerine kimin geçeceği olmuştu. Başkanlığa kimin geleceği bütün yorumlarda, hatta üzüntü dile getiren açıklamaların arasında bile yerini almıştı.

---

²²⁴ Aynı yer.

²²⁵ Cumhuriyet, 9 Mart 1953, s. 1,3.

²²⁶ Aynı gazete aynı tarih, s. 3.

²²⁷ Aynı yer.

Yapılan değişiklikler açıklandığında da kısa sürede yorumlar ardı ardına gelmeye devam etmişti. Amerikan siyasi şahsiyetleri verdikleri beyanatta, başkan Eisenhower'ın Malenkov'un başvekilliğe getirilmesi hakkında derhal mütalaada bulunmaktan çekindiği bilgisi ışığında; komünizm ile olan soğuk harbin seyri hakkında ortaya bir istifham çıktığını belirtmişlerdir.²²⁸ Pravda'nın "iç ve dış düşmanlara karşı artan bir ihtiyatlılık gösterilecek" cümlesi hatırlatılarak da, Amerika'nın yeni Rus politikasından daha fazla sertlik beklediği belirtilmişti.²²⁹

Genel anlamda, dış dünyanın gözünde, Moskova'daki değişikliklerin ifade ettiği anlam, Sovyet Rusya'nın dış politikasında daha kötüye gider bir değişim olmayacağı yönündeyse de, Sovyetler Birliği'nin iç işlerindeki bu önemli gelişmelere gelen tepkilere diğer bir örnek Birleşmiş Milletler'deki ileri gelen siyasi şahsiyetlerin söylemi verilebilir. Bu kişiler, Birleşmiş Milletlerle olan soğuk harbin şiddetlenmesini gösteren belirtiler bulunduğu yönünde fikir birliğine varmışlardı.²³⁰ Diğer yandan, Sovyet politikasını ve şahsiyetlerini tahlil etmeyi kendilerine iş edinmiş bulunan diplomatların fikirlerine bakılacak olursa Molotov, Sovyet devlet adamlarının en uzlaşmak bilmeyenlerinden biri olarak nam salmıştı.²³¹ Birçok kez milletlerarası konferansta Molotov ile birlikte olan bu diplomatlardan biri de bu görüşe destek çıkararak "İkinci defa Sovyet Dışişleri Bakanlığına gelen zat, birlikte çalıştığım en sert Ruslardan biridir. Mazisi de onu prensip tanımazların başında geldiğini gösterir..." sözlerini sarf etmiştir.²³² İngiliz Hariciye Vekili Eden ve Amerika Birleşik Devletleri Hariciye Vekili Foster Dulles arasında görüşmeler olduğu ve Stalin'in ölümü ile meydana gelen mühim değişiklikler üzerinde bilhassa durulduğu ayrıca işaret edilen bir nokta olmuştu.²³³

ABD'den gelen verilere devam edildiğinde, "Amerika'da endişeli tefsirler" adlı manşetin devamında, Amerikan Kongresi üyelerince dillendirilen, Malenkov'un iktidara gelmesiyle savaş ihtimalinin artmış olduğundan bahsedilerek, durumun şimdikine göre daha da gerginleşeceği hatta bir III. Dünya Savaşı ihtimalinin bulunduğu yazılmış olduğü görülmüştür.²³⁴ Yine bu şahsiyetler tarafından sunulan bir diğer görüş, Batı ile Sovyet bloğu arasındaki ilişkilerin gelecekte alacağı şekil hakkında olmuştu ve buna da oldukça kötümser yönde yaklaşılmıştı. Bazı kongre üyeleri Malenkov'un, Stalin'den çok daha sert bir siyaset takip edeceğini dillendirme gereği duymuş, bazılarıysa Amerika'nın bugünlerde gayet uyanık

²²⁸ Zafer, 8 Mart 1953, s. 6.

²²⁹ "Yeni Rus Kabinesi Endişe Yarattı" aynı gazete aynı tarih, s. 1.

²³⁰ Zafer, 8 Mart 1953, s. 6. Benzer bir bilgi için ayrıca bkz. Ulus, 7 Mart 1953, s.1.

²³¹ Ulus, 8 Mart 1953, s. 1.

²³² Aynı yer.

²³³ Milliyet, 9 Mart 1953, s;7

²³⁴ Akşam, 7 Mart 1953, s. 1,2.

bulunması gerekliliğine işaret etmişlerdi.²³⁵ Malenkov'un Stalin'in yerini almasına rağmen Kremlindeki post kavgasının sona ermediği ve Molotov'un zemin hazırladığı sanıldığıının açıklanması diğer bir alt başlık şeklinde yerini almıştır.²³⁶

Bu konuya ilişkin Senatör Estes Kefauver'in sözlerine bakılacak olursa; "*Malenkov Stalin'den daha tehlikelidir. Çünkü bu adam Batıların kuvvetinin büyüklüğü hakkında tam bir fikre sahip değildir. Halbuki Stalin batının kuvvetini gayet iyi bilmekte ve ona göre kararlarını ayarlamaktaydı*" açıklamasıyla karşılaşılmaktaydı.²³⁷ Washington dolaylarından devam edildiğinde, Sovyet Rusya'da Yahudi aleyhtarlığının alevleneceği, Ortadoğu komutanlığı kurulmadan Arap devletlerine hoş görülmeye çalışılacağı yönünde görüşe sahip olan siyasi şahsiyetlerin bulunduğu da görülmüştür.²³⁸ Genel anlamda Amerikalı şahsiyetlerin fikirleri, Malenkov'un batıdan nefret eden bir adam olarak tanımlama merkezindeydi.²³⁹ Malenkov'un yeni Sovyet hükümetindeki başkanlığı ve Molotov'un dışişleri bakanlığına tayini genel olarak Sovyet Rusya'nın daha mütecaviz bir dış siyaseti takip edeceği şeklinde yorumlanmakta, fakat komünist genişlemesinin hangi bölgelerde ve ne şekilde etkisini arttıracığı açıklanmamaktaydı.²⁴⁰ ABD dışişleri bakanlığının organı "Amerika'nın Sesi" radyosu komünist memleketlere hitaben yaptığı yayınlarda, Malenkov'un iktidara gelişini yorumlayarak, varılan neticeyi karışıklıklar çıkabileceği yönünde özetlemişti.²⁴¹ Varılan bu kanaatle birlikte; Stalin'in halefleri arasında şiddet, entrika ve desise baş göstermesi ihtimallerinden bahsedilen yayınlarda, bu ölüm Sovyet idareci sınıfı ve Rus milleti üzerinde ne gibi bir etki-tepki meydana getirirse getirsin; tarihi bakımdan kesin bir şey varsa onun da Stalin'in bırakmış olduğu totaliterci sistemin bir gün kendi iç zaafı yüzünden çökeceği duyurulmuştu.

Birçok farklı kişinin yorumuna yer verilen basında Tokayef de göze çarpan isimlerdendi. Son yıllarda Batıya irtica etmiş olan Sovyet siyaset adamları arasında gösterilen Tokayef'in

²³⁵ Milliyet, 8 Mart 1953, s. 7.

²³⁶ Akşam, 7 Mart 1953, s. 1.

²³⁷ Vatan, 8 Mart 1953, s. 1,5. Ayan Meclisi ve Kongre üyeleri ise Batı ile Sovyet bloğu arasındaki münasebetlerin gelecekte alacağı şekil hakkında oldukça kötümser tefsirlerde bulunmuşlardır. Benzer bir bilgi için bkz. Milliyet, 8 Mart 1953, s. 7.

²³⁸ Akşam, 9 Mart 1953, s. 1. Sovyet Rusya'nın yeni hedefi, Asya ve Ortadoğu olacağı bildirilmişti. Bkz. Ulus, 9 Mart 1953, s. 3. Sovyetler Birliğiyle ilgili konularda uzmanlaşmış olan Amerikan müşahitlerine göre, Kremlin'in yeni efendisinin nazarları Avrupa'ya doğru değil, Asya'ya ve bilhassa Ortadoğu'ya çevrilecektir. Bu müşahitlere göre Malenkov, Kremlin tarafından tatbik edilmeye başlanan propagandanın başlıca sorumlularından biridir. Yeni Sovyet lideri, Ortadoğu'da Araplar ve Yahudiler arasındaki kini hiç şüphesiz alevlendirecek ve geç kalmadan yani Ortadoğu komutanlıkları henüz ihdas edilmeden Ortadoğu memleketlerine hoş görünmeye çalışacaktır. Yine bu müşahitlere göre Sovyet Rusya lideri, İran meselelerini bilhassa nazarı dikkate alacaktır.

²³⁹ Vatan, 9 Mart 1953, s. 7. Resmi makamlar Kremlin'in şimdi daha mütecavizane bir siyaset takip edeceğine inanmakta ve Rusya'nın gayelerinde derhal esaslı bir değişiklik olmasını beklememektedirler.

²⁴⁰ Milliyet, 9 Mart 1953, s. 7.

²⁴¹ Cumhuriyet, 8 Mart 1953, s. 1.

belirttiğine göre, Stalin'in ölümü üzerine Sovyetler Birliği'nde meydana gelen değişiklikler hakkında Avrupa ve Amerika'da alalecele yapılan tefsir ve tahminlerin tam aksine, fikirlerine itiraz edilmesine tahammül eden yegane Sovyet devlet adamı Malenkov'dur. Malenkov'u Molotov gibi müfrit ve kapalı komünistlerden ayırt eden başlıca özelliğın komünizmin süngü, tank ve uçak gücüyle diğerk memleketlere kabul ettirilemeyeceğiy yönündeki yaklaşım olduğunu açıklayan Tokayef, Malenkov'un büyük mesuliyetler almayı sevmediğini bu yüzden istemediğiy bir sergüzeşte, başkalarının tavsiyesi ile sürüklenme ihtimali bulunduğunu da sözlerine eklemiştir.²⁴²

Londra'ya göre, Stalin'in ölümünü müteakıp bütün dünyayı heyecan ve merakla sevk eden ikinci hadise Malenkov'un Stalin'in yerine getirilmiş olmasıydı. Batılı siyasi çevreler, Sovyet Rusya'nın yeni hükümeti ile ilgili planın Stalin ölmeden önce itina ile hazırlandığı ve "Sovyet diktatörü" öldükten hemen sonra da tatbik edildiğiy bildirilmekteydi.²⁴³ Stalin'in bulunduğu mevkiye kimin geleceğine ilişkin daha önceden varlığından bahsedilen bir vasiyete benzer tezlerin konu sonuçlandıktan sonrada devam ettiğiy görülmektedir. Stalin'e halef olarak Georgi Malenkov'un tayin edildiğiy haberi Londra'da hayret uyandırmamış ve muhafazakar Daily Express gazetesi şu yorumda bulunmuştu: "*Malenkov'u Stalin seçmiştir. Yeni başbakan, zirveye doğru tehlikeli ilerlemesinde tek bir yanlış adım atmamış olan bir adamdır.*"²⁴⁴ Bir diğerk göze çarpan satırlar, Times'in "*Dün gece Moskova'da ilan edilen siyasi tayinler komünist dünyasında bir kararsızlık ve bir intikal devresinin başlangıcını teşkil etmektedir. Bununla birlikte yeni bir değışikliğey intizar edilmemelidir. Esasen Malenkov'un tayini, bu şahsın Stalin gibi bir otoriteye sahip olacağını muhakkak iddia edemez. Stalin'in yerini almak için başlayacak mücadele şedid ve tam Rus usulü olacak fakat her halde sessizlik içinde ve uzun bir zaman sürecektir.*"²⁴⁵ şeklinde neşrettikleriydi. İngilizler, Stalin hayatta iken bir bakıma komünizmin adeta papası olduğunu; şimdi ise Marksist sistemde büyük mevkii açığı bulunduğuy dile getirmişlerdi. Mao Tse Tung gibi bir liderin bile Stalin'i tam bir salahiyet olarak kabul ettiğiy; oysa Stalin'in ölümüyle vaziyetin tamamıyla değıştiğiy vurgulanmıştı. Üstü kapalı bir şekilde Stalin'e karşı diğerk bir komünist olan Mao'nun övülmesiyle devam eden satırlarda, Kızıl Çin imparatorluğunun nüfusunun Sovyet Rusya'nınkiyle bütün peyk memleketlerinkinden çok üstün olduğundan bahsedilmiş ve Mao Tse Tung'un komünizm bahsinde Lenin çapında bir Marksist olduğuy hatırlatılmıştı.²⁴⁶ Tung'un Stalin'den sonra idareyi ele alan Sovyet liderlerine fazla ehemmiyet vermeyeceğiy kaydedilenler arasında olmuştur. Bazı İngiliz işçiy partisi liderleri de konuyla bağlantılı farklı bir noktaya temas

²⁴² Akşam, 8 Mart 1953, s. 2.

²⁴³ Milliyet, 8 Mart 1953, s;1

²⁴⁴ Cumhuriyet, 8 Mart 1953, s. 5.

²⁴⁵ Aynı yer.

²⁴⁶ Akşam, 10 Mart 1953, s. 4.

edip, Sovyet Rusya ile komünist Çin'in arasının açılmasının muhtemel olduğunu, Batı'nın da bundan faydalanmasının mümkün olabileceğini dile getirmişlerdi.²⁴⁷

“Dünyanın Kaderi Bir Dönüm Noktasına Gelmiştir” başlığını taşıyan “Hem Nalına Hem Mihına” isimli köşe yazısında Abidin Daver iki fikir üzerinde durmuştu. Kendi içersinde iyimser ve kötümser olmak üzere ayrıştırılan bu fikirlerin iyisi, Asya ve Avrupa’da “kızıl rejim”in boyunduruğu altında yaşayan 800 milyona yakın insanın hürriyetlerine kavuşarak dünyanın kabustan kurtulacak; kötüsü ise, gelen gidene aratacaktır. Yazara göre, Bolşevikler 1917’de kanlı bir ihtilalle Rusya’nın mukadderatına hakim olduktan sonra, eşi benzeri görülmemiş öyle zalim bir rejim kurmuşlardır ki bu zalim ve baskıcı rejimin sadece Stalin’in ölümü ile değişmesine imkan yoktur.²⁴⁸ Sovyet Rusya’da patlaması mümkün ihtilalle birlikte, iç harbi kızılılar değil de demokrat rejim kurmak isteyenler kazanacak olursa, bu kadar kan dökerek iş başına geçen adamların da 35 yıllık kızıl idare zamanında yaşamış olmalarından dolayı Bolşevikler gibi kan dökmeye alıştıklarını vurgulayan yazar, tıpkı Stalin ve hempaları gibi mevkilerini ve rejimi muhafaza kaygısı ile yeni bir zulüm, baskı idaresi tesis edecekleri görüşünü savunmuştur.²⁴⁹ Yazarın Malenkov için görüşleri, onun da Stalin’in izinden ayrılmayacağı ve yeni kadronun dünyayı barışa kavuşturamayacağı yönünde olmuştur. Çünkü bugüne kadar içinde yaşadıkları muhit, aldıkları siyasi eğitim, vicdansızlıkları, kafaları, ruhları buna müsait değildir. Ayrıca daha azgın bir yol da tutturabileceklerini sözlerine eklemiştir. Stalin’in malum sebeplerle hiç ummadığı bir zafer kazandıktan sonra, bu zaferi tehlikeye sokacak herhangi bir maceradan sakındığını belirten yazar, Stalin’in yerine geçen bu adamın onun gibi bir zafer kazanmak uğruna ihtiyatlılığı bir tarafa atmasından dolayı kızılca kıyametin kopacağını belirterek, “Kızıl çar”ın ölmesiyle dünyanın dönüm noktasına gelmiş bulunduğunu yazmıştır.²⁵⁰

İçinde bulunulan durumun duyulmasıyla birlikte ve sonrasında, ideolojik farklılıklardan kaynaklı, Stalin’in, köşe yazılarında ve hakkında çıkan haberlerde ağır bir şekilde eleştirilmesine karşın, diğer bir komünist lider olan Mao’nun ‘iyi adam’ gösterilmesine eşine az rastlanır bir tutarsızlık örneğidir denebilir. Hatta arada derede Lenin’in Marksistliği bile övgüye değer gösterilmiştir. Daha önceki satırlarda karşılaşılmayan bir durum olmaması ise, Mao’nun Stalin’in öldüğü dönemde hala hayatta olması bu sefer ki durumu daha ilginç kılmaktadır. Stalin’den sonra başkanlığı alan Malenkov hakkında beyan edilen fikirler arasında özellikle ABD tarafında bir hoşnutsuzluk olduğu fark ediliyordu. Molotov’un da yürüteceği politika hakkında büyük bir

---

²⁴⁷ Aynı yer.

²⁴⁸ Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 2.

²⁴⁹ Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 2.

²⁵⁰ Aynı yer.

tedirginlik duyulduğu anlaşılmaktaydı. Yorumlarda tespit edilen bir diğer nokta da meydana gelen değişikliklerden sonra karışıklı çıkacağı yönündeki söylemlerdi. Bu açıklamalar ise, seçimler yapılmadan önce kavga gürültü çıkacağına yönelik haberlerle eş değerdir. Bu tür duyuruların, haberi okuyan insanların düşüncelerine, yaklaşımlarına etki edeceği bir gerçektir.

iii. Ölüm Haberine Yabancı Siyasi Kimliklerin Yaklaşımı

Haberin yayılmasından hemen sonra önemli siyasi kimliklerin açıklamaları basındaki yerini beklemeden almıştır. Stalin'i en iyi tanıyan Amerikalı Avarel Harriman'ın "*Stalin iktidarının sona ermesiyle Rusya'nın her tarafında son derece gergin ve terör dolu bir devre açılacak ve hatta bu durum peyk memleketlerde daha da fena bir hal alacaktır. Hatta yeni bir dünya harbi de mümkündür*" sözleri ilk elde edilen beyanlardandı.²⁵¹ Churchill'in oğlu, Rondolph Churchill ise durum hakkında beklenildiği üzere iyi şeyler dile getirmemiş ve Stalin'in tarih kitaplarında dünyanın en musibet lideri olarak kaydedileceğini söyleyerek "*Dizginleri ele geçirmeye hazırlanan diğer komünist liderlerinin hayatlarına attığımız kısa bir nazar onların da Stalin'den pek farklı tarafları olmadığını bize açıkça göstermektedir*" demiştir.²⁵²

Londra'dan gelen diğer bir veride, eski Dışışleri Müsteşarı Hector McNeil'in, Sunday Pictorial gazetesinde neşrettiği bir makaleden oluşmaktaydı. Makalenin içeriği incelendiğinde; "*Stalin'in ölümü Batılı demokrasilere, uzun zaman elde edemeyecekleri bir hareket fırsatı vermiştir... Önce Moskova'da değil Pekin'de harekete geçmek lazımdır. Amerikalı müttefiklerimizi, sevilmeyen ve ehliyetsiz olan Çan- Kay- Şek'ten kurtulmaya ikna etmeliyiz. Fırsatlar önce Pekin'de, sonra Berlin'de ve belki de Varşova'da çıkacaktır. Fakat mucize beklemeliyiz. Onları kendimiz yaratmalıyız*" satırlarının yer aldığı görülmüştü.²⁵³ Sovyetler Birliği'nin Londra büyükelçisi Anderei Gromiko da açıklamada bulunarak, "*Mareşal Stalin'in ölümü bizi son derece mükedder etti*" demiştir.²⁵⁴

Sovyet Rusya'ya bakıldığı zaman, Vişinsky'nin (Birleşmiş Milletler temsilciliğini yürütmekle beraber, Stalin'in ölümünden sonra sürdürmekte olduğu dışışleri bakanlığına Molotov geçmiştir) Stalin'in ölümünün bütün insanlık için bir kayıp teşkil ettiğini söylediği ve devamını ise "*Başbakan Stalin'in ölümü haberini teyit ederim. Bu Sovyet halkı ve bütün*

---

²⁵¹ Milliyet, 6 Mart 1953, s. 7.

²⁵² Milliyet, 5 Mart 1953, s. 7.

²⁵³ Ulus, 9 Mart 1953, s. 3.

²⁵⁴ Milliyet, 8 Mart 1953, s;7

insanlık için büyük bir kayıptır. Stalin'in ismi hiçbir zaman ölmeyecektir" şeklinde getirdiği görülmektedir.²⁵⁵

İtalya Başvekili Sinyor de Gasperi Stalin'in daha çok politik tutumuyla ilgili bir yorumda bulunarak; "*Stalin, İtalya'ya ne takdir ne de anlayış göstermiştir*" sözlerini sarf etmiştir.²⁵⁶ İtalya'nın komünist eğilimli sosyalist lider Pietro Nenni'nin solcu "Avanti" gazetesinde yazdığı bir makalede Stalin'in ölümünün Rusya'da ve dünyada muazzam bir boşluk bırakacağını fakat Sovyet siyasetinin sarsıntısız, fasılasız devam edeceğini ve aksini düşünenlerin hayal sukutuna nazır olmaları gerektiğini dile getirdiği görülmüştür.²⁵⁷ Batı Almanya'yı da haliyle etkileyen gelişmeler, buradaki Başbakan vekili Herr Blüher'in sakin bir tutum takınarak, "*Stalin'in ölümü Sovyet Rusya'nın siyasetinde yakın mazide büyük bir tebeddül yapmayacaktır*" sözleriyle görüşünü dillendirmesini sağlamıştı.²⁵⁸

Siyasi geçmiş, net ideolojik ayrımlardan ve içinde bulunulan henüz değilken yapmış olduğu geniş açıklamalardan dolayı belki de en çok merak edilen yorum, Eisenhower'e ait olmalı. Başkan ise kendisi bir açıklama yapmak yerine, Moskova'daki Birleşik Amerika maslahatgüzarı vasıtasıyla Sovyet hükümetine şu tek cümlelik mesajın gönderilmesinden yana olmuştu: "*Birleşik Amerika hükümeti, Sovyet Rusya Başbakanı Mareşal Stalin'in ölümü dolayısıyla Sovyet Rusya hükümetine resmi taziyelerini bildirir.*"²⁵⁹ Bu kısa ve net sadece ölümle ilgili olan sözlerden sonra eski Amerika Başkanı Truman'ın düşüncelerine bakıldığı vakit de, "*Tanıdığım birinin ölümünü duyduğum zaman daima üzülürüm. Bundan başka söyleyecek sözüm yok*"²⁶⁰ açıklamasında bulunduğu gözlemlenmiştir. Amerikan Dış İlişkiler Komitesi başkanı senatör Alexander Wiley'in isminin geçtiği satırlar incelendiğinde, Dış İşleri Bakan yardımcısı W. Bedell Sminth tarafından yapılan "*Rusya'daki müstakbel gelişmeler artık Allah'a kalmıştır*" şeklindeki açıklamaya tamamıyla katıldığını belirten bir durumla karşılaşmıştı. Wiley bu sözlerine ek olarak ise Stalin'in ölümünün Birleşik Amerika'nın dış siyasetini değiştirmeyeceğini dile getirmişti.²⁶¹ Birleşik Amerika Komünist Partisi başkanı da bir açıklama da bulunmuş ve Stalin'in ölümünü "Rusya halkı için müthiş bir kayıp" olarak vasıflandırmıştı.²⁶²

---

²⁵⁵ Milliyet, 7 Mart 1953, s;7

²⁵⁶ Akşam, 6 Mart 1953, s. 2.

²⁵⁷ Milliyet, 7 Mart 1953, s;7

²⁵⁸ Aynı yer.

²⁵⁹ Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 1.; Ulus, 7 Mart 1953, s. 1.

²⁶⁰ Aynı yer.

²⁶¹ Vatan, 7 Mart 1953, s. 1,7. Ayrıca, Milliyet, 7 Mart 1953, s. 7. Senatör Alexander Wiley, Stalin'in ölümünün Amerikan dış siyasetinde bir değişiklik yaratacağa benzemediğini beyan etmiştir.

²⁶² Milliyet, 7 Mart 1953, s;7

Birleşmiş Milletler'e ait tutum incelendiği zaman, Milletler Siyasi Komisyonu Başkanı olan Dr. Carlos Muniz' in yorumuyla karşılaşılmıştı. Muniz, Stalin'in ölümü münasebetiyle verdiği beyanatta “*Stalin'in ölümüyle Sovyet devletinde ne türlü değişiklikler olursa olsun dünya, yeni Sovyet liderinin sulh yolu ve milletlerarası işbirliği zihniyetini takip edeceği ümidindedir*” sözlerini sarf ederek, geleceğe dair iyi niyetlerle bezeli, bu ortalama, suya sabuna dokunmayan beyanın sahibi olmuştu.²⁶³ Bu ifadenin tarihte nerde karşılığını bulduğu ise ayrıca bir tartışma konusu olabilir. Birleşmiş Milletler Başkomutanı General Mac Clark da, Stalin'in ölümü hakkında herhangi bir tefsirde bulunmayı reddetmesine rağmen “*Bu ölümün, Kore ihtilafı üzerinde akisler yapıp yapmayacağını bilmiyorum*” şeklinde bir şeyler söylemekten geri kalmamıştır.²⁶⁴ Bu açıklamaların yanı sıra, 6 Martta genel kurul siyasi komisyonunda Kore müzakerelerine başlamadan önce Stalin'in hatırasına kısa bir merasim yapılması gibi Birleşmiş Milletler'de Stalin'in ölümü dolayısıyla bazı garip sahneler şahit olunmuştur.²⁶⁵

Devam edildiğinde, Filipinler murahhas heyeti Başbakanı Ro Mulos'ın, “*Stalin'in ölümü uzun bir gölge bırakacaktır. Şu sırada Sovyet dış politikasının bundan böyle nasıl bir seyir takip edeceği kestirilemez. Kahraman Rus halkı, yeni bir günün doğuşunu görebilmek hususundaki dua ve temennilerimize layıktır*”²⁶⁶ şeklinde ki açık fikirlerinden sonra göze çarpan bir diğer devlet erkani da Güney Kore Cumhurbaşkanı Sygman Rhee'di. Rhee Stalin'in ölüm haberine dair, “*Sovyetler Birliği'nin büyük liderinin ölümünü esfle haber aldım. Biz, herhangi bir kimseden nefret ettiğimiz için değil, sadece yaşamak istediğimiz için mücadele ediyoruz. Tecavüzün hiçbir zaman doğru yol olmadığı hakkında Mareşal Stalin'i ve bütün mesai arkadaşlarını iknaa azmetmiştik. Sovyet milletine karşı hiçbir kötü duygumuz ve garezimiz yoktur. Umarız ki Sovyet milleti bizimle sulh halinde yaşamaya uğraşacaktır*” şeklinde net bir biçimde düşüncelerini dile getirmişti.²⁶⁷ Fransız Cumhurbaşkanı Vincent Auriol da konuyla yakından ilgilenmiş ve Sovyet Rusya Yüksek Şura Başkanı Şivernik'e: “*Mareşal Stalin'in ölümünü heyecanla öğrenmiş bulunuyorum. Fransız cumhuriyeti namına ekselansınıza Fransa'nın taziyelerini arz ederim. Ünlü vatandaşınızın, Sovyet milletini birçok imtihanlardan geçirerek müşterek zaferin kazanılması uğrunda açılan savaşta müttefiklerimizin yanında sarf etmiş olduğu mühim gayretler bütün hatıralarda baki kalacaktır*” telgrafını göndermişti.²⁶⁸ İçeriği hemen hemen aynı olan Fransız Başbakanının ayrıca gönderdiği diğer bir mesajda: “*Harpte Fransa'nın dostu ve müttefiki olan*

---

²⁶³ Ulus, 7 Mart 1953, s. 3.

²⁶⁴ Aynı yer.

²⁶⁵ Zafer, 7 Mart 1953, s. 1. Bkz. Milliyet, 7 Mart 1953, s.7. Birleşmiş Milletler bayrağı yarıya indirilmiştir.

²⁶⁶ Ulus, 7 Mart 1953, s. 3.

²⁶⁷ Aynı yer.

²⁶⁸ Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 7.

Sovyet Rusya'nın, şefinin şahsında en büyük acıya uğradığı şu sırada Fransız milleti ve hükümeti namına Sovyet millet ve hükümetine, kudretli devlet adamının ve Sovyet ordusunun şanlı şefinin ölümünden duyulan teessürü bildiririm" açıklaması yer almıştı.²⁶⁹ Fransız sözcüsü de daha önceki yorumları destekler nitelikte diğer bir açıklama da bulunarak, *"Sovyet siyasetinin Fransa'da doğurduğu inkisarlara rağmen zaferin başlıca amillerinden biri olduğunu Fransa unutmayacaktır"* demiştir.²⁷⁰ Fransa'dan devam edildiğinde, General De Gaulle'nin Molotov'a göndermiş olduğu: *"Mareşal Stalin'in öldüğü şu anda size ve Sovyet hükümetine taziyelerimi bildiririm. Stalin'in ismi, zafer elde edilinceye kadar Rus, Fransız ve müttefik milletleri tarafından müştereken yapılan büyük savaşın hatırasına daima bağlı kalacaktır"* satırların kendini var ettiği görülmektedir. 6 Marttan itibaren Paris banliyösünde toplanan Fransız Komünist Partisi milli konferans çalışmalarının, matem dolayısıyla durdurulmuş olması da belirtilmesi gerekenler arasında olmuştur.²⁷¹ Türk basınında yer bulan Fransız yorumlarında ve beyanatında göze çarpan nokta, Fransa'dan gelen açıklamaların özellikle II. Dünya Savaşıyla ilişkilendirilmesi olabilir. II. Dünya Savaşına vurgu yapan açıklamalarda ise, Stalin'in savaşı zaferle noktalaması ve Sovyet Rusya'daki halkın büyük direnç göstermesi esas nokta olmuştur.

Hindistan Başvekili Nehru'nun Sovyet Dışişleri Bakanı'na gönderdiği mesaj yine yabancı siyasi kimliklerin yorumları arasında gösterilebilir. Başvekil'in bu mesajında, *"Mareşal Stalin'in ölüm haberini en derin bir teessürle karşıladım. Hindistan hükümeti ve milleti kendi namına, uğradığınız tamir kabul etmez kayıptan dolayı en derin sempati hislerimi sunarım. Mareşal Stalin'in sulhta ve harpte milletine yaptığı hizmetler kendisine eşsiz bir şöhret kazandırmıştır. Ölümü muasır dünyadan olağanüstü hasletlere sahip bir şahsiyet görmüştür. Rusya ve gerçekten bütün dünya tarihi daimi teşebbüs ve başarılarının izini taşıyacaktır. Kederli ailesine milletlerine taziyelerimi sunmanızı rica ederim"*²⁷² şeklinde samimi satırlara yer ayırdığı görülmüştür. Bu mesajdan ayrı olarak, Hindistan Cumhurbaşkanı Racendra Prasad da Sovyetler Birliği Yüksek Şurası Başkanlığına bir taziyet mesajı göndermiş ve Yeni Delhi ile bütün eyaletlerin başkentlerinde, bayrakların yarıya indirilmesini emredilmişti.²⁷³ Bu bildirimler ve akabinde gerçekleşen eylem, birçok ülkeden gelen benzer yorumlar ve açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda, daha farklı, net bir tavır olarak yorumlanabilir.

Devlet başkanlarından ve önemli mevkilerde bulunan siyasi kişilerden gelen yorumların azımsanmayacak bir boyutta olup Türk basınında yerini bulduğu bir gerçektir.

---

²⁶⁹ Aynı yer.

²⁷⁰ Akşam, 6 Mart 1953, s. 2.

²⁷¹ Milliyet, 7 Mart 1953, s;7

²⁷² Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 7.

²⁷³ Aynı yer.

Tabii fikir beyanın da bulunanlar gibi bir açıklama yapmamayı tercih edenler de yok değildi. Japon dışişleri bakanı, gazetecilerin tüm sorularına karşı, Stalin'den sonra Sovyet Rusya'nın dış siyasetinde vuku bulacak muhtemel değişiklikler hakkında herhangi bir tahminde bulunmayı reddeden biri olarak bu kesime örnek gösterilebilir.²⁷⁴ Bir hükümet sözcüsü vasıtasıyla Japon imparator Hirohito'nun da Stalin'in ölümü dolayısıyla Sovyetler Birliğine bir taziyet mesajı göndermek tasavvurunda olmadığı bilgisi elde edilenler arasındaydı.²⁷⁵ Fakat Japon hariciyesi mahfilleri Stalin'in ölümünün Sovyet iç işlerine ve peyk devletler üzerinde esaslı surette tesirde bulunacağını söylemişlerdi.²⁷⁶ Aynı şekilde İsrail de Sovyet Rusya ile diplomatik münasebetleri mevcut olmadığı için Kremlin'e hiçbir taziyet telgrafi göndermemeyi tercih edenlerdendi.²⁷⁷

Stalin'in ölümünden sonra Sovyet Rusya'nın izleyeceği politika hakkında çıkan yazılara "Aynı mühim olayları" köşesinde yer alan Prof. Dr. A. Şükrü Esmer'in* yazısı örnek teşkil etmektedir. Esmer bu yazısında şu satırlara yer vermektedir: "*Stalin'in halefleri, onun izlediği politikayı gömmek niyetinde olduklarını birçok sözleriyle ve hareketleriyle anlatmak istemişlerdir... Acaba bu sözler ve hareketler samimi midir? Moskova sekiz yıldan beri takip ettiği politikadan ayrılıyor mu? Yoksa bu da bir manevradan ibaret midir? Bu sorular cevaplanmış değildir. Tahran, Moskova, Yalta, Postdam anlaşmaları Sovyetlerin harpten sonra demokrasilerle işbirliğine girişecekleri faraziyesi üzerine bina edilmişti. Halbuki Stalin bunun tam tersi bir politika takip etmiş, Doğu ve Orta Avrupa memleketlerini fülen Sovyet imparatorluğuna katmış, komşusu olan ve kendisine karşı daima dürüst davranan Türkiye'ye düşmanca bir politika takip etmeye başlamış, Asya'da komünist nüfuzunu kurmak teşebbüsüne geçmiştir. Bu soğuk harp, bütün milletleri kışkırtmıştır. Bu milletler Moskova'nın bir türlü anlayamadığı bir takım manevi kıymetleri ve hatta varlıklarını korumak için birleşmiş ve dışlerine tırnaklarına kadar silahlanmak kararındadırlar. Stalin'in politikası tam iflasa uğramıştır. Yaşlanan ve bir takım sabit fikrilere saplanan Stalin belki bunu göremezdi, fakat kendisinden daha genç olan halefleri, Rusya'nın bir çıkmaz içine sürüklenmiş bulunduğunu anlamış olacaklarıdır. Mesela durup dururken Türkiye'yi tehdit etmekle Rusya ne kazanmıştır? 1945 yılında dostluk antlaşmasını feshederken ve sonrada Doğu vilayetlerimiz üzerinde iddialar ileri sürerken Rusya çeyrek yüzyıllık bir dosta arkasını*

---

²⁷⁴ Ulus, 7 Mart 1953, s. 3.

²⁷⁵ Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 7.

²⁷⁶ Milliyet, 7 Mart 1953, s;7

²⁷⁷ Ulus, 7 Mart 1953, s. 3. Benzer bir bilgi için ayrıca bkz. Milliyet, 7 Mart 1953, s. 7.

*Devletler hukuku ve Siyasi Tarihten doktora yapmıştır. ABD'deki Türk dilinde ilk kez yayınlanan Yurdun Sesi adlı haftalık gazeteyi çıkardı. Vakit gazetesinde çalışmıştır. Daha sonra Vatan gazetesini çıkarmış Milliyet'te yazı işleri müdürlüğünü üstlenmiştir. Bir dönem milletvekilliği yapmıştır. İlerleyen zamanda ise Ulus gazetesinde dış politika yazarı olmuştur.

çeviriyordu. Başka milletler bizden daha kötü muameleye uğramışlardır... Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği'nin iç politikasından yeni bir sayfanın açılmış olduğu gün geçtikçe belli olmaktadır. Bunun iç politikada en son belirtisi Stalin'in ölümünden az önce, Sovyet liderini öldürmek için çete kurmuş olmaları bahanesiyle tevkif edilmiş olan doktorların serbest bırakılmalarıdır... Dış politikada da Kore meselesindeki teklif başta gelir. Batılı devletlere, hele Amerika'ya ıstırap veren bu harbi nihayetlendirmek önce esirlerin mübadelesi meselesinde bir anlaşmaya varılmış ve tatbik edilmiştir. Çinlilerin ve Kuzey Korelilerin ellerindeki İngiliz ve Fransız memurları Moskova'nın aracılığı ile serbest bırakılmıştır... Bu yeni politikanın amilleri nedir?... Bizce en doğru mütalaa, Stalin'in ölümünden sonra doğabilecek karışıklıkları önlemek ve karşılamak için yeni Sovyet liderlerinin vakit kazanmak düşüncesiyle böyle bir politika takip etmek kararını vermiş olmalarıdır... Sebepleri ne olursa olsun Demokrasilerin yeni bir durum karşısında buldukları meydandadır. Demokrat devletlerin kendi aralarındaki karşılıklı münasebetleri her birinin Sovyetlerle olan münasebetlerine göre ayarlanmıştır. Aralarında kurmuş oldukları dayanışmanın mesnedi, Stalin'in soğuk harbinden ibaretti ve bu müşterek tehlike karşısında Amerika'nın liderliği altında toplanmışlardır... Batılı devletlerin liderleri Yeni Rus politikasının ciddi olmadığına inansalar bile kendi halk efkarına karşı onu ciddiye almamazlık edemezler... Soğuk harbin imtihanını başarı ile geçmiş olan demokrasiler için yeni ve soğuk harpten de daha çetin bir imtihan devri açılmıştır.²⁷⁸

Henüz durum net değilken ve elde edilen ilk veriler doğrultusunda bile Stalin'in sağlığıyla olsun, var olan genel duruma ilişkin olsun birçok yorum da bulunulmuştu. Kısa bir süre sonra gerçekleşen ölümle birlikte, özellikle siyasi kişiliklerin açıklamaları hız kesmeden devam etmiştir. Ağırlıklı olarak daha önceki yorumlara benzer bir şekilde, vuku bulan ölümle ilgili olmaktan çok, ileride karşılaşılabilecek politik durumlarla ve Stalin dönemi siyasi olaylarıyla alakalı beyanlarda bulunulduğu gözlemlenmiştir. İleriye dönük siyasi durum tahlili satırlara konu olurken, Sovyet Rusya'nın o güne kadar izlemiş olduğu belirtilen politikanın diğer devletlerle olan münasebetlerini ne yönde etkilediği de üzerinde durulmadan geçilmemiş başlıklar arasında yerini almıştır.

iv. Türk Basımından Elde Edilen Bilgilere Göre Ölümün Dış Basında Yer Buluşu

Birçok ülkede büyük yankı bulan vefat Türk basımında yer alan, yabancı basın örneklerinde de kendini göstermişti. Yugoslav gazeteleri Mareşal Stalin'in ölümünü ilk sayfadan

²⁷⁸ Şükrü Esmer, "Ayın Mühim Olayları", **Siyasi İlimler Mecmuası**, A.Ü. SBF Yayınları, Sayı: 265, (Nisan 1953), s. 33,34.

diğer haberler arasında normal puntolarla ve hiçbir tefsirde bulunmaksızın neşretmiş ve resmi mahfillerde de bu ölümün muhtemel akisleri hakkında hiçbir tefsirde bulunulmamıştı. Diğer taraftan Belgrad'da var olan kanaatte bakıldığında, Stalin'in halefi kim olursa olsun bu şahsiyet kafi nüfuz ve otoriteye sahip olmayacağı, bu sebepten Sovyet Rusya Hükümetinin diğer komünist memleketler ve özellikle Çin üzerindeki nüfuzu zayıflayacağı yönündeki görüşün hakim olduğu görülmüştür.²⁷⁹

Genel anlamda Batı Avrupa basını başmakalelerinde özellikle tavsiye edilen hareket hattı şu şekildeydi: Hür devletler kuvvetlenmeye devam etmeli ve müteyakkız olmalıdır. Amerika Birleşik Devletleri'ne de Sovyet Rusya'yı harbe kalkışacak derecede tahrik etmemesi tavsiyesinde bulunulmuştu. Bununla birlikte diplomatik mahfiller şu noktada müttetikler: Sovyet Rusya hiç olmazsa bir müddet için Stalin'in harp ile sulh arasındaki siyasetine devam edecekti.²⁸⁰

Türk basınında yer alan, İngiliz basınında çıkan haberlerin ve yorumların çokluğu arasında kendini var eden; İngiltere basınının eski Sovyet Başkanına ateş püskürmesi olmuştur.²⁸¹ Komünist "Daily Worker" in söylemine bakıldığı vakit, var olan anlayıştan uzaklaşarak, "Sosyalizmin mimari Stalin öldü" başlığında haberi duyurmayı tercih ettiği görülmekteydi.²⁸² Devam edildiğinde, Daily Mirror gazetesi, "Kremlin Stalin'in ölümünü bildirdi. Stalin eski Rusya Çarları gibi öldü" başlığını kullanmış, İşçi birliklerinin naşiri efkarı olan Daily Herald gazetesi ise "Kremlin'in Allah'ı öldü, haber resmidir" başlığı altında, Stalin öldüğünü ve "Rusya Komünist Çarı'nın ölüm haberinin bütün dünyayı dolaştığı bilgisini vermişti. Daily Mirror gazetesinde "Cassandre" imzası ile neşredilen bir yazıda, yabancı devlet adamlarını, nefret ettikleri adamın ölümü karşısında calı gözyaşları dökmekle itham ederek şöyle denmiştir: "73 yaşındaki bu müstebit yüzündendir ki, 1945te bunca zahmet ve hayat pahasına kazandığı zaferden sonra batı dünyası, faşizmden ve Nazizm'den beter bir totaliter sistemle karşı karşıya kaldı. O zamandan beri sulh yüzü görmedik. Daima hudutsuz bir kin ve hiç yatışmayan bir gerginlik içinde yaşandı. Dünyanın hak etmiş olduğu yaşama zevkini ve saadeti öldüren komünizmdir. Evet, Allah için Stalin yaman bir ihtiyardı."²⁸³ Yazar, içinde bulduklarını dile getirdiği kötü durumdan ilk etapta Stalin'i sorumlu tutarken, diğer yandan da komünizmin yol açtığını dile getirdiği bütün sıkıntıların "Stalin" demek olduğunu söylemişti. Bu kısa yazı belki de bütün yorumların ve açıklamaların içine sinmiş olan, bir durumu net bir şekilde gözler önüne seriyordu. Daily

²⁷⁹ Zafer, 7 Mart 1953, s. 6.

²⁸⁰ Milliyet, 8 Mart 1953, s;7

²⁸¹ "Stalin'in Ölümü Üzerine İleri Sürülen Yorumlar" Ulus, 7 Mart 1953, s. 1.

²⁸² Milliyet, 7 Mart 1953, s;7

²⁸³ Aynı gazete aynı tarih, s. 3.

Telegraph'dan gelen verilere bakıldığında geniş bir açıklamaya yer verildiği ve “*Stalin Rusya’da insaniyet tarihinde şimdiye kadar görülmemiş derecede kuvvetli ve müttehit bir istibdat kurmaya muvaffak olmuştur. Bu istibdadı kurmuş ve yaşatmış olan adamın ölümü hiç şüphesiz ki yalnız Rusya ve Peykler için değil bütün dünya için alaka bahis olacaktır. Şimdi bütün tehlike peyk memleketlerde tahakküm altında inleyen milletlerin, Stalin’in ölümünü açıktan açığa mukavemete geçmek için bir fırsat saymalarıdır. Bu memleketleri böyle bir hataya teşvik etmek çok yanlış bir hareket olur. Zira bu milletlerin açıkça harekete geçmeleri onların lüzumsuz yere işkence görmelerine sebep olacaktır*” satırlarını neşredildiği görülmüştür.²⁸⁴ Times gazetesi de durumu boş geçmeyerek ve “*Sulh ve harp yıllarının tarihi boyunca, büyüklük ve sefaleti kahramanlık ve mukavemet, mertlik ve ihanet sahneleri arasında her sahada Stalin’in izini bulmak mümkündür. O bütün bu hadiselerin içinde tarihin en büyük idarecilerinden biri olarak görülmektedir. Şimdi ne olacaktır? Birçok kimseler Stalin’in ölümü ile en büyük düşmanın ortadan kalktığına kanidirler. Fakat Sovyet Rusya’nın kuvvet ve kudreti bakidir ve komünizmin merkez idaresi batıya karşı daha az hasmane bir tavır gösterecek değildir*” satırlarına yer vermişti.²⁸⁵ Londra kaynaklı diğer bir bilgi, Nafen’de intişar etmekte olan Daily Skech gazetesinin sansasyon yapan bir olayı yayınlamasıyla ilgiliydi. Buna göre, Hindistan Moskova Büyükelçisi Menen, 18 Şubatta Kremlin’de Stalin’in kendisi ile değil fakat diktatörün bir benzeri ile mülakat yapmıştı. Hatırlarda olduğu gibi, Stalin’le son defa görüşmüş olan bu yabancı diplomat, kremlin diktatörünü pürsıhhatte gördüğünü söyleyerek, Stalin’i o zamana kadar bu kadar sıhhatli görmediğini de sözlerine ilave etmişti.²⁸⁶ Diğer taraftan Arjantin Büyükelçisi’nin Stalin ile yaptığı mülakatta da aynı “benzeri” ile temas etmiş olduğu ayrıca kaydedilmişti.²⁸⁷ Belirtilene göre bu şahıs ise Stalin’in bir benzeri olan Vasili Kurdyukov adında bir gürcüdür.²⁸⁸ Bahsi geçen bu olay, belki de hazırlanan bu çalışmanın en dikkat çekici ve aynı zamanda doğrudan dile getirmek gerekirse en desteksiz haberidir. Londra basını Stalin’in ölümünün hemen ardından tabiri yerindeyse bulanık suda balık avlamaya başlamıştı bile. Ölümün Yakın ve Ortadoğu siyaseti üzerinde nasıl bir etki meydana getireceğini tespit edebilmek için belki de uzun bir zamanın geçmesi gerekecekti, fakat şimdiden belli olan bir nokta varsa, onun da Sovyet Rusya’nın Ortadoğu’nun petrol bölgelerine yönelik ilgisini azaltmak niyetinde olmadığıydı.²⁸⁹ Tecavüze doğrudan doğruya taraftar olan askeri grup galebe çaldığı takdirde, Ortadoğu’da bilhassa İran’daki durum da müsait olursa, bu cephede Rusların askeri bir teşebbüse girişmeleri ihtimallerinin arttırılacağı dile getirilmişti. Hatta,

---

²⁸⁴ Ulus, 7 Mart 1953, s. 3.

²⁸⁵ Aynı yer.

²⁸⁶ Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 7.

²⁸⁷ Aynı yer.

²⁸⁸ Aynı yer.

²⁸⁹ Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 7.

bunlar böyle bir tecavüze giriştikleri durumda; Sovyet Rusya, dahilindeki isyan hareketlerini bir müddet daha bastırmak için bunu bir “emniyet supabı” olarak kullanabilecekti yönündeki satırlar bu tabiri destekler niteliktedir.²⁹⁰ Henüz varlığından emin olunmayan durumları, olayları varmış gibi göstererek bunun üzerinden yanlı bir haber anlayışı geliştiren İngiliz basınının, Stalin’in ölümü üzerine 1953 yılında gazete satırlarında kendini gösteren bu yorumlama gücüne bugünlerden bir yaklaşım getirildiğinde, üstü kapalı kışkırtıcılığını o gün olduğu gibi bugün de basın aracılığıyla sürdürdüğü rahatlıkla söylenebilir.

Amerikan basını hızlı bir giriş yaparak, “*Stalin’in hükümranlığı artık sönmüştür. Onun yarattığı açlık, sefalet, nuhuset ve istibdat Rusya ve Sibiry’a’nın buzlu ovaların; Asya’nın dağ ve yaylalarına; doğu Avrupa şehirleri ile Sovyetler tarafından hürriyetin köküne vurulan prangaların izleri kanla yazılmıştır*” demektedir.²⁹¹ İncelenmeye devam edildiğinde, bu ölümü ve meydana getireceklerini yorumlayan New York Times gazetesinin komünist Çin ve Sovyet Rusya arasındaki ilişkilerin istikbali üzerinde durduğu görülmüştür. New York Herald Tribune gazetesi de yayınladığı kısa bir makalede, gelecek hakkında ki tahminlerini izah ederken “*Muhakkak olan bir şey varsa o da, Stalin’in ölümünün Rusya için ve bütün dünya için ne ifade ettiğinin kimse tarafından layıkıyla bilinmeyişiştir. Bu vaziyet dahilinde Batı için takip edilecek en isabetli siyaset hazırlıklı bulunmak ve komünizmin bir tecavüz harbine başlaması veya dahili kargaşalıklarla kendi kendine tahrip etmesi ihtimaline karşı birliği ve kuvveti muhafaza etmektir. Kremlin kendi meseleleriyle uğraşırken hür milletler hazır bulunmalı ve gayretlerini azaltacak yerde çoğaltmalıdırlar*”²⁹² satırlarını kullanmıştı.

“Stalin ve Sonrası” başlıklı yazıda; Stalin’in dünya politikası sahnesinden silinmesini şüphesiz son zamanların en mühim olayı olarak değerlendiren yazar, Stalin’den sonra Sovyet Rusya’nın bugünkü durumunda ve politikasında husule gelmesi muhtemel değişiklikler ve bunun dünya barışına varacak kadar faydalı olacağına bütün dünya basınına işgal eden konu olduğunu belirtmiştir.²⁹³ Stalin ortadan kalkarsa Sovyet Rusya Bolşevikliği terk ederek demokratik bir hayatı kabul eder mi? sorusuyla devam edilen yazıda, Sovyet Rusya’da batı dünyasının anladığı manada demokrasinin akıldan bile geçirilemeyeceğini, fakat emperyalist komünizmin bir taraf bırakılarak yalnız Sovyet Rusya sınırlarında bir rejim ile iktifa edilebileceğinden bahsedilerek, Sovyet Rusya’daki komünizmin eski Çarların cihangirlik hırslarıyla birleşmiş bir bela olduğu vurgulanmıştı. Stalin’in ölümünden sonra Sovyet Rusya’daki durumda meydana gelecek

---

²⁹⁰ Aynı yer.

²⁹¹ Milliyet, 7 Mart 1953, s;7

²⁹² Ulus, 7 Mart 1953, s. 3.

²⁹³ Akşam, 6 Mart 1953, s. 2.

değişikliğin bütün diktatörlükler için mukadder bir talih olduğu belirtilerek, Sovyet Rusya'nın buna bir istisna teşkil etmeyeceğini gösteren iç ve dış olayların batı dünyasında gözden kaçmayacağı aktarılmıştır.²⁹⁴ Dahası iktidara gelen kimsenin bir müddet Avrupa'nın yüzüne güleceğini, kendisini bulunduğu konumda kuvvetli hissettiği takdirde eski emperyalizm politikasına ve dünyayı alt üstü etme entrikalarına girişeceğini dile getirildiği satırlar da, yeni bir diktatör işleri kuvvetle ele alıncaya kadar Avrupa bir şeyler yapabilirse belki halasa doğru bir adım atılabilir görüşü savunulmuştur.²⁹⁵

v. Peyklerden, Türkiye ve Çeşitli Halkından Gelen Tepkiler

Stalin'in ölümünden hemen sonra bazı verilerin içerisinde Peyklerle ilgili durumlar da mevcuttu. Bazı yayımlar, Peyklerde isyan emareleri bulunduğunu bildirmiş ve Stalin'in kurduğu bu halk cumhuriyetlerinde yer yer isyanlar çıkmasının muhtemel olduğuna değinmişti. İlk isyan hareketinin Arnavutluk'ta patlak vermiş, Londra'dan da Stalin'in ölümünün peyklerde oldukça şiddetli tepkiler meydana getirdiğine dair raporlar alındığı açıklanmıştı.²⁹⁶ Bu satırları destekleyen Belgrad haberlerine göre de, Arnavutlukta mukabil bir ihtilal hareketi belirmiş ve herhangi bir olaya meydan vermemek maksadıyla bir Yugoslav zırhlı tümeni süratle Arnavutluk hududuna sevk edilmişti.²⁹⁷ Sovyetlerin Arnavutluktaki duruma hakim olmaları ihtimallerinin de zayıf olduğu ön görülere, ayrıca Stalin'in öldüğü haberi üzerine peyk memleketlerin hepsinde acele emniyet tedbirleri alınmaya başlandığı ve Doğu Almanya'da da vaziyetin gergin olduğu bildirilmişti.²⁹⁸ Burada, Sovyetler tarafından teşkil edilmiş olan "komünist birlikleri"nin kışlarında herhangi bir hadiseye intizaren hazır bir halde bekletildikleri aktarılmıştı.²⁹⁹ Çekoslovakya'da Komünist Partisi, hükümet ve Milli Cephe Merkez Komitesi ortak bir beyanname yayınlarak, partililere, işçilere Stalin'in meziyetlerinin anlatıldığı ve halkın Çek Cumhurbaşkanı Gotwald'ın etrafında daha sıkı bir surette birleşmeleri gerektiğini bildirmişlerdi.³⁰⁰ Ek bir bilgi olarak da, Komünist Çin'in 8 gün matem ilan ettiği duyurulmuş ve Macaristan'da Peşte radyosunun bilgilendirme yaptıktan sonra işçi matem marşı çalmaya başladığı satırlarda yer almıştı.³⁰¹

---

²⁹⁴ Aynı yer.

²⁹⁵ Akşam, 6 Mart 1953, s. 2.

²⁹⁶ Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 1,7. Benzer bir bilgi için ayrıca bkz. Milliyet, 7 Mart 1953, s.1.

²⁹⁷ Aynı gazete aynı tarih, s. 7.

²⁹⁸ Cumhuriyet, 7 Mart 1953, s. 7.

²⁹⁹ Milliyet, 7 Mart 1953, s:7

³⁰⁰ Ulus, 7 Mart 1953, s. 5.

³⁰¹ Aynı yer.

Çeşitli halklardan gelen tepkilerden etkileyici bir örnek olarak, Sovyet ordusunda askerlik yapmış bir şoförün radyo yayınından “Joseph Stalin öldü” şeklinde üç kelimeyle duyurulan haberi duyunca çok şaşırıldığı ve o andan itibaren kullandığı arabayı zorlukla idare ettiğinden bahseden satırlar gösterilebilir. Üzüntüsünden ağlayan şoförün Stalin için, “o hakiki bir insandı” sözcüklerini kullandığı da ayrıca belirtilmiş ve Sovyet Rusya halkının çehrelerinde derin keder izler bulunduğu dile getirilerek, bu ölümü kendi öz babalarınıninki gibi karşıladıkları satırlarda önemle yerini bulmuştur.³⁰²

Ölüm haberinin yayılmasından hemen sonra, İzmir limanında bulunan Federal Almanya hükümetine ait gemilerin mürettebatının şehrin caddelerinde şenlikler düzenlediği bilgisi Türk basınında ki yerini çok geçmeden aldığı ortadaydı.³⁰³ Özel olarak “Halk ne diyor” isimli bir köşe oluşturulmuş ve “Stalin’den sonra dünyada ne gibi değişiklikler olabilir?” sorusu sorularak, vatandaşlardan alınan cevaplar yer almıştı.³⁰⁴ Soruları cevaplayanlardan, biri “Her yeni diktatör halkın gözüne girmek için bir şeyler yapmak ister. Bu bakımdan Stalin’in yerine geçecek kimsenin bir maceraya atılması beklenebilir” şeklinde konuşmuştu. Bir diğer kişi “Her gece uyurken ertesi sabah savaş olup olmayacağından emin değildik. Artık bir müddet rahat uyuyabiliriz. Zira şimdi Rusya kendi iç işleriyle uğraşmak zorunda kalacaktır” demiştir.³⁰⁵ Diğer bir şahıs ise “Stalin’in yerine geçen kimse bana öyle geliyor ki çok güçlük çekecek. Dünya tarihine bakarsak büyük diktatörler öldükten sonra bilhassa hakimiyet altında bulunan milletlerin isyan ettikleri görülmüştür. Bu bakımdan peyk memleketlerinden bazılarında ayaklanma teşebbüsleri beklenebilir” diyerek görüşünü dile getirmişti. Bir avukat da sorulan soruya cevaben “Stalin’in ölümü kızıl rejimi yıkacak bir harekete kadar gidebilir. Hiçbir şey olmasa Avrupa kurtulabilir. Öyle zannediyorum ki Peyklerden birinde çıkacak ihtilal batıdan yardım görürse çorap sökücü gibi gidebilir” sözlerini sarf etmişti.³⁰⁶

Bu haberlerin genelinde tespit edilen bir durum olarak, tek adam algısının sürdüğü dillendirilebilir. Siyasi kimliğe sahip olmayan şahsiyetlerin de olaya gayet politik bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Özellikle, Peyklerden alınan haberlerin sadece ayaklanmaya, isyana dair olması ve yönetim kadrosunda meydana gelen değişiklikler için herhangi bir açıklamanın, yorumun elde edilememesi üzerinde durulacak bir nokta olarak öne çıkmaktadır.

³⁰² Milliyet, 7 Mart 1953, s. 1. Bkz. Akşam, 6 Mart 1953, s. 2.

³⁰³ Cumhuriyet, 8 Mart 1953, s. 3. Elleri votka şişeleriyle “Stalin öldü” diye bağırarak caddelerde dolaşan Alman bahriyelileri sonrasında, gemi iskelesinden “Yaşasın Almanya” diye bağırarak, gemiyi bayrak ve flamalarla donatmışlardı.

³⁰⁴ Akşam, 6 Mart 1953, s. 3.

³⁰⁵ Aynı yer.

³⁰⁶ Akşam, 6 Mart 1953, s. 3.

Mümtaz Faik FENİK, “Stalin’in Nabzı Durdu Fakat...” başlığını taşıyan yazısında Stalin’in nihayet ihtirasa gözlerini kapamış olduğunu söyleyip, memleketin içini cehenneme çeviren, dışarıda da sükut ve huzurunu kaçıran biri olduğunu belirterek yazısına giriş yapmıştır.³⁰⁷ Şimdi ne olacak? sorusunu sorduktan sonra, Stalin’in ölümüyle Sovyet Rusya’da bir dağ devrilmiş ve aşağıda yalnız bazı tepecikler kalmış, bu tepecikler ne kadar uğraşırlarsa uğraşınlar Stalin’in yetiştiği şartlar içinde bulunmadıkları için, o derece kudret ve prestij sahibi olamayacakları yorumunda bulunmuştur. Bunun sonucunda da, Sovyet Rusya’da liderler arasında, rejimin dağılması değilse de sarsılması gibi bir endişenin baş gösterdiğini açıklamıştır. Sovyetlerin resmi organı olan Pravda’da da neşredilen bir başmakalenin ve Merkez İcra Komitesinin halkı birleşmeye, parti etrafında birlik kurmaya davet etmiş ve parçalanmayalım diyerek ikazlarda bulunduğunu hatırlatan Fenik, Rus halkını bir ikazdan ibaret değilse, duyulan bir vehmin eseri olarak yorumlamış ve diğer taraftan da peyk devletlerde de aynı endişenin hissedildiğine dair haberler geldiğini sözlerine eklemiştir.³⁰⁸ Sovyet Rusya’da ya da peyklerde rejimin derhal büyük bir buhrana uğramayacağı yönünde tahmin yürüten Fenik, merkezde Stalin’in yerine geçecek olan zatın mecburen selefinin tayin ettiği cebir ve şiddet yolunda devam edeceğini neşretmiştir. Peykler hakkında İngiltere basınında çıkan bir habere yer veren yazar, bu haber doğrultusunda, peyklerin harekete geçmelerinin tehlikeli olduğunu işaret etmeye gerek görmüş çünkü bu takdirde peyk memleketler ahalisi lüzumsuz yere ağır işkencelere maruz kalacak ve çok feci bir şekilde hırpalanacaklarına inandığını söylemiştir.³⁰⁹ Yazar ayrıca, emperyalizm siyasetinin duraklayacağı, hele uzak Şarktaki harbin derhal sona ereceği veya Kızıl Çin’in Sovyet Rusya’dan ayrılacağı ihtimallerinin de bir ham hayalden ibaret olduğunu dillendirmekten de uzak kalmamıştır. Stalin’in nabzının durduğunu belirten Fenik, “cadı” olarak tanımladığı emperyalizmin ise nabzının eskisi gibi attığını sözlerine ekleyerek yazısına son vermiştir.³¹⁰

Stalin’in ardından Nuri Berköz’ün kaleme aldığı diğer bir yazıda, yazar Stalin’in ölümüyle Sovyet Rusya’da ve Dünya’da neler olabilir sorusunu sormuş ve Stalin’in Sovyet Rusya’ya yaptığı hizmetlerin belirtilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Bu görüşün ise; mareşalin dünya milletlerinin birçoklarını imha ederek, bir kısmını da ezerek bir Rus hamuru halinde Rus bünyesini kuvvetlendirmiş olduğu yan bilgisi ışığında, bir Gürcü olmasına rağmen bir Rus vatandaşından fazla emeği geçtiğini anlatarak açıklamıştır. Bahsi geçen emeği de komünist veya milliyetçi olsun; hiçbir Rus’un inkar etmediğini kaydetmenin de yanlış olmayacağı bilgisini veren

---

³⁰⁷ Zafer, 7 Mart 1953, s. 1.

³⁰⁸ Aynı yer.

³⁰⁹ Zafer, 7 Mart 1953, s. 3.

³¹⁰ Aynı yer.

Berköz devamında Stalin'in uyguladığı politikayı eleştirmeyi sürdürmüştü.³¹¹ Rus olmayan zavallı milletlerin birer birer cazip propagandalarla avlandığını, II. Dünya Savaşı sonunda cebirle peykleri avucunun içine alan Mareşal'in bu milletlerin mensup oldukları hükümetler aleyhine ne varsa hepsinden de istifade ettiğini söyleyerek, bu geniş topraklarda halkın sadece günlük zaruri ihtiyaçlarını düşünecek halde olduğunu, esaret kampının devam ettiğini vurgulamış ve bunun akabinde de bir isyan hareketinin beklenilmediğini dillendirmişti. Stalin'in ölümüne de değinen Berköz, naşının Moskova'nın meşhur sütunlu salonunda halka uzun müddet gösterileceğinden, bunun sebebinin de Stalin'in ölmezliği hakkında yapılan propagandaların olduğunu yazısına taşımıştır. Bunun da ölümüne dair olan şüphelerin ortadan kaldırılmasına yönelik bir hareket olduğunu sözlerine eklemiştir.³¹²

Stalin'in ölümü ve politikası hakkında çıkan bir yazıya yer verilecek olursa, Prof. A. Şükrü Esmer'in kaleme aldığı şu satırlardan bahsedilebilir: "*Stalin'in ölümü nihayet bir vakıadır. Çeyrek yüzyıldan daha uzun bir zaman Sovyetler Birliğinde hayatın her safhasına hakim olan diktatör, 5 Mart akşamı dünyadan ayrılmıştır. Stalin, tarihte örnekleri olan her hangi bir diktatöre benzemiyordu. Sovyetler birliğinde her şey onun etrafında dönüyordu... Stalin'in karışmadığı bir siyaset, iktisat ve kültür alanı yoktu...*" Esmer bu satırlarla başladığı Stalin'in ölümüyle ilgili olan yazısına; Stalin'in Marks, Engels, Lenin'in "Ortodoks" komünistliğinden ayrı bir yol tuttuğundan, bu rejimin de Stalinizm olarak adlandırıldığını söylemiştir. Yazar, "*Stalin'in kurmuş olduğu bu rejimin Marks'ın hatta Lenin'in tarif ettikleri komünistlikle uzak yakın bir münasebeti bile yoktur. Stalin, Rusya'da öyle büyük bir devlet kapitalistliği kurmuştur ki, bu rejim içinde kapitalist memleketlerde olduğu gibi fakirler de zenginler de vardır*" açıklamasını getirmiş, Stalin'in bütün planlarını Marks'ın belirttiği gibi, kapitalist alemin er geç kendiliğinden yıkılacağı üzerine kurulmuş ve bunun için de, beşer yıllık iktisadi programlarla Sovyet Rusya'yı muazzam bir endüstri memleketi haline getirmiş olduğundan bahsetmiştir. Bu plan kapsamında, Sovyet memleketlerinin sağlam endüstri kalesi olarak müreffeh yaşayacağını ve Stalin'in kendi kurduğu sistemi başka memleketlere de yayacağını dile getiren Esmer, Lenin ve Stalin politikasının ana hatlarını karşılaştırdığı yazıda Lenin'in Çarın boyunduruğu altında bulunan milletlere bağımsızlık vaat ettiğini ve bunun sonucunda Finlandiya, Baltık memleketlerinin bağımsızlığa kavuştuğunu; Stalin'in ise istila hırsı doğrultusunda Balkanları, Polonya'yı, Çekoslovakya'yı, "Sovyet imparatorluğu"na ilhak ettiğini anlatmıştır. Esmer, Stalin'in dış politikada zikzaklı bir şekilde davrandığını sözlerine ekleyip bunu; "*...demokrasilere karşı vaziyet almış, sonra onlarla işbirliğine girişmiş, işbirliği devam ederken ikiyüzlü bir politika takip ederek, Hitler ile pazarlığa*

³¹¹ Ulus, 7 Mart 1953, s. 2.

³¹² Aynı yer.

başlamış, Hitler'in hücumuna uğrayınca tekrar demokrasilere dönmüş sonra yine onları aldatmıştır" satırlarına yer vererek örneklendirmeye çalışmıştır. Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği'nde iktidarın sarsıntısız olarak yeni ellere intikal etmesine rağmen, Georgi Maximilianoviç Malenkov'un hem , başkanlığı hem de Parti Genel Sekreterliğini de bir hafta on gün kadar üzerine almış olmasına rağmen, Genel Sekreterliği başka bir şahsa bıraktığını hatırlatmıştır. Yazının devamında, Beria, Molotov ve Malenkov'un yeni mevkileri ve bu mevkilere nasıl geldikleri tartışılarak, Malenkov'da Molotov ve Beria gibi politika adamlarının uzun tecrübelerinin bulunmadığını, Lenin ve Stalin gibi komünist peygamberlerin halefi olduğu halde, şimdiye kadar kendisinin komünistliğin nazariyesi veya tatbikatı hakkında görüş ifade etmiş olmadığını belirten Esmer yeni başkanın Stalin'in sesini aksettirmekten başka bir şey yapmamış olduğunu, sahibinin sesi olduğunu dile getirmişti. Belirtilen diğer bir nokta da, Malenkov'un diktatörlüğünü kurmak üzere mücadeleye girişecek olması ve bu doğrultuda, şefinden aldığı derslere göre hareket ederek rakiplerini tasfiyeye çalışmasıydı. Eğer beceremezse de kendisi tasfiyeye gidecekti. İktidar değişiminin sarsıntısız geçtiğine bakarak, Sovyet Rusya'da normal rejimin kurulmuş olduğu ve devam edeceğinin sanılmaması gerekiyordu.³¹³

Stalin'in hakkında çıkan haberler incelendiği zaman satır aralarında olsun, köşe yazılarında olsun sık sık bahsedilen ve Stalin'in hemen hemen adıyla özdeşleşmiş bir konu olan II. Dünya Savaşı ön plana çıkmaktaydı. Tarihi açıdan da büyük önem taşıyan bu savaş dönemin iki önemli ismini Hitler ve Stalin'i karşı karşıya getirmiştir. Savaşın başlamasından hemen önceki durum incelenip; 1935 yılının başları ve 1934 yılının sonlarında Sovyet Rusya'nın takındığı tutuma bakılacak olursa, 1934 yılında Milletler Cemiyetine girmiş olduğundan bahsedilebilir.³¹⁴ Milletler Cemiyeti'nin dağılmaya yüz tuttuğu o günlerde, içerisinde büyük devlet olarak adlandırılacak İngiltere ve Fransa kalmıştı. Stalin'in Sovyetler Birliği'ni duraksamadan Milletler Cemiyeti'ne sokması çarpıcı bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Bu hareketin gerisinde Stalin'in yeni saldırganlara karşı –İtalya, Almanya, Japonya- Milletler Cemiyeti'ndeki devletlerle iş birliği yapma arzusu bulunması 'kolektif güvenlik'i gerçekleştirme kampanyasının başlangıcı olarak kabul edilebilir.³¹⁵ 1935 yılında Fransa'yla yapmış oldukları karşılıklı yardım antlaşması, aynı anda aynı türden Çekoslovakya'yla da imzalanan antlaşma, 1937 yılında ise Çin Cumhuriyeti'yle yapılan saldırmazlık paktı Stalin'in barışçıl bir yol izlemeye niyetli olduğunu göstermişti. Nazi hükümetinin Sovyetler Birliği'ne 1938 yılında önerdiği kredi koşulları, diğer ülkelerin önerdikleri kredi koşullarından daha iyi olmasına rağmen, bu teklif geri çevrilmiş ve "kolektif güvenlik" yeğ

³¹³ Şükrü Esmer, Siyasi İlimler Mecmuası, Mart 1953, s. 531-533

³¹⁴ Oran, a.g.e., s. 323.

³¹⁵ Murphy, a.g.e., s. 263.

tutulmuştu.³¹⁶ Bu gelişmeler yaşanırken Stalin'in, Hitler tarafından yapılan saldırılara karşı koymanın yollarını bulmak üzere yapmış olduğu konferans çağrısı vakitsiz olarak değerlendirilmiş ve İngiliz hükümeti saldırıya karşı ortak bir bildiri yayınlanmasını önermiştir.³¹⁷ Milletler Cemiyeti'nin tutumu ise müdahalesizlik durumunu körüklemişti. Özellikle büyük güçlerin aldırmaçlığı, kendi çıkarlarını öne almaları ve görecekları karışıklıktan çekinmeleri sonucu, MC Japonya'nın Çin, İtalya'nın Habeşistan ve Almanya'nın da Avrupa'daki saldırganlığını durdurmada başarısız oldu.³¹⁸ Verilecek bir örnekte, duruma açıklık getirilebilir. Dönemin İngiltere Başbakanı Neville Chamberlain Hitler'in esas ilgi alanının doğuda olduğuna inandığı için Komünist SSCB'ye karşı kendileriyle ittifaka gireceğini umut etmiş ve Hitler'in de o zamana kadar kazandıklarıyla duracağını düşünmüştür.³¹⁹ Stalin ise bu örnek üzerinden anlatılmak istenilen duruma şu şekilde açıklık getirmeye çalışmıştır: : *"...Henüz genel bir dünya savaşı haline gelememiş olması, yeni emperyalist savaşın ayırt edici özelliğidir. Savaş, saldırgan olmayan devletlerin özellikle de İngiltere, Fransa ve ABD'nin çıkarlarını her türlü yoldan çiğneyen saldırgan devletler tarafından yürütölmektedir. Saldırgan olmayan devletlerse geri çekilmekte ve saldırganlara ödün üstüne ödün vermektedirler... İnanılmaz bir durum ama gerçek! Yeni emperyalist savaşın bu tuhaf niteliğini neye bağlamamız gerekir? Saldırgan olmayan devletlerin zayıflığına mı? Elbette ki hayır! Birlikte alınırlarsa, saldırgan olmayan demokratik devletler, hem ekonomik hem de askeri bakımdan faşist devletlerden kesinlikle daha güçlüdür. Öyleyse bu devletlerin saldırganlara sürekli olarak ödün vermelerini neye bağlayacağız? Bunun temel nedeni, saldırgan olmayan ölkelerin çoğunun, özellikle İngiltere'yle Fransa'nın kolektif güvenlik politikasını reddetmeleri ve müdahale etmeme tutumu, bir tarafsızlık tutumu takınmalarıdır... Müdahale etmeme politikası saldırıya göz yummak, savaşa yeşil ışık yakmak ve dolayısıyla bir dünya savaşına dönüştürmek demektir. Müdahale etmeme politikası, saldırganların alçakça işlerini engellememe, Japonya'nın sözgelimi Çin'e karşı, hatta daha da iyisi Sovyetler Birliğı'ne karşı savaşa girmemesini engellememe; Almanya'nın Avrupa'nın işlerine karışmasını, Sovyetler Birliğine karşı bir savaşa girmemesini engellememe; savaşa karışan ölkelerin iyice savaş batağına batmalarına göz yumma ve onları bu yolda el altından kışkırtma sonra da bu ölkeler yeterince zayıf düştüklerinde barış adına sahneye taze kuvvetlerle çıkıp, savaşta zayıf düşmüş ölkelere kendi koşullarını zorla kabul ettirme hırsının ve isteğinin bir ifadesidir."*³²⁰

Durumu bu şekilde özetleyen Stalin, 23 Ağustos 1939'da Almanya'yla saldırmazlık paktı

³¹⁶ a.g.e., s. 268.

³¹⁷ Aynı yer.

³¹⁸ Oran, a.g.e., s. 403.

³¹⁹ a.g.e., s. 408.

³²⁰ Murphy, a.g.e., s.

(Molotov-Ribbentrop Antlaşması) imzalamak durumunda kalmıştır. Batılı devletlerle işbirliği girişimleri sonuçsuz kalmış ve SSCB bu paktla Batı'nın Alman faşizmini kendi üzerine saldırtarak düşmanı düşmana kırdırma politikasının önüne geçmek istemiştir.³²¹ Öte yandan Almanya ile Polonya'nın paylaşımı üzerine anlaşarak doğu sınırında alan ve zaman kazanmaya çalışmıştır.³²² Dönemin Dışişleri bakanı Molotov ise var olan duruma yönelik şunları dile getirmişti: *“1939 yılında eğer Almanların önüne çıkmasaydık, Polonya'nın tamamını işgal edip bizim sınırlarımıza kadar sokulacaklardı. Bu nedenle onlarla antlaşma yaptık. Kabul etmek durumunda kaldılar. Saldırmazlık Paktı onların önerisiydi. Polonya'yı savunamazdık çünkü bizimle işbirliğini kabul etmemişlerdi. Polonya istemediğine ve savaş burnumuzun dibine kadar geldiğine göre Polonya'nın kesin olarak Sovyetler Birliği'ne ait olduğunu düşündüğümüz kısmının bize verilmesini istedik.”*³²³ Özellikle üzerinde durarak Polonya'nın paylaşılmasına dair gizli bir antlaşmanın imzalanmadığını belirtmiş, Batı'nın Katın ormanında Polonya subaylarını kurşuna dizmelerin Almanlar değil kızıklar olduğu yönündeki iddiasını da kesin bir dille reddederek sözlerine eklemiştir.³²⁴ Daha da derine inilecek olursa, Molotov'un Hitler'le yapmış olduğu bir görüşmeyi yazıya aktarmak Hitlerin Sovyetler Birliği'ne ve İngiltere'ye karşı geliştirdiği politikayı anlamak suretinde kısmen yardımcı olacaktır. *“Hitler, İngiltere'nin zavallı bir ülke birkaç tane adadan ibaret olmasına rağmen dünyanın yarısına sahip ve bütününe ele geçirmeye kalkıştığını dile getirmiş ve bunun adaletsizlik, kabul edilemez bir şey olduğunu söylemişti. Ben de bütün kalbimle katıldığımı, kabul edilemez, adaletsiz bir şey olduğunu dile getirdim. O da hemen atlatarak, ‘siz mesela, sizin sıcak denizlere açılmanız gerek. İran, Hindistan sizin ufkunuz bu işte’ dedi. Ben ciddi değildim onu daha çok konuşmaya çekip içindeki her şeyi dökmelerini sağlıyordum. Fikrini ilginç bulduğumu ve zihninde nasıl canlandırdığını sordum. İngiltere'yi ortadan kaldırmamız ve Hindistan'a, İran'a doğru yönelmemiz gerektiğini anlatıyordu. Sovyet politikasından pek bir şey anlamamıştı. Dar görüşlüydü. Bizi bir maceraya sürüklemek istiyordu ve oralarda, güneyde çakılıp kaldığımızda da bu onun yararına olacaktı; İngiltere bize savaş açtığında Hitler'e bağımlı kalacaktık. Bunu anlamamak için bayağı saf olmak lazımdı”*³²⁵ Üzerinde durulan bu antlaşma ve ikili görüşmelerden sonra 1939 yılında başlayan savaş, 1941 yılında Almanya'nın Sovyetler Birliğine saldırmasıyla doruk noktasına varmıştır. Bu aşamadaki Batı'nın tutumuna baktığımız vakit de daha önceki yaklaşımlarından çok farklı bir durumla karşılaşmıyoruz. Stalin'in 1943 ve 1944 yılı boyunca SSCB üzerindeki baskının azaltılabilmesi

³²¹ Oran, **a.g.e.**, s. 324.

³²² Aynı yer.

³²³ Feliks Çuyev, **Molotov Anlatıyor**, çev: Ayşe Hacıhasanoğlu, Suna Kabasal; Yordam Kitap, İstanbul 2010, s.29.

³²⁴ **a.g.e.**, s. 36.

³²⁵ **a.g.e.**, s. 39.

için Müttefiklerin –Fransa, İngiltere ve ABD- ikinci bir cephe açması konusunda bastırmış, İngiliz ve Amerikan güçleri bir taraftan tam hazır olmadıkları gerekçesiyle, diğer taraftan SSCB'nin iyice hırpalanmasını beklemek amacıyla Avrupa'ya çıkartma yapmak istememişlerdir.³²⁶ Beklenen çıkartma ise, 6 Haziran 1944 yılında gelmiştir.³²⁷ Hatırlatılması gereken bir diğer konu da II. Dünya Savaşı'nın dönüm noktası olan Stalingrad'dır. 2 Şubat 1943 tarihinde son bulan Stalingrad muharebesinde Alman birliklerinden 6. Ordunun çökmesi, Sovyetler için gerçekten askeri ve psikolojik bir dönüm noktasıydı. Halkın savunma iradesinin ve dayanma gücünün abidesiydi. Hitler gibi soğukkanlılığını koruyabilenler, bir ordu feda ettiklerini düşündüler: Utanmaz ve insana hiç önem vermez bir mantık.³²⁸ Alman Başkomutanlığı'nın bir gün sonra yayımladığı özel rapordan birkaç satırda bu kendini belli etmekteydi: “... *generaller, subaylar, assubaylar ve erler son kurşunlarına kadar omuz omuza savaştılar. Almanya'nın yaşaması için öldüler. Bolşeviklerin bütün yaptıklarına rağmen onların yaptıkları çağlar boyu örnek alınacaktır. Fakat 6. Ordu'nun tümenleri derhal yeniden kurulacaktır.*”³²⁹ Bu son cümle, sinizmin –tatsız şaka ve utanmazlığın- parlak bir örneğidir. “*Yaptıkları çağlar boyu örnek alınacaktır.*” Böyle olacağı umuluyor olabilir; fakat bir saldırı harbi için ölmek ve bir diktatör için dövüşmek örnek alınamazdı.

II. Dünya Savaşı hakkında Türk basınından elde edilen verilere bakılırsa, muhalifi Hitlerle antlaşma yaparak onu medeniyet alemine saldırmaya teşvik eden, Hitler bile kendini öldürürken pusuda bekleyen, bunca emek ve gayretin mahsulü olan büyük zaferi çalan bir Stalin tasviri yukarıdaki satırlarla karşılaştırıldığında mantıksız ve tutarsız bir tablo çizmektedir. Hitler'in üstü kapalı bir şekilde övülmesi ise diktatöre, Stalingrad Muharebesi'nden sonra yollanan özel rapordaki satırlar gibi tuhaftır. Roosevelt ve Churchill'in gerçek tutumları bilinmesine rağmen Hitler'e karşı mücadelede harikalar yaratmış büyük çapta liderler olarak aksettirilmesi ise en iyi ihtimalle taraf tutmanın ne boyutlara varabileceğini gösteren bir örnek olarak yorumlanabilir. Stalin'in zorlu bir şekilde kazandığı zaferden sonra Batı dünyasının nazizmden ve faşizmden beter totaliter bir sistemle karşı karşıya kaldığının söylenmesi ise, Sovyetler Birliği'nde savaşta hayatını kaybeden 23 milyon insanın ölümünü hiçe saymak olarak yorumlamakta bir sakınca yoktur.

---

³²⁶ Oran, **a.g.e.**, s. 414.

³²⁷ Aynı yer.

³²⁸ Derleyen: Em. Tuğğ. Fahri Çeliker, *Stalingrad, Bir muharebe Hakkında Düşünceler*, **Askeri Tarih Bülteni**, Sayı: 16, Ankara Şubat 1984, s. 98.

³²⁹ **A.g.m.**, s. 99.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: STALİN'İN ÖLÜMÜ SONRASI

Stalin'in ölümü netleştikten sonra da, uzun süre Türk basınına meşgul etmeye devam etti. Dünya siyasetindeki muhtemel gelişmeler merak konusuydu. Türkiye'nin Washington büyük elçisi Feridun Cemal Erkin'in bir radyo programında verdiği beyanatına bakılacak olursa, Erkin'in *“Stalin'in ölümü, milletler arası durumu eskisine kıyasla daha da nazik bir safhaya sokmuştur. Hür dünyanın daha da uyanık ve müteyakkız davranması şarttır... Bugün yeni şartlar altında müstakbel Sovyet siyasetinin ne yol tutturacağını kimse kestiremez. Buna karşılık, Amerikan askeri yardım programı genişletilip hızlandırılabilir ve böyle yapılmalıdır. Bu programın hazırlanması kanaatimce başka yerlerden bir sıkıntı, malzeme darlığı yaratmayacaktır. Bu artan yardımdan olabildiğince yararlanmayı güçlü yetişkin subay ve astsubaylarımız vardır”* sözlerini sarf etmiş olduğu gerçeğiyle yüzleşilir. Ayrıca Feridun Cemal Erkin, Türkiye'nin Ortadoğu müdafaa teşkilatına iştirake hazır olduğunu fakat Amerikan yardımının şimdikine kıyasla çok daha fazla bir şekilde artmasını da istediğini vurgulamaktan geri kalmamıştır.³³⁰ Aslında bu söylem Washington'daki kanaati destekler nitelikteydi ve orada da Malenkov'un gözünün ilk olarak Avrupa'ya değil Orta doğuya çevrileceği beklentisi hakimdi.³³¹ Bunlara ek olarak yine Washington dolaylarından konuya ilişkin, Sovyet Rusya'da post kavgasının bitmediği bildirilmiş ve iktidar değişikliğine dair batılı idareciler arasında görüşmeler yapıldığı aktarılmıştı. Washington'da sona eren İngiliz-Amerikan konferansını takiben neşredilen tebliğde ise Sovyet Rusya'daki durumun incelendiği ve Ortadoğu'ya karşı duyulan alaka söz konusu edilmiştir.³³²

Bakü radyosunun verdiği haber incelendiğinde; Stalin'in ölümü dolayısıyla, bazı komünist şairlerin yazdıkları şiirler meyanında Nazım Hikmet'in de bir şiirinin okunduğu ve Nazım Hikmet'in bu şiirinde Stalin'i göklere çıkararak, ölümü dolayısıyla bütün medeni ve müterakki insanlığın kendisine ağladığını dile getirdiği bilgisi elde edilmiştir.³³³ Sovyet Rusya Harbiye Bakanlığına tayin edilen Mareşal Bulganin'in saha önceki satırlarda da bahsi geçen ilk günlük emrini neşreden Moskova radyosu ise, Mareşal'in: *“Erler, erbaşlar, subaylar, generaller; Sovyet hükümet partisinin merkez komitesi etrafında saflarınızı sıklaştırınız. Ordunun kudretini ve harp gücünü daha fazla kuvvetlendiriniz. Daimi surette müteyakkız bulununuz ve Sovyet devleti menfaatleri etrafında nöbet tutunuz. Sovyet Rusya halkı, Stalin'in hatırasına sadık kalan*

³³⁰ Vatan, 8 Mart 1953, s. 1,5. Benzer bir bilgi için bkz. Milliyet, 8 Mart 1953, s. 7.

³³¹ Zafer, 9 Mart 1953, s. 1.

³³² Cumhuriyet, 8 Mart 1953, s. 1.

³³³ Aynı yer.

ordusunun Sovyet vatani uğruna mukaddes vazifesini yapma kadir olduğuna şüphe etmemelidir” sözlerini duyurmuştu.³³⁴

Sovyet Rusya’dan gelenler incelenmeye devam edildiğinde Pravda’nın dikkate değer bir yazısında, merkez komite ve Sovyet hükümeti milletlerarası ilişkiler bakımından barışın kuvvetlendirilip idame ettirilmesine, yeni bir harbin hazırlanmasına ve çıkarılmasına karşı mücadeleye, milletlerarası işbirliğinin geliştirilmesine, bütün memleketlerle iş ilişkileri kurma politikasına azim ve ısrarla devam edileceğini duyurduğunu görmüştü.³³⁵

Doç. Dr. Nurullah Kunter’in, Sovyet Rusya ve peyklerindeki demokrasi anlayışını ele almış olduğu ve bunu batılı anlamdaki demokrasi anlayışı ile karşılaştırdığı bir yazısı mevcuttu. Demokrasinin bir devlet şekli olduğu, hakimiyeti elinde tutanın halk olduğu ve demokrasinin çeşitlerinin bulunduğu bahsederek yazısına giriş yapan yazar, en çok görülenin ise temsili demokrasi; milletin kendisini temsil etmek üzere seçtiği heyet tarafından ifa olduğunu belirtmiştir.³³⁶ Demokrasi ve hürriyet kavramlarına değinilen yazıda bu ikisinin aynı şey olmadığı, serbest seçimlerle devlet idaresinde çoğunluğun iradesini hakim kılmanın yani demokrasinin tek başına yeterli gelmediğini, hürriyetlerin de teminat altına alınması gerektiği açıklanarak; demokrasinin çoğunluğun mutlak hakimiyeti olmadığı ve hürriyet merhumu ile hukuk devletinin bağdaşması sonucunda oluştuğu bildirilmiştir. Batılı manada demokrasinin işte tam böyle olduğu, siyasi parti kurmayı, siyasi faaliyetlerde bulunmayı, vatandaşlara tanınan hürriyetler arasında yer aldığı vurgulanmıştır.³³⁷ Siyasi partilerin ancak demokrasiyi kabul etmiş rejimlerde yaşayabileceği, siyasi partilerin demokrasinin ayrılmaz bir unsuru olarak kabul edildiğinden bahsedilen yazının devamında, demokrasi samimi olarak uygulandığı zaman siyasi partiler kendiliğinden ortaya çıkmaktadır görüşü yer almış ve onun içindir ki memlekette demokrasi olup olmadığını anlamak için partilerin sayısına bakmak gerektiği savunulmuştur.³³⁸ Siyasi partilerin demokratik rejim için zaruri olduğunu ve hürriyetin olmadığı yerlerde siyasi partilerin yaşayamayacağı, tek parti rejimini kabul etmiş devletlerde siyasi partileri de var olmayacağını dile getiren Kunter, tek parti rejimlerinde demokrasinin getirdiği hürriyet ve faal siyasi hayat telakkisi olmadığını açıklamıştır. *“Mevcut tek parti, hakiki siyasi partilerde olduğu gibi ferdi görüşlerin muhassalası değildir”* diyen yazar, tek partinin otoriter olmasından, rakip bir doktrinin, hareket programının varlığını kabul etmemesinden bahsetmiş ve tek partinin demokrasi tarafından hasım ilan edilmesinin sebeplerini bu şekilde nitelendirmiştir. Tek parti rejiminin, normal çok partili rejime geçiş için bir

³³⁴ Zafer, 9 Mart 1953, s. 6.

³³⁵ Ulus, 8 Mart 1953, s. 3.

³³⁶ Cumhuriyet, 8 Mart 1953, s. 2.

³³⁷ Aynı yer.

³³⁸ Cumhuriyet, 8 Mart 1953, s. 2.

intikal devresi teşkil eylemesinin de söz konusu olabileceği durumla ilgili Türkiye’de 1946 yılından önceki rejimi yabancıların da bu şekilde telakki ettiğini açıklanmıştır.³³⁹ Sovyet Rusya’ya bakıldığı vakit, tek partinin Komünist Parti olduğu ve Komünist Parti’nin fikir ayrılığı kabul etmediği dile getirilmesinden sonra; “Gerçeği sadece kendisinin müdafaa ettiği görüşündeki bu Komünist Parti menfaat ayrılığını da kabul etmez bir yapıdadır ve bu da başka partileri yaşatmamak için کافی bir sebeptir. Komünist programa göre hürriyetler hem gayrikafidir hem yalancıdır hem de burjuva istismarının aletleridirler. Komünistler ferdi haklar adı verilen hakları inkar etmektedirler. Sovyet Rusya’da hakim telakkiye göre hukuk, hukuk olarak bizihi hiçbir kıymeti haiz değildir. Önemli olan hukuk kaidesinin hasıl edeceği tesir ve bunun ihtilalci gayeye uygunluğudur...”³⁴⁰ satırlarıyla tarif edilmeye çalışılan bir Komünist Parti oluşumu söz konusu edilmişti. Devamını;

“Klasik parlamenter rejimlerde görülen seçilmiş meclis, sorumlu bakanlar kurulu gibi müesseseler vardır; fakat bunlar da dekor durumundadır. Seçim vardır fakat, muhalif parti adayına serbestçe oy verilmesi bahis konusu değildir ve seçim, komünist partisinin tanzim ettiği listelerin sandıklara atılmasıyla yapılır. Rusya’daki tek parti rejiminin, çok partili normal rejime geçişin intikal safhası olmak gibi bir iddiası da mevcut değildir. Halk demokrasisi denilen peyk devletlerin rejimine gelince, burada zahiren çok partili bir rejim vardır. Fakat bu rejim Sovyet modeli tek partiye geçişin bir şekli olarak gözükmektedir. Buradaki çok partili rejim ise onların burjuva tipi olarak adlandırdıkları Batı demokrasilerindeki çok partili rejimlerden farklıdır. Batı demokrasisindeki çok partili rejimlerde iktidar herhangi bir partiye açıktır. Halk demokrasilerinde ise; parti çokluğu, özel bir sınıfın menfaatini koruyan partiler birliği şeklindedir...” biçimindeki tanımlamalar ve anlatımla getiren Kunter, “Görülüyor ki Perde gerisindeki demokrasi ne hürriyet rejimi ile telif edilmiş bir demokrasidir ne de serbest seçim ve çok partili rejim gerektiren halk hakimiyeti anlamında bir demokrasidir. Onların demokrasi dediği komünizmden başka bir şey değildir”³⁴¹ diyerek yazısına son vermiştir.

Doç. Dr. Nurullah Kunter’in “Sovyet Rusya ve Peyklerde Demokrasi Anlayışı” başlıklı yazısında bahsettiği demokrasi, temsili demokrasi ve demokrasinin olmazsa olmazları arasında gösterdiği parti unsuru, Sovyetler Birliği’ni sert bir şekilde eleştirdiği nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eleştiriyi değerlendirmeden önce eğer konuya bilimsel olarak yaklaşıyorsak herhangi bir kişinin beyan ettiğini dikkate almadan önce bir analizde bulunulmalıdır.

---

³³⁹ Aynı yer.

³⁴⁰ Aynı yer.

³⁴¹ Cumhuriyet, 8 Mart 1953, s. 2.

Yazının yazıldığı dönemde dünya üzerinde Sosyalist ve Kapitalist olmak üzere iki farklı blok bulunmaktaydı. Günümüzdeki demokrasi tanımı her ne kadar Kunter'in tanımına yakın olsa da, sosyalist blok bunu farklı tanımlamaktadır. Sosyalistler, kapitalist demokrasi anlayışını seçim sistemini halkın kendi kendini yönettiğini düşünmesi için oluşturulmuş bir mekanizma olarak görmektedirler. Bu görüşün nedeni de kapitalizmin sahip olduğu sınıflı toplum yapısıdır. Konu, bu bilgi doğrultusunda değerlendirildiğinde, yazarın bahsettiği demokrasi anlayışının evrensel olmadığı, sadece kapitalist ülkelerde kendini var ettiğini görebiliriz. Sosyalist bir ülke olan Rusya'da adı geçen temsili demokrasi şeklinden bahsetmek mümkün değildir ve oradaki demokrasi anlayışını bu demokrasi çeşidi üzerinden değerlendirmek olanaksızdır.

Yazarın parti konusunda söylediklerinde de göz ardı ettiği bir nokta mevcuttu. Sosyalist Rusya'daki parti oluşumu bahsettiği partilerden oldukça farklıdır. Bu oluşumda; okullarda, tarlalarda, mahallelerde, fabrikalarda bir araya gelinerek; en küçüğünden en geniş komitelere kadar irili ufaklı örgütlenmeler doğrudan partinin içinde yer almaktaydı. Burada temsili bir demokrasi yoktur, halk doğrudan partinin içinde bulunmaktadır ve doğası gereği de seçim yoktur. Bu irili ufaklı tamamen halk tabanlı örgütlenmeler ve komiteler de birleşerek o dönemde Sovyetler Birliği Komünist Partisini oluşturmakta ve böylece kendiliğinden toplumun hepsine nüfuz etmekteydi. Sosyalist olmayan toplumlardaki parti oluşumu ise daha farklıdır. Burada parti kişi önderliğinde kurulan, üyelerinin bireysel bir biçimde belirlendiği, seçim döneminde milletvekili adayları sıralamalarının parti başkanı tarafından belirlendiği ve onay günü geldiğinde ise halk tarafından oylanan bir parti oluşumu söz konusudur. Yazıda göz ardı edilen en önemli noktaysa bahsedilen bu partilerin aynı şekilde meydana gelmediğidir. Sovyet Rusya için tek partili olarak bahsetmek bir yanılgıdır çünkü orada kapitalist sistemdeki gibi bir parti oluşumu yoktur. Bu sebepten de tek parti olarak değerlendirilecek bir olgu yoktur.

Doç. Dr. Nurullah Kunter'in kaleme aldıkları üzerine yapılan bu açıklamanın Sovyet Rusya'daki parti oluşumu ve demokrasi anlayışı üzerine dile getirilen diğer söylemler adına da bazı noktaların netleşmesinde önem arz ettiğine inanılmaktadır.

Dış politika köşesinde Stalin hakkında bulunan köşe yazısı, Mücahit Topalak tarafından kaleme alınmıştır. Genel Sekreterlik meselesinin konu edildiği satırlar, Mareşal Stalin'in ölümünden 24 saat sonra, Moskova radyosunun Sovyet Rusya'nın hükümet ve parti kadrolarında yapılan tayinleri bildirmesiyle, ölüm sonrasında vahim karışıklıklar meydana geleceğine inananların kanaatlerini boşa çıkardığı, yerin arızasız bir şekilde doldurulduğu bilgisinin

verilmesiyle başlamıştı.³⁴² Bu durumu bir intiba olarak değerlendiren Topalak; yapılan değişikliklerden sonra, Stalin'in yetiştirmesi olan Malenkov'un başbakanlık mevkiini almasının, mareşalin dört vazifesinden ve ünvanından ancak biri ve en önemsizi olarak değerlendirmiştir.³⁴³ Yazarın diğer bir görüşü de, Sovyet Rusya'da proleter diktatörlüğünün sembolü olan komünist partisinin bütün devlet ve hükümet mekanizmasına hakim olduğu yönündeydi. Başbakanlık vazifesinin Malenkov'a devredilmesinin fazla bir şey ifade etmediği çünkü anayasa hükümleri gereğince başkan da dahil olmak üzere sayısı altmışı bulan bakanların hepsinin komünist partisinin elinde olduğunu savunan Topalak, komünist partisinde bulunan, Politbüro (siyasi büro), Orgbüro ve sekreterlikten iki büronun birleştirilerek bir Presidium kurulduğunu açıklama gereği duymuştur. Sonrasında, Stalin'in bu iki büroda ve sekterlikte de başta bulunduğu asıl nüfuz ve otorite kaynağının bu üç makamdan meydana geldiğini söyleyip, Malenkov'un kazancı nedir? sorusuyla yazıya son vermiştir.³⁴⁴

Mümtaz Faik Fenik de "Yeni Sovyet Kabinesinin Tahlili" adlı yazısında Mücahit Topalak gibi genel sekreterlik meselesini konu edinmişti. Yeni kurulan kabinin bir tür incelemesini yapan Fenik, Malenkov'un sadece başvekil, Stalin'in ise Sovyet Rusya'da her şeyi ifade ettiğini hatırlatmış, asıl mühim olanın parti teşkilatını elde bulundurmak olduğunu söylemiştir. Stalin öldükten sonraki hukuki vaziyetini tasrih edebilmek için muhtelif teşkilatı gözden geçiren Fenik, bu bileştirme ile parti kuvveti bir teşkilatta toplanmış demek ki, Presidium'a dahil olanların dışında ayrıca partide başka nafiz bir uzuv bulunmasının kabul edilmediği yorumunda bulunmuştu.³⁴⁵ Yazının devamında Sovyet Rusya'daki devlet düzenini ve düzenin nasıl işlediğini irdelemeye devam eden yazarın, bunun sonunda yaptığı çıkarım ise; Malenkov'un tam manasıyla Stalin'in yerini almadığı ama o yeri elde etmek için bütün tedbirleri almış olduğu yönündedir.³⁴⁶

Rıfkı Salim Burçak* da "Molotov" başlıklı yazıyı neşrederek duruma dahil olan isimlerdendi. Stalin'in ölümü üzerine eski başbakan yardımcısı Molotov'un tekrar hariciyeye getirilmiş olmasının Moskova'da yapılan büyük değişikliklerden biri olarak yorumlayan Burçak, Molotov'a dair verdiği ilk bilgide Hitler'e savaşa girme cesareti verenin, onu savaşa teşvik edenin Molotov olduğunu hatırlatmıştı.³⁴⁷ Yayınlanan yazıya göre, Molotov bir taraftan İngiltere ve

---

³⁴² Zafer, 8 Mart 1953, s. 3.

³⁴³ Aynı gazete aynı tarih, s. 3,6.

³⁴⁴ Aynı yer.

³⁴⁵ Zafer, 8 Mart 1953, s. 5.

³⁴⁶ Aynı yer.

³⁴⁷ Zafer, 9 Mart 1953, s. 6.

Fransa ile açıktan müzakerelerde bulunmuş ve sonradan anlaşıldığı üzere gizlice Almanya ile pazarlığa girişmiştir. Almanya ile yaptığı görüşmeler sonucunda istediğini elde edince batılı devletleri bir kenara iterek Sovyet Rusya'nın uzun süre takip ettiği barışçı siyaseti, böylece son buldurmuştu.³⁴⁸ Yazarın belirtisinde, Molotov'un bu yeni cereyana muvazi olarak Türk- Rus münasebetlerini de temelinden değiştirdiği ortadaydı. O zamana kadar geleneksel bir dostluğun hüküm sürdüğü hatta 1925 yılında bir dostluk antlaşmasının imzalandığı hatırlatıldıktan sonra Molotov'un, II. Dünya Savaşı başlar başlamaz Türkiye'ye tekliflerde bulunmuş, bu tekliflerin ise Türkiye'nin politikasıyla taban tabana zıtlık oluşturması sebebiyle reddedildiği bilgisi verilmişti. Bu istekler biraz daha açılacak olursa II. Dünya Savaşı'nı kazanıp daha önceden kaybetmiş olduğu toprakları geri elde eden Sovyet Rusya, Türkiye'den de boğazlardan üs ve arazi istemiyle bulunulduğu sonucuyla karşılaşılıyordu. 1925 tarihli Türk- Rus dostluk antlaşması dahilinde de yeni durum irdeleniyor ve Sovyet Rusya tarafından antlaşmaya son verildiği görülüyordu. Burçağın sunmuş olduğu bu tarihi bilgiler temelinde varmış olduğu nokta, Molotov'un yeniden hariciyeye getirilmesinin hiç kimsede küçük bir ümit uyandırmamış olmasıdır.

Nihat Erim'in kaleme aldığı bir başka yazıda, Bolşevik ihtilali ile Rusya'da iş başına geçen proleter diktatoryasının, faşistlikten de, Nazilikten de ehemmiyetli neticeler doğurduğu dile getirilerek, Faşistlik ve Naziliğin ve bütün diğer diktatoryalarının muayyen devlet sınırları içinde veya muayyen bir ırkın rejimi olarak kurulmuş olduğu belirtilmiş, halbuki Bolşevik diktatoryasının son hedefinin bütün dünyayı aynı rejimin altına almak olduğunu söylenmiştir.³⁴⁹ Marksizm ve Lenin hakkında bilgi veren Erin, komünist nazariyecilerinin proleter diktatoryasını geçici bir şekil olarak takdim ettiğini ve cemiyet sınıfsız hale gelinceye kadar devam edecek bir safha olduğunu kapitalizmden sosyalizme geçiş safhası olduğunu yazmıştır. Stalin'in, Lenin'in sömürgeler ve milliyetçi kurtuluş hareketi meselesinde Karl Marks ve Engels'e sadık kaldığını söyleyen yazar, bu meselenin dünya proleter ihtilalinden ayrılmaz bir dava olarak ilan edildiğini yazmıştır.³⁵⁰ Diğer iki diktatörlükte, faşistlik ve Nazilikte, tek parti teşkilatının, rejimi ayakta tutan başlıca amillerden olduğunu, bu parti teşkilatının devlet bünyesine sokulduğunu yazısına taşıyan Erim, bunun devamında ise parti teşkilatına aynı ehemmiyetin Bolşevik diktatoryasında da verildiğini belirtmiş ve Stalin'in şu sözlerine yer vermiştir: “ *Marks ve Engels, partiyi öncü kuvvet olarak mütalaa etmişlerdir. Parti olmaksızın proleteryanın kurtuluşu sağlayamayacağını, ne*

---

*siyasal tarih alanında profesörlüğe kadar yükselmiştir. Demokrat Parti döneminde milletvekilliği yapmış ve Adnan Menderes hükümetlerinde Gümrük ve Tekel ile Milli Eğitim bakanlığı yaptı. 1960 darbesinde mahkum oldu. 1963 yılında ise aştan yararlandı ve çeşitli okullarda siyasal tarih dersleri verdi.

³⁴⁸ Aynı yer.

³⁴⁹ Ulus, 8 Mart 1953, s. 2.

³⁵⁰ Aynı yer.

iktidar alınabileceğini ne de sosyalist cemiyet yapısının kurulabileceğini izah etmişlerdir. Lenin ise bu fikri tamamlamıştır... komünist cemiyetin tam zaferini sağlayabilmek için zaruri olan milletlerarası şartlara gelince, bu şartlar kapitalist memleketlerde ihtilal buhranları ve işçi sınıfının ihtilalci patlayışları ayaklanmaları geliştikçe gelişecek ve müsaitleşecektir. Bir veya birkaç memleketin işçi sınıfı sosyalizme ve daha kuvvetle, komünizme doğru yürürken, diğer memleketlerdeki kapitalistlerin, ilgisiz ellerini kavuşturmuş olarak seyirci kalacakları zannedilmemelidir. Sosyalizmin falan veya filan memleketlerdeki işçi sınıfının sadece seyirci olarak bakmayı kabul edeceği daha az muhtemeldir. Hakikat odur ki, kapitalistler bu memleketleri boğmak için ellerinden gelen her şeyi yapacaklardır...milletlerarası ihtilalin ilerdeki gelişmelerinde, dünya ölçüsünde iki merkez teşekkül edecektir: sosyalizme meyleden memleketleri kendisine çekecek bir sosyalist merkez ve kapitalizme meyleden memleketleri kendisine çekecek bir kapitalist merkez. Dünya ekonomisine sahip olmak için bu iki merkezin yapacağı mücadele bütün dünyada kapitalizmin kaderini tayin edecektir...” Bolşevik diktatoryasının 1917 devriminden beri devam etmekte olduğunu ve 1917de doğan çocukların 36 yaşında bulunduğunu söyleyen Erim, 20 yaş üstü olanlardan da pek az insan kaldığını hesaplayıp, bütün nesillerin komünist eğitimden geçtiğini açıklamıştır. Sovyet Rusya’da “kapitalist burjuva” adı verilen sınıfların amansızca tasfiye edildiği, nazari olarak geriye dönüş tehlikesinin olmaması gerektiğini savunarak yazıya son vermiştir.³⁵¹

Köşe yazısında sözü geçen “faşizmin” ve “nazizmin” bilinen anlamıyla kullanılıp kullanmadığı merak teşkil edebilir. Nitekim bilinen anlamının dışında kullanılıyorsa eğer yazarın bulunmuş olduğu tasvir ve yaratmaya çalıştığı durum ayrıca değerlendirilebilir. Fakat II. Dünya Savaşı’nın üzerinden sadece 8 yıl geçmiş olmasına rağmen böyle bir anlatım da bulunulabilmesi gerçekten ne yönüyle olursa olsun, düşündürücüdür.

i. Ölümün Peyk Memleketlerde Doğurduğu Siyasi Gelişmeler

Peyklerdeki durumun akıbetiyle ilgili olan bildirimler hız kesmeden devam etmekteydi. Peyklere ilişkin haberler ciddiyetini arttırarak basında yerini korumaktaydı. Peyk memleketlerinde başlamış olan mevzii karışıklıklar “kremlin diktatörü”nün öldüğü haberiyle daha da genişlemiştir.³⁵² Yugoslav resmi haberler ajansı, özellikle Kuks, Puka’da karışıklığın genişlediği, buralarda olağanüstü tedbirler alındığını iletmişti. Bu gelişmelerin hemen ardından, Bulgar

³⁵¹ Ulus, 8 Mart 1953, s. 5. Herkesin komünist olduğu fakat, buna rağmen diktatoryanın gevşememiş olduğu, tersine çok müstebit ve kanlı bir hal almıştır. Asıl üzerinde durulacak müşahedenin bu olduğu belirtilmiştir.

³⁵² Cumhuriyet, 8 Mart 1953, s. 1.

birliklerinden bir kısmı seferber edilmiş ve Arnavut askeri müfrezelerinin de hudutlara gönderildiği bildirilmişti.³⁵³ Arnavut başbakanı 50bin kişilik ordusuna “hazır ol” emrini vermiş ve belli başlı şehirlerde olağanüstü hal ilan etmişti ve hatta Arnavutluğun birçok yerinde çarpışmaların devam etmekte olduğu bildirilmişti. Fabrikalarda sabotajlara karşı sıkı tedbirler alındığı ve olağanüstü hal ilan edildiği iletilmişti.³⁵⁴ Ardı ardına gelen haberlerin yoğunluğu arasında Yugoslav Komünist Partisinin organı “Borba” gazetesi vasıtasıyla edinilmiş bir bilgi de yerini almıştı. Bu bilgi ise; “*Stalin’in ölümü, Bulgaristan’da epeyce panik ve şaşkınlık yaratmıştır. Polis birliklerinin hudut şehirlerinde, bilhassa Sofya sokak ve caddelerinde devriye gezdikleri görülmüştür. Milli emniyet makamları bütün daire direktörlerine, müesseseler ve özel teşebbüs yerlerinin sahip ve müdürlerine şahsen murakabeyi ellerinde bulundurmaları emrini vermiştir*” açıklamalarından meydana gelmekteydi.³⁵⁵ Londra dolaylarından gelen aktarımlar da bu bilgilerin bir kısmını doğrulamakta fakat fazla da bir açıklık getirmemekteydi. Yugoslavya’nın, Arnavutluk hudut kıtalarının takviyesini, Stalin’in ölümünden sonra Arnavut hükümeti tarafından ittihaz edilen olağanüstü emniyet tedbirleriyle ilgili olarak görüldüğü açıklanmıştı.³⁵⁶ Yine Londra kaynaklı, Sunday Times gazetesinin Belgrad muhabiri tarafından gönderilen ve Türkiye’deki ajansın, ihtiyatla iktibas ettiği vurgulanan diğer satırlarda bu ölümün Arnavutluk’ta bir isyanın başlamasına sebep olduğu, üstelik bu isyanın bütün ülkeye yayıldığı aktarılmıştı.³⁵⁷ Bir diğer Londra kaynaklı itimat edilmesi zor denebilecek bir bilgi ise; Belgrad’daki Yugoslav siyasi çevrelerinin Arnavutluk hadiselerini büyük bir dikkatle takip edip, burada Kremlin’den ayrılan bir komünistin veya bir çete liderinin iktidarı ele alması ve hemen sonra da Türk-Yunan-Yugoslav Balkan Paktına katılmak üzere teşebbüse girişmesini muhtemel olması yönündeydi.³⁵⁸ Çıkan isyanlar ve alınan tedbirlere yönelik haberlere ek olarak da, Daily Mail gazetesi kaynaklı diğer bir aktarma, Arnavutluğun birçok şehrinde şenlik gösterileri yapılmış olmasıydı.³⁵⁹

Arnavutluk’ta çıktığı belirtilen karışıklıklardan sonra Bulgaristan’ın da karıştığı yönündeki bilgiler sayfalarda yerini almıştı. Stalin’in ölüm haberi üzerine birçok Bulgar şehrinde şaşkınlık ve paniğin baş gösterdiği dile getirilmişti.³⁶⁰ Buna göre, Bulgaristan’da polis ile orduya hazır bir halde beklemeleri emri verilmiş, bütün izinler kaldırılmış, askeri birlikler kışlalardan

---

³⁵³ Vatan, 8 Mart 1953, s. 1. Arnavutluk’ta bir isyan hareketinin başladığı, Yugoslavya’nın hududa bir zırlı tümen gönderdiği duyurulmuştu. Bkz. Akşam, 8 Mart 1953, s. 1. Ayrıca bkz. Milliyet, 7 Mart 1953, s. 1.

³⁵⁴ Aynı yer. Benzer bir bilgi için bkz. Milliyet, 7 Mart 1953, s. 7.

³⁵⁵ Zafer, 8 Mart 1953, s. 6.

³⁵⁶ Vatan, 8 Mart 1953, s. 1,5.

³⁵⁷ Cumhuriyet, 9 Mart 1953, s. 6. Benzer bir bilgi için ayrıca bkz. Vatan, 9 Mart 1953, s. 7.

³⁵⁸ Cumhuriyet, 10 Mart 1953, s. 6.

³⁵⁹ Cumhuriyet, 8 Mart 1953, s. 5. Benzer bir bilgi için ayrıca bkz. Akşam, 8 Mart 1953, s. 1. Ayrıca bkz. Milliyet, 8 Mart 1953, s. 7.

³⁶⁰ Aynı gazete aynı tarih, s. 1.

ayrılmama emri almış ve olağanüstü hal ilan edilmişti³⁶¹ Ayrıca, Bulgaristan'dan son 24 saat zarfında kaçmaya muvaffak olan mülteciler Yugoslavya'da bu hususta açıklamalar yapmışlardır.³⁶² Yugoslav Komünist Partisi'nin organı "Ba" gazetesi de, Sofya'dan aldığı bir habere atfen şöyle demişti: "Stalin'in ölümü, Bulgaristan'da epeyce panik ve şaşkınlık yaratmıştır. Polis birliklerinin hudut şehirlerinde, bilhassa Sofya sokak ve caddelerinde devriye gezdikleri görülmüştür. Milli emniyet makamları bütün daire direktörlerine, müesseseler ve hususi teşebbüs yerlerinin sahip ve müdürlerine şahsen murakabeyi ellerinde bulundurmaları emrini vermiştir."³⁶³ Konuya ilişkin Viyana kaynaklı diğer bir iletiden, peykleri daimi suretle nezaret altında tutmak amacıyla Sovyet Rusya'nın Avrupa bölgesinde bulundurmakta olduğu tümenlere, duruma göre hareket etmeleri emri verildiği anlaşılmıştı.³⁶⁴ Milli Türkistan Birlik Komitesi tarafından verilen haberlerde, Sovyetlerin Doğu Türkistan'a önemli sayıda asker yığıldığı paylaşılmıştı. Doğu Türkistan'a yığılmış olan Kızıl Ordu birliklerinin ise yerli halka kötü muamelede buldukları, birçok camiye ve eve yerleştikleri savunulmuştu.³⁶⁵

Londra'dan edinilen diğer çarpıcı bir gelişmeye, Doğu Almanya'dan batıya gelen mültecilerin verdikleri malumatlara dayanmaktaydı. Bu malumatlara göre; Sovyetler, Doğu Almanya-Polonya hududunu tahkim etmeye başlamışlar ve bu hudutta yer alan kışlalara sığınaklar ve tank tuzakları inşa edilmişti.³⁶⁶ Bu derin ve önemli gelişmelerin yaşandığı günlerde, Moskova'da yeni idare ile birlikte peyker üzerindeki baskı daha da şiddetlenerek; çok daha kanlı bir devrenin arifesinde bulunulduğu görüşü kendini var edenler arasında ön plana çıkanlardandı.³⁶⁷ Bazı çevreler ise, Bulgaristan'daki komünist idarecilerin Moskova değişikliğinden kendilerini kurtaramayacaklarına kesin gözüyle bakıp, buna ilaveten peykerin yeniden doğrudan doğruya Sovyet Rusya'ya ilhak edilip edilmeyeceği mevzusunu ortaya atmışlardı.³⁶⁸

Peykerde meydana geldiği belirtilen duruma itina ile yaklaşıldığı ortadaydı. En az Sovyet Rusya'da ki vaziyet kadar peykerdeki de yakından takip edilmiştir.

---

³⁶¹ Vatan, 8 Mart 1953, s. 1,5.

³⁶² Cumhuriyet, 8 Mart 1953, s. 1,5. Benzer bir bilgi için bkz. Milliyet, 8 Mart 1953, s. 7. Bu bilgilere ek olarak da, Bulgaristan'ın belli başlı şehirlerinde polis birliklerinin toplu bir halde devriye gezdikleri belirtimli ve fabrikalarda da bilhassa sabotajlara karşı tedbirler alındığı yönünde duyumlar alınmıştı.

³⁶³ Aynı gazete aynı tarih, s. 5.

³⁶⁴ Cumhuriyet, 9 Mart 1953, s. 1. Stalin'in ölümü üzerine peyker memleketlerde meydana gelen karışıklıklarla ilgili olarak Avrupa'daki Sovyet birliklerine yeni talimat gönderildiği bilgisi verilmişti.

³⁶⁵ Cumhuriyet, 9 Mart 1953, s. 1,6.

³⁶⁶ Aynı yer.

³⁶⁷ Akşam, 7 Mart 1953, s. 2.

³⁶⁸ Aynı gazete aynı tarih, s. 11.

ii. Taziye Haberleri ve Stalin'in Cenaze Töreni

Stalin'in ölümü sonrasında Sovyetler Birliği ve peyklerindeki durumun, Türk basınında yer bulmasının yanı sıra, taziye haberleri de bir çok satırda kendini göstermişti. Ankara'da 5 Mart saat 14.00'ten itibaren Sovyet Büyükelçiliği'nde Mareşal Stalin'in vefatı münasebetiyle taziyede bulunmak üzere ziyarete gelecekler için bir defter açıldığı aktarılmıştı.³⁶⁹ Mareşal Stalin'in ölümü dolayısıyla Sovyet Büyükelçiliği'nde açılan defteri, öğleden sonra Riyaseticumhur Umumi Katibi Nurullah Tolon ve Başyaver Nurettin Alpkartal Cumhurbaşkanı adına imzalamışlardı.³⁷⁰ Stalin'in ölümü dolayısıyla Halk Partisi Başkanı İsmet İnönü ve Genel Sekreteri Kasım Gülek de Sovyet Büyükelçiliğine giderek C.H.P adına imza atıp Sovyet Büyükelçisi Lavrişef'e başsağlığı dilemişlerdi.³⁷¹

Ankara'da ve diğer memleketlerde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Başbakanı Mareşal Stalin'in ölümü dolayısıyla Sovyetlere yapılan taziyelerde Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonu'nda da bir tören yapılmıştı. Cumhurbaşkanı Celal Bayar özel olarak, Sovyet Şuralar Başkanı Voroşilof'a çektiği bir taziye telgrafında, “*Yürekten acılarımın kabulünü rica ederim*” şeklinde taziyette bulunmuştu.³⁷² C.H.P Genel Başkanı İsmet İnönü ve Genel Sekreter Kasım Gülek, Sovyet Büyükelçiliği'ne giderek özel defteri imzalamışlardı.³⁷³

Elçiliğe giderek resmi taziyelerini sunan bir diğer isim Dışişleri Bakanı Prof. Fuat Köprülü'ydü.³⁷⁴ Dışişleri Bakanlığı Protokol Umum Müdürü Tevfik Kamil Kemahlı da, Sovyetler Birliği Elçiliği'ne giderek, Büyükelçi Lavrişef'e Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin taziyelerini şifahen bildirmişti.³⁷⁵

Yakın bir takipçilik süren ABD'nin Dışişleri Bakanı da taziyelerini bildirenler arasındaydı. Fransa'da milli meclisin açılışında Edouard Heriot, Mareşal Stalin'in hatırasını anmış ve şu sözleri sarf etmişti: “*Stalin ölmüştür. Sovyet milletinin ızdırabına hürmet ve hislerine iştirak ediyoruz.*” Bu beyandan başka bir netice de Fransa'da resmi makamların, kara ve deniz kuvvetlerinde bayrakların yarıya çekilmesi konusunda radikal mebuslardan ve cumhuriyetçi halk hareketi taraflarından itirazlara yol açan karardı. Radikal mebuslardan Bernard Lafay'ın söylemine

³⁶⁹ Zafer, 7 Mart 1953, s;1

³⁷⁰ Akşam, 7 Mart 1953, s;2; Zafer, 7 Mart 1953, s;1,6

³⁷¹ Zafer, 7 Mart 1953, s;6

³⁷² Akşam, 9 Mart 1953, s;1

³⁷³ Ulus, 7 Mart 1953, s;1,5

³⁷⁴ Akşam, 7 Mart 1953, s;1

³⁷⁵ Akşam, 7 Mart 1953, s;1. Anadolu Ajansı kaynaklı, “Hükümetlerin Taziyeleri” başlıklı paylaşımda, Mareşal Stalin'in vefatı münasebetiyle, protokol müdürü Tevfik Kazım Kemahlı, bugün saat 12'de Sovyet büyükelçiliğine giderek hükümetin taziyelerini büyükelçiye ilettiler. “Hükümetimiz Resmen Taziyelerini Bildirdi” Vatan, 7 Mart 1953, s. 1,7. Kemahlı 6 Mart saat 12'de Sovyet Büyükelçiliğine giderek hükümetimizin taziyelerini Büyükelçiye bildirmişti. Zafer, 7 Mart 1953, s. 1.

bakıldığında ne tür bir eleştiriyle karşılaştığı görülebilir: “*Bizim cephemizde eski müttefikleri Almanya’ya karşı dövülmüş olan, fakat harbe ancak Hitler’in taaruzuna uğradığı için giren bir hükümet reisinin matemini Fransa’nın tutmasına lüzum yoktur. Avrupa’yı mahveden bu soğuk harbin müsebbibi de Stalin’dir*”.³⁷⁶

Ölüm ilk duyulduğunda yorumdan kaçınan Japonya’nın Dışişleri Bakanı Okazaki, bir taziyeye sunma gereği duyarak “*İdeoloji aykırılıklarımız ne olursa olsun, Sovyet milleti namına Stalin’in ölümünü üzüntü ile karşılıyoruz*” demişti.³⁷⁷ Diğer bir dışişleri bakanı Hüseyin Fatimi de, uğradığı büyük acı dolayısıyla Rus halkına İran’ın taziyelerini sunduğunu iletmiştir.³⁷⁸ Peyklerle ilgili durumlarda adı sık sık geçen Yugoslavya’nın hükümet sözcüsü ise Stalin’in ölümü hakkında bu süreç içerisinde herhangi bir beyanatta bulunmaktan kaçınmıştı.³⁷⁹

Stalin’in ölümü sonrasında ilk etapta ideolojik yorumların yavaş yavaş geri plana düştüğü görülen bu taziyeye metinlerinde, bireylerin açıklamalardan daha çok devlet nezdinde yapılan eylemler ve söylemler ön plandaydı.

Stalin’in naşı ve cenaze törenine gelince; merasimine yönelik ilk kesin açıklama törenin 9 Mart’ta yapılacağı yönünde olmuş; Malenkov, Beria, Vorosilov ve Molotov’un 8 Mart’ta “Kremlin diktatörü”nün tabutu başında saygı duruşunda bulunacağı bildirilmişti.³⁸⁰ Cenaze merasimine ilişkin yayınlanan tebliğe bakıldığında: “*Sovyetler Birliği Komünist Partisi ile Sovyet Vekiller Heyeti, bakiyeleri Kızıl Meydan’da Kremlin’in duvarı önünde türbede bulunan Sovyetler Birliği’nin büyük adamlarından Lenin’in Stalin ile Sovyet Komünist Partisi ve devletinin diğer idarecilerinin hatırasını tebcil için Moskova’da abide şeklinde büyük bir kabir inşasına karar vermiştir*” satırlarını bulmak mümkündür.³⁸¹ Tebliğinin ve resmi açıklamaların yanısıra, Sovyet Rusya’da ki durum incelendiğinde, bütün bayrakların yarıya indirildiği ve resmi dairelerle evlere vefat eden liderin resimleri asıldığı öğrenilmişti.³⁸² Sayfaları siyah çerçevelerle çevrilmiş olarak çıkan Sovyet gazetelerinin hemen hemen hepsinin yalnız Stalin’den bahsettiği Pravda’nın da halkın matemine ilişkin ve bütün fabrikalarda Stalin’in hatırasını anmak için yapılan toplantılara dair haberler yayınladığı edinilen bilgilerdendi.³⁸³ Bu gelişmelerin yanı sıra, Sovyet Rusya’da 7-8-9 Mart günleri milli matem günleri olarak ilan edilmişti.³⁸⁴ Matem tutulmasına dönük, bütün

³⁷⁶ Ulus, 8 Mart 1953, s. 3.

³⁷⁷ Vatan, 7 Mart 1953, s. 1,7.

³⁷⁸ Ulus, 8 Mart 1953, s. 3.

³⁷⁹ Vatan, 7 Mart 1953, s. 1,7.

³⁸⁰ Akşam, 8 Mart 1953, s. 1. Benzer bilgi için ayrıca bkz. Ulus, 8 Mart 1953, s. 1.

³⁸¹ Zafer, 8 Mart 1953, s.1, 6.

³⁸² Zafer, 7 Mart 1953, s. 6.

³⁸³ Ulus, 8 Mart 1953, s. 3.

³⁸⁴ Vatan, 8 Mart 1953, s. 5.

eğlence yerlerinin kapatılması ve eğlence programlarının iptali hemen gerçekleşmişti.³⁸⁵ Hemen ardından, sinemalar ve tiyatrolar göze çarpıcı ilanlarını indirmişler, bütün spor gösterileri iptal edilmişti.³⁸⁶

Sadece Sovyet Rusya’da değil, Peyk memleketlerde de matem söz konusuydu. Bulgaristan’da 3 gün süreyle milli yas ilan edilerek, 9 Mart saat 12.00’da Sofya’da toplar atılmak suretiyle Stalin’in selamlanacağı bilgisi duyurulmuştu.³⁸⁷ Bulgaristan’a ilişkin bir diğer gelişme, Bulgar Komünist Partisi Merkez Komitesi ve Bakanlar Kurulu’nun Sofya’da Stalin’in büyük bir heykelinin yapılmasına karar almasıydı.³⁸⁸ Milli matem 9 Mart’a kadar devam edeceği bildirilmişti. Stalin’in cenazesinin kaldırılacağı gün, top atımları yapılacak, bütün Bulgaristan’da 5 dakika müddetle işler tatil edilecek ve fabrikalarla gemilerde bu esnada siren çalacaktı.³⁸⁹

Macar Bakanlar Kurulu’nun da benzer şekilde milli matem ilan ettiği; Stalin’in cenaze töreni son buluncaya kadar bütün sinemalarla tiyatroların kapalı kalacağı ve spor müsabakalarının yapılmayacağı Budapeşte radyosunun izah ettiği bir nokta olmuştu.³⁹⁰ Konuya ilişkin bir diğer gelişme İran’dan gelmiş ve 8 Mart Pazar günü, resmi dairelerde bayrakların yarıya indirileceği duyurulmuştu.³⁹¹

Türk Basını’nda, Cumhuriyet gazetesi “Bir heyetimiz dün Moskova’ya gitti” başlığı altında, Stalin’in 9 Mart’ta yapılacak olan cenaze merasimine Sovyetler Birliği’nin Türk heyetini de resmen davet ettiği şeklinde açıklamaya erişmek mümkündür.³⁹² Cenaze merasimine Türkiye’den askeri bir müfreze gönderileceğine dair haberin de asılsızlığı kesin olarak beyan edilen bilgiler arasındaydı.³⁹³ Akşam gazetesi, Cevat Açıkalın’ın başkanlığındaki heyetin, ordu komutanlarından Korgeneral Fevzi Mengüç ve Cumhurbaşkanlığı Başyaveri kurmay yarbay Nurettin Aylkartal’dan oluşmakta olduğunu yazıyordu.³⁹⁴

Zafer ve Vatan gazeteleri de benzer başlığı ve içeriği kullandılar.³⁹⁵ “Türk heyeti Moskova’da” başlıklı diğer bir haberde ise, Cevat Açıkalın’ın riyasetindeki Türk heyeti’nin

---

³⁸⁵ Ulus, 8 Mart 1953, s. 3. Benzer bir bilgi için ayrıca bkz. Milliyet, 8 Mart 1953, s.7.

³⁸⁶ Zafer, 7 Mart 1953, s. 1.

³⁸⁷ Cumhuriyet, 9 Mart 1953, s. 6.

³⁸⁸ Ulus, 9 Mart 1953, s. 3.

³⁸⁹ Ulus, 9 Mart 1953, s. 3.

³⁹⁰ Ulus, 8 Mart 1953, s. 3.

³⁹¹ Aynı yer.

³⁹² Cumhuriyet, 9 Mart 1953, s. 1. Uçakla Moskova’ya hareket eden heyetin cenaze törenine katılım bilgisi de verilmiştir. Ayrıca bkz. Milliyet, 9 Mart 1953, s. 1.

³⁹³ Aynı gazete aynı tarih s. 6.

³⁹⁴ Akşam, 9 Mart 1953, s. 1. Ayrıca bkz. Vatan, 9 Mart 1953, s. 7.; Zafer, 9 Mart 1953, s. 1.

³⁹⁵ Zafer, 9 Mart 1953, s. 1.; Vatan, 9 Mart 1953, s. 1.

Stalin'in cenaze töreninde hazır bulunduğu, Korgeneral Fevzi Mengüç'ün de dahil olduğu heyetin Erivan'dan bir Sovyet uçağıyla Moskova'ya geldiği açıklamaları yer almıştı.³⁹⁶

Dünyanın birçok yerinden bu büyük cenaze merasimi için katılım söz konusuydu. Washington'da Başkan Eisenhower, törene kendisini temsilen Moskova'daki Amerikan maslahatgüzarı Jacop Bean'ı görevlendirmişti. Roma'dan gelen haberlerde de, İtalyan hükümetinin Stalin'in cenaze merasiminde Moskova'daki Büyükelçisi Mario Di Stefano tarafından temsil edilmesi kararı alındığı öğrenildi.³⁹⁷

Moskova radyosunun bildirisini, Mareşal Stalin'e yapılan otopside beyin sol yarı kısmındaki madde içinde geniş bir kanama bölgesi meydana geldiğini ve bu kanama beyin hayati fonksiyonlarını tahrip ederek, kan dolaşımı ile teneffüs yetersizliğine sebep olduğuna ışık tutmaktaydı.³⁹⁸ Böylece ezelden beri yapılan tahminlerin geçerliliği ortaya çıkmış ve Stalin'in cesedine yapılan otopsi sonucunda Mareşal'i tedavi etmeye çalışan doktorların teşhisi teyit edilmiş durumdaydı.³⁹⁹

Sovyet resmi haberler ajansının bir diğer neşri de, Komünist Partisi Merkez Komitesi ile Bakanlar Kurulu'nun tebliğinde Mareşal Stalin'in naşının yakılmayacağını bildirmesi şeklinde olmuştu.⁴⁰⁰

Moskova'da 9 Mart sabahı başlayacak olan törende Stalin'in tabutunun Lenin'in lahdinin yayına gömüleceği bildirilmiş, bu esnada Moskova'da, Leningrad, Stalingrad, Sivastopol, Kaliningrad, Kabarosk ve Viladivostok şehirlerinde ve Sovyet Cumhuriyetleri başşehirlerinde topların atılarak aynı anda bütün Sovyet Rusya'da 5 dakika boyunca da saygı duruşunda bulunacağı açıklanmıştı.⁴⁰¹ Bu ince ayrıntılarına kadar tasarlanan cenaze merasiminin işleyişinin yanı sıra, katılımı ilgili işçilerin Moskova'daki merasimlerde bulunabilmeleri için fabrikaların, dairelerin ve dükkanların kapalı kalacağı, amme hizmetlerinden ayrılamayanlarla okuyan çocuklar için merasimin radyo ile verileceği kararlaştırılmış ve beş dakikalık bir saygı duruşunda bulunulacağı bildirilmişti.⁴⁰²

Fabrika ve dairelerde Stalin'in cenaze merasimine katılacak ve çiçek götürecek olan heyetler çoktan seçilmişti⁴⁰³ Beş milyon kişinin ziyaret edeceği aktarılan salonun kapılarının

³⁹⁶ Cumhuriyet, 10 Mart 1953, s. 1.

³⁹⁷ Ulus, 9 Mart 1953, s. 3.

³⁹⁸ Ulus, 8 Mart 1953, s. 3.

³⁹⁹ Akşam, 8 Mart 1953, s. 2.

⁴⁰⁰ Ulus, 8 Mart 1953, s. 3.

⁴⁰¹ Akşam, 9 Mart 1953, s. 1. Benzer bir bilgi için ayrıca bkz. Vatan, 9 Mart 1953, s.1,7.

⁴⁰² Ulus, 9 Mart 1953, s. 3.

⁴⁰³ Zafer, 7 Mart 1953, s. 1,6.

Pazartesi sabahı Moskova saatiyle 9.00'da kapanacağı edinilen bilgiler arasında olmuştu.⁴⁰⁴ Halk vahamiyetin öğrenilmesinden sonra üzüntülü bekleyişini, cenaze merasimiyle birlikte meraka bırakmıştı. Moskova'da bunu bir nevi destekler nitelikte alınan haberden de, halkın, bütün gün Stalin'e veda hazırlıklarıyla meşgul olduğunu duyurmuştu.⁴⁰⁵ Takip eden satırlarda, Sovyet Hükümeti'nin cenaze töreni programını tanzim için yedi kişilik bir heyet kurduğu bilgisi mevcuttu.⁴⁰⁶ Naşın halka gösterilecek olduğu Sendikalar Merkezi'nin üstüne de büyük bir Stalin portresi asıldığı ve mahalli saatle 15.15'te Stalin'in naşının Sendikalar Merkezi'ne getirilerek Moskova halkının da saat 16.00'dan itibaren Stalin'in tabutu önünden geçmeye başlaması kararlaştırılmıştı.⁴⁰⁷ Bu haberi takip eden günlerde, Stalin'in naşı Sendika Merkezi'ne getirilmiş olduğu ve halkın önünden geçtiği aktarılmıştı. Sendikalar Sarayı'na doğru ilerleyen büyük kalabalığın geçişine imkan vermek için bütün motorlu araçlar başlıca caddelerden geçirilmemişti.⁴⁰⁸ Sovyet Tass Ajansı ziyarete gelenleri anlatırken: “*Moskova sokaklarında bir insan seli yavaş yavaş akarak Kızılmeydan'a geliyor ve sendikalar sarayı önünde duruyor. Bu sel Sovyet milletinin derin acısı ve azmi gibi sonsuzdur*” ifadelerini kullanmıştı. Sovyet Radyosu, bütün gün muntazam fasıllarla, Mareşal Stalin'in naşının bulunduğu Sendikalar Sarayı'nın sütunlu salonunda röportajlar yayınlarken, bütün gün Sovyet Cumhuriyetlerinde yapılan merasimlerden bahsetmişti.⁴⁰⁹

Yapılan törene bakılacak olursa, sessiz halk kütlesi naşın önünden geçerken Moskova mili tiyatrosunun orkestrası cenaze marşları çaldığı görülmüştü.⁴¹⁰ Kilisede papazların Stalin'in istirahatı ruhu için dualarda bulunduğu, Cuma günü camilerde; Cumartesi günü ise Sinagoglarda dualar okunduğu açıklamaları dini literatüre ait olanlardı.⁴¹¹ Sendikalar sarayının takriben bir kilometrelik mesafesine yaklaşmanın imkansız olduğundan bahsedilerek; akşam geç saatlere kadar da tahminen 500 bin kişinin Stalin'in naşı önünden son ihtiram geçişini gerçekleştirdiği izahatta kendini göstermiştir.⁴¹² Cenaze töreni öncesi düzenlenen bu ziyarete ilişkin ayrıntılı satırlarda diplomatik bilgiye de yer verilmeden geçilmemiş, Moskova'ya Sovyet Federal Cumhuriyetleri'nden, Peyk memleketlerden ve diğer yabancı Komünist Partilerden heyetlerin

---

⁴⁰⁴ Ulus, 9 Mart 1953, s. 3.; Zafer, 9 Mart 1953, s. 6.

⁴⁰⁵ Vatan, 9 Mart 1953, s. 1,7.

⁴⁰⁶ Akşam, 6 Mart 1953, s. 2. Bkz. Milliyet, 7 Mart 1953, s. 7.

⁴⁰⁷ Zafer, 7 Mart 1953, s. 6.

⁴⁰⁸ Ulus, 7 Mart 1953, s. 1.

⁴⁰⁹ Milliyet, 9 Mart 1953, s;7

⁴¹⁰ Zafer, 9 Mart 1953, s. 1.

⁴¹¹ Vatan, 9 Mart 1953, s. 7.

⁴¹² Vatan, 9 Mart 1953, s. 1,7.

geleceği, özellikle de Komünist Çin'in çok kalabalık bir heyet göndereceğini öğrenmek mümkün kılınmıştı.⁴¹³

Mevzu bahis olan naşın ziyaretine dönük ilk ihtiram nöbetini başlatan Malenkov'du. Sonrasında altı Sovyet Mareşali nöbet tutanlardan olmuştu.⁴¹⁴ Sadece Sovyetler Birliği yöneticileri değil, birçok yabancı diplomatik heyet naşın önünde tazim duruşunda bulunduğu, Şu En Lai ve diğer komünist liderlerin de Stalin'in tabutu önünde nöbet bekledikleri duyurulmuştu.⁴¹⁵

Moskova'daki Peyk devletlerin Cumhurbaşkanı'nın, başvekillerin de tabutun başında nöbet tutanlar arasındaydı.⁴¹⁶ Komünist Çin başvekili Şuen Lai ve diğer komünist liderleri geceleyin Stalin'in tabutu önünde nöbet beklemişlerdi.⁴¹⁷ Çekoslovakya cumhurbaşkanı, Polonya başbakanı, Macaristan başbakanı ve Romanya başbakanı da tabut başında nöbet tutan isimler arasında anılmaktaydı.⁴¹⁸ Avrupa'nın ileri gelen şahsiyetler Moskova'ya akın etmişler; gelenler arasında Finlandiya Başbakanı Urha Kekkonen ile Stalin'in tabutuna çelenk koyan Fin Hükümeti'nin de isimleri anılmıştı.⁴¹⁹ Dünyadaki önemli siyasi kişiliklerin birçoğunun isminin neşredildiği tabut başındaki geçiş töreni ve bekleme süreçlerinde göze çarpan bir diğer isim olan Arjantin Büyükelçisi M. Leopold Bravo'nun; biri diplomatik, diğeri ise Başkan Peron namına olan iki buket koyduğu belirtilenler arasındaydı.⁴²⁰ Teyit edilmeyen söylemlerden, İtalyan Komünist Partisi Genel Sekreteri Togliatti'nin, bu partiden bir heyetin başında Stalin'in cenaze merasiminde hazır bulunmak üzere, Moskova'ya gideceği anlaşılmaktaydı.⁴²¹ Devam eden bu süreçte, spikerler bütün Sovyet cumhuriyetlerinde yapılan merasimlerden bahsetmiş ve Stalin'in hatırasına yazılmış olan ilk şiirler de okunmuştu.⁴²²

Türk Basını'nda, 9 Martta gerçekleşen büyük merasime ait bilgiler eksiksiz bir biçimde aktarılmaya çalışılmaktaydı. Törenin akışına ilişkin sabahın erken saatlerinde Parti Merkez Komitesi üyelerinin, vekillerinin ve Sovyet Mareşallerinin, Sendikalar Sarayındaki sütunlu salona gelerek Stalin'in naşının etrafında yerlerini almış oldukları bilgisi dahilinde giriş yapılarak,

---

⁴¹³ Zafer, 7 Mart 1953, s. 1,6.; Ulus, 7 Mart 1953, s. 3.

⁴¹⁴ Akşam, 7 Mart 1953, s. 2.

⁴¹⁵ Ulus, 9 Mart 1953, s. 3.

⁴¹⁶ Zafer, 9 Mart 1953, s. 1.

⁴¹⁷ Aynı gazete aynı tarih, s. 6.

⁴¹⁸ Vatan, 9 Mart 1953, s. 7.

⁴¹⁹ Ulus, 9 Mart 1953, s. 3.

⁴²⁰ Zafer, 9 Mart 1953, s. 1.

⁴²¹ Ulus, 7 Mart 1953, s. 3.

⁴²² Ulus, 9 Mart 1953, s. 3.; Zafer 9 Mart 1953, s. 1.

Moskova radyosunun çalmış olduğu cenaze marşları eşliğinde mahalli saatle 9.55’de tabutun sütunlu salondan çıkarıldığı neşredilmişti.⁴²³

Muazzam bir halk kitlesinin kapladığı Kızıl Meydan’da huşu veren bir sessizlik hüküm sürmekte; alay Kızıl Meydan’da Lenin’in türbesine geldiğinde Kremlin’in çanları çalınarak, meydanın dört bir tarafına, Sovyetler Birliği ve diğer bütün bölgelerden gelmiş olan sayısız heyetler yerleştirilmekteydi.⁴²⁴ Kordiplomatığın ve yabancı temsilcilerin de katıldığı merasimde sırasıyla Malenkov, Beria ve Molotov söz alarak, Stalin hakkında övgüyle bahsetmişlerdi.⁴²⁵ Yeni Sovyet Başbakanı Malenkov da böylece ilk nutkunu söylemiş, barışı müdafaa ederek, “*Yeni harp çıkaracak hükümetler en caniyane hareketi işlemiş olacaktırlar*” sözlerini sarf etmişti.⁴²⁶

Malenkov’un bu ilk nutkundan ayrıntılı bir biçimde bahsedilecek olursa şu satırlara yer verilebilir: “*Parti, millet, acı bir kayba uğramışlardır. Şefimiz ve hakimimiz, Joseph Vissarinoviç Stalin artık yaşamıyor. Stalin’in adı asırları aşacaktır. O, mesleğimizin en büyük mütefekkiri olmuştur. Lenin ve Stalin tarafından idare edilen Sovyet milleti tarihimizde en büyük dönüm noktasını kaydederek sosyalizm yoluna girmiştir. Mukaddes vazifemiz, milletlerin barış ve güvenliğinin siperi olan devletimizi bıkmadan ve bütün vasıtalarla kuvvetlendirmeye devam etmektedir.*” Metnin devamında, Sovyet ordularının iç savaş ile II. Dünya Savaşı’ndaki muvaffakiyetlerini hatırlatarak, milletin başlıca gayesinin Sovyetler Birliği’nin savaş kabiliyetinin arttırılması olduğunu belirtip; bir başka mevzu olarak da tarım sahasında süratli bir gelişme temin maksadıyla, milleti “kolhoz sistemini takviyeye” davet etmişti. İç politika hususuna değindiği satırlarda ise; “*İç sahada başlıca gayemiz, bütün milletin hayat şartını daimi surette iyileştirmek olmalıdır. Stalin tarafından sağlanmış olan parti birliği de daimi surette takviye edilmelidir. Mukaddes vazifemiz işte budur. Parti ile millet birdir*” demişti.

İç politikayı ele alarak barışçıl bir politika izleneceğinin sinyallerini veren Malenkov’un ne tür bir politika uygulanması taraftarı olduğunu şu sözlerinden gayet açık bir şekilde anlaşılabilmekteydi: “*Çin milleti ve dünyanın diğer barışçı milletleriyle kardeşçe dostluğu daimi surette takviye etmeliyiz. Sovyet Rusya’nın dış politikası her şeyden önce barış ve milletlerin dostluğu politikasıdır. Bu politika yeni bir harbin patlaması yolunda başlıca engeli teşkil etmektedir. Dış dünyada başlıca gayemiz yeni bir harbin çıkmasına engel olmak ve bütün memleketlerle barış halinde yaşamak olacaktır. Parti merkez komitesi ve Sovyet hükümeti, en doğru politikanın barış ve milletler arasında işbirliği olduğu kanaatindedir. Bu işbirliği karşılıklı*

⁴²³ Zafer, 10 Mart 1953, s. 1.

⁴²⁴ Aynı gazete aynı tarih, s. 6.

⁴²⁵ Akşam, 10 Mart 1953, s. 2.

⁴²⁶ Aynı gazete aynı tarih, s. 1. Bezer bir bilgi için bkz. Milliyet, 10 Mart 1953, s. 7.

anlaşmaya ve hürmete dayanmalı ve vakıalarla desteklenmelidir. Stalin yoldaş bizi milletin hizmetinde ve ona tam manasıyla sadık olarak göreceğimiz vazife zihniyetiyle yerleştiriyordu. Biz milletin sadık hadimleriyiz. Millet de sulh istemek de ve harpten nefret etmektedir. Milletin bu arzuları bizim için mukaddestir. Bu arzular kan dökülmesini kabul etmemek ve mesut bir hayatı sulh yolunda tesis etmektir. Dış politika sahasında başlıca mülahazamız yeni bir harbe müsamaha etmemek ve bütün milletlerle sulh halinde yaşamaktır... komünizmin yayılmasını temin için elimizde her şey mevcuttur. Sovyet milletin terakkici ilerleyişini durduracak dünyada hiçbir kuvvet mevcut değildir.”⁴²⁷

Malenkov’un ardından söz alan Beria Stalin’in hayatından bahsederek, Stalin’in Sovyet Devleti’nin kurulmasındaki gayretlerini anlatmıştır. Beria’nın konuşmasının ardından kürüye gelen Molotov, Lenin’in yarattığı eserin muakkibi olarak adlandırdığı Stalin’i övmüş ve Sovyetler Birliği’nin Stalin idamesinde kat ettiği yolu anlatmıştır.⁴²⁸ Nutukların bitmesinden hemen sonra, parti idarecileri hükümet üyeleri tribünden inerek, Chopin’in marşı eşliğinde, Stalin’in tabutunu omuzlarda taşımışlar ve saat 12.00’da Kremlin’in çanı çalınarak tabut, Lenin’in tabutunun yanına yerleştirilmişti.⁴²⁹ Bütün bunlar yaşanırken Mareşal Stalin’in son yolculuğunda ona eşlik etmek isteyen kalabalık bir halk kitlesinin doldurup taşıdığı yollara Moskova garnizonuna ait birlikler dizilerek, saat 12.05’te geçit resmi olarak başlamış ve Moskova garnizonuna mensup birlikler Stalin’in tabutu önünden sırayla geçmişlerdi.⁴³⁰ Böylece Stalin’in Panteon inşasına kadar Lenin’in yanında kalacaktı.⁴³¹

Hem cenaze törenine hem de onun öncesine açıklık getirmeye çalışan bu bilgiler ayrıca, halkın olan bitenden karşısında ne şekilde etkilendiğini de yansıtıyordu.

iii. Törenden Sonra Malenkov’un Nutku ve Görevi Üzerine Yazılanlar

Stalin’in cenaze töreninde Sovyetlerin yeni lideri olan Malenkov tarafından okunan nutuk, siyasi kimlikler arasında ve basında yankı uyandırmıştı. Bunun yanısıra, Malenkov’un konumuyla ilgili görüşler de dile gerilmeye devam edilmekteydi. Washington dolaylarındaki yetkili çevreler, Stalin’in partiyi, hükümeti ve -Generalisimus olması sebebiyle- orduyu elinde tutmasına mukabil, Malenkov’un ancak partiye ve hükümete hakim olduğuna; orduyu ise ancak “bilvasıta” elinde

---

⁴²⁷ Zafer, 10 Mart 1953, s. 6.

⁴²⁸ Milliyet, 10 Mart 1953, s;7

⁴²⁹ Akşam, 10 Mart 1953, s. 2.

⁴³⁰ Aynı yer.

⁴³¹ Zafer, 10 Mart 1953, s. 6.

bulundurduğuna işaret etmişlerdi.⁴³² Yine bu çevrelerin kanaatine, son değişikliklerle birlikte Sovyet Rusya’da ilk defa ordu ile sivil idare arasında meydana gelen ayrılık, Sovyetler Birliği’nde bazı hadiselerle yol açabilmeye önyak olmaktadır.⁴³³ Dahası, Bulganin’in daima önemli siyasi roller oynamış kuvvetli ve haris bir şahsiyet olduğundan bahsedilerek, hali hazırda elde ettiği büyük imkanları, ihtirası lehine istismar etmesinin mümkün olduğunu dile getirmişlerdi. Bu sebeptendir ki, adı geçen Amerikan çevreleri, Sovyet Rusya’da ilk dahili mücadelenin ordu ile sivil arasında baş göstereceğine hemen hemen kesin bir gözle baktıklarını açıklamakta sakınca görmemektedirler.⁴³⁴

İngiliz resmi çevreleri Malenkov’un demecinin derin bir inceleme konusu oluşturduğunu bildirerek, bu nutukta kullanılan sakin ve temkinli dilin yeni Sovyet Rus Başvekili seçildiği zaman Londra’da gözlemlenen intibai doğruladığını belirtmişlerdi.⁴³⁵ Malenkov’un Komünist dünyanın birleşmesi için olduğu kadar, kapitalist ve sosyalist sistemler arasında bir işbirliği yapılması konusunda ki hem kendi sınırları içinde hem de haricinde kuvvetlendirmek amaçlı olduğunu sözlerine eklemişlerdi.⁴³⁶

II. Dünya Savaşı’ndan önceki senelerde ABD’yi Sovyet Rusya’da temsil etmiş eski büyükelçilerden Josef Dawies verdiği beyanata bakıldığında; *“Malenkov, müteveffa Sovyet diktatörünün yaratabildiği kadar Stalin’in kopyasıdır denebilir. Bütün olgunluk çağında fiilen Stalin’in nüfuzu altında kalmıştır. Malenkov, siyasi hayatına katiplikle başlamış, sonra Stalin’in katibi olmuş, ilerleyerek mahrem müşavirliğe, sonunda da Stalin’in yakın dostu haline gelmiştir. Stalin öldükten sonra görünürde Malenkov tarafından idare edildiği anlaşılan Sovyet yüksek idarecileri arasındaki değişiklik, şefin vazetmiş olduğu hedef ve gayelere hizmet edecek şekilde ordu, gizli polis ve komünist partisinin kuvvet iktidarının denkleştirilmesi yolunda Stalin’in koyduğu stratejiyi yeni şefin de tatbik ve kabul ettiğini gösterir. Cenaze merasiminde Malenkov’un ilettiği nutuk Stalin’in 51 yaşındaki halefinin Sovyet milletinin kuvvetlenmesini ve birleştirilmesini birinci derecede hedef olarak tutan hamisinin basiretli ve ihtiyatlı politikasını kabullendiğine alamettir...”*⁴³⁷ sözlerini sarf ettiği görülmektedir.

Meseleler köşesinde Rıfkı Salim Burçak’ın kaleme almış olduğu yazı, “Malenkov’un Nutku” başlığını taşımaktaydı.⁴³⁸ Malenkov tarafından okunan nutka yer veren yazar, Malenkov’u

⁴³² Akşam, 11 Mart 1953, s. 1.

⁴³³ Aynı gazete aynı tarih, s. 2.

⁴³⁴ Akşam, 11 Mart 1953, s. 2.

⁴³⁵ Zafer, 10 Mart 1953, s. 6.

⁴³⁶ Aynı yer.

⁴³⁷ Zafer, 11 Mart 1953, s. 6.

⁴³⁸ Zafer, 12 Mart 1953, s. 1.

takiben konuşan Beri ve Molotov'un da barış uğrunda Sovyetlerin hep iyi niyetlerinden bahsettiğini belirterek, dünya barışının muhafazası uğrunda büyük gayretler sarf eden herhangi batılı bir devlet adamının da bu sözlerin altına tereddüt etmeden imzalarını atmak isteyeceklerinden şüphe edilemeyeceğini dile getirmişti.⁴³⁹ Dünyanın barış ve güvenliği hakkında Sovyet Rusya ile Batı aleminin görüş ve düşünceleri birbirine bu derece mutabık ise; insanlık alemini o tarihe kadar huzur ve sükundan mahrum bırakmış olmanın günahı ve mesuliyeti acaba kimin üzerinde toplanıyor? sorusuyla devam eden Coşar, II. Dünya Savaşı sona erdiği tarihten itibaren milletlerin karşılıklı olarak geniş ölçüde sarf ettikleri silahlanma gayretlerinin, kurmaya çalıştıkları anlaşmaların ve birleşmelerin gerçekte hiçbir anlam, kıymeti olmadığı noktasına varmıştı.⁴⁴⁰ Batılı devletlerin Nazi ordularının ayakları altında çiğnenen Polonya'nın istiklalini ve hürriyetini kurtarmak için savaşa atıldığı belirtilen yazıda, yıllarca süren çetin mücadelelerden ve büyük fedakarlıklardan sonra Polonya'nın "güya" kurtarıldığı söylenmişti. Bunca fedakarlık pahasına Nazi boyunduruğundan çıkarılan Polonya'nın şimdi Bolşevik yumruğu altında istiklalini de, hürriyetini de, benliğini de kaybetmiş olduğu savunularak; Macarların, Romenlerin, Bulgarların, akıbetinin de başka türlü olmadığı yazıda yerini bulmuştu.⁴⁴¹ Bolşeviklerin Asya'yı, Orta Doğu ve Yakın Şarkı devamlı baskı altında tuttuğunu ifade eden Burçak, bunu hakikat olarak almış ve Malenkov'un milletlerin haklarından, barıştan ve adaletten bahsetmek için kendisinde nasıl kuvvet bulduğunu sormuştu. Malenkov'un milletlerarası barışı gerçekleştirebilecek tek kişi olduğunun dile getirildiği ve bunun da Sovyet ordularına verilecek geri çekilme emri doğrultusunda gerçekleşeceğinin savunulduğu satırlarda, Malenkov'un, Sovyet Rusya'yı sürdürdüğü politikadan geri çevirebilecek durumda olduğu fakat şartların buna müsaade etmeyeceği vurgusu yapılmıştı.⁴⁴²

Prof, A. Şükrü Esmer, Ayın Mühim Olayları köşesinde, "Türkiye ve Sovyetler" başlığında, Sovyetler Birliği'nin Türkiye politikasıyla ilgili neşrettiği yazısına, Sovyetler Dışişleri Bakanı Molotov'un Türkiye'nin Moskova Büyük Elçisini çağırarak kendisine okuduğu beyanatta başlamaktaydı.⁴⁴³ Molotov'un beyanatında 1945 yılında süresi dolmuş olan 1925 Paris Dostluk Antlaşması'nın neden uzatılmadığını izah ettikten sonra iyi komşuluk münasebetlerinin idamesi, barış ve emniyetin tavrına Ermenistan ve Gürcistan'ın Türkiye'ye karşı toprak isteklerinden vazgeçtiklerini ve Sovyet Rusya'nın da Boğazlar meselesi hakkındaki görüşünü yeniden gözden geçirerek Boğazlardan üsler istemeyeceklerini belirtiyordu. Türkiye'nin cevabına

⁴³⁹ Zafer, 12 Mart 1953, s. 1.

⁴⁴⁰ Aynı gazete aynı tarih, s. 1,5.

⁴⁴¹ Aynı gazete aynı tarih, s. 5.

⁴⁴² Aynı yer.

⁴⁴³ **Siyasi İlimler Mecmuası**, Cilt: 3, Sayı: 268, s.196, Temmuz 1953.

bakıldığında “Sovyetlerin toprak isteminden vazgeçmiş olmasından dolayı memluk duymakta, iyi komşuluk kurulmasını istediğine Türkiye de iştirak etmek de ve boğazlar meselesinde Montrö’ye tabi olduğunu hatırlatmaktadır” satırlarıyla karşılaşılmaktaydı. Esmer, Sovyet Rusya’nın daimi münasebetlerini kendi dış politikasına göre ayarladıklarını Türklerin unutmaması gerektiğini, Türkiye’nin aslında Sovyet Rusya ile her zaman iyi geçinmek istediğini dile getirmiş ve Sovyet Rusya’nın işine geldiği gibi davrandığını söylemişti. Bu münasebetlerin II. Dünya Savaşı yıllarında başladığı hatırlatılarak; harbin ilk yıllarında iyi olan ilişkilerin Stalin’in Hitlerle yapmış olduğu anlaşma doğrultusunda bozulmuş olduğu, hatta Boğazlardan üsler elde etmek için Molotov’un Hitlerle pazarlığa giriştiği, Sovyet Rusya’nın Hitlerin tecavüzüne uğrayınca münasebetlerin tekrar değiştiği neşredilmişti.

Ayrıca yazıda bahsi geçen başka bir mesele, Stalingrad zaferi üzerine Moskova’nın, Türkiye’nin harp içindeki hareket hattına tenkitlerde bulunmuş olduğu ve 1945 yılının Mart ayında bunun en ağır haddine ulaştığı olmuştur. Esmer, bahsi geçen bilgiler arka planında; 1953 yılının Mayıs ayındaki bu beyanatla birlikte iki ülke arasındaki ilişkide yeni bir sayfa açıldığını ve bu sayfanın açılmasında Türkiye’nin sekiz yıldan beri takip ettiği azimli politikanın rolünün büyük olduğunu açıklayarak yazısına son vermiştir.

Çeşitli köşe yazılarında ve son olarak da Esmer’in yazısında karşılaşılan Sovyet Rusya’nın Türkiye’den talep etmiş olduğu toprak ve boğazlar sorunu belirgin bir konu başlığı olarak öne çıkmaktadır. Türkiye tarafından haklı sebeplerle eleştirilen ve karşı çıkılan bu duruma incelendiğinde, Sovyet Rusya’nın dönemin Dışişleri Bakanı Molotov’un yıllar sonra konu hakkında dile getirdikleri ilginç bir referans noktası oluşturmaktadır:

“Savaşın bitiminde Türklerden Çanakkale’nin kontrolüne ortak olmayı talep ettik. Buna yanaşmadılar. Müttefiklerimiz de desteklemedi. Bu bizim hatamızdı. Stalin her şeyin kanun çerçevesinde, BM yoluyla yapmak istiyordu. Donanmalarımız oraya vardığında İngilizler çoktan orada gardlarını almış durumdaydılar... bu nokta da pek de doğru davranmış olduğumuz söylenemez... Boğazların denetimini Türkiye’yle ortaklaşa yapmamız gerektiğini ileri sürmüştüm. Bu fikir aslında çok iyi bir fikir değildi, ama görevi yerine getirmem gerekiyordu. 1945’te, savaş bitince, bu sorunu masaya getirdim: Boğazlar, Sovyetler Birliği ve Türkiye’nin koruması altında olmalıydı. Bu zamansız ve gerçekleştirilmesi imkansız bir öneriydi. Stalin’in büyük bir politikacı olduğuna inanıyorum, fakat o da bazı hatalar yaptı. Sovyet ordusunun kazandığı zafere dayanarak böyle bir düzenleme önerdik. Ancak bunun kabul edilemez bir şey olduğunu biliyordum. Aslında bu bizim yönümüzden hataydı: Türkiye sosyalist bir devlet olsaydı eğer, bundan belki o zaman söz edilebilirdi... Türk toprakları üzerinde talebimiz vardı. Konuyu Gürcü bilim adamları ortaya

attılar. Bunu ortaya atmak beceriksizliktir. Boğazı Türklerle birlikte korumak... Milyukov'un iki lafının biri boğazlardı. Rus generallerinin de öyle. Karadeniz'den çıkış kapısı... olmadı. Bu başarısızdı. Çanakkale'ye girebilseydik her şey farklı olurdu... Hayatının son yıllarında Stalin'de kendini beğenmişlik gibi bir özellik gelişmişti; şöyle ki dış politikada ben Milyukov'un talep ettiği şeyi istemek zorunda kaldım: Çanakkale! 'Bastır!' diyordu Stalin, 'Ortak egemenlik rejimi öner!' Razi olmazlar diyordum ben. 'Sen yine de iste!' diyordu. Çanakkale sorununu kuşkusuz çözmek gerekiyordu. İyi ki tam zamanında geri adım atmışız, yoksa bu bize karşı saldırgan ortak bir koalisyonun doğmasına sebep olabilirdi. Azerbaycan'ın da mevcut topraklarını İran aleyhine olarak iki kat genişletme talebi vardı. Biz olayı hafiften bir yokladık ama kimseden bir destek görmedik. Ek olarak Batum'a sınır bir bölgeyi de talep ettik çünkü bu Türk toprağında eskiden Gürcüler yaşıyordu. Azeriler İran'ın Azeri kısmını almak istiyorlardı. Gürcüler de Türkiye'nin Gürcü bölgesini. Ağrı'yı da Ermenilere vermek istiyorduk. O dönemde bu tür toprak talepleriyle ortaya çıkmak zordu. Geçmişte Çar yönetimi Rusya sınırındaki topraklara el koymuştu. Bizim çok dikkatli davranmamız gerekiyordu ama bu yönetimlerin de gözlerinin korkutulması gerekiyordu ve bunu esaslı bir şekilde yaptık. »⁴⁴⁴

Toprak talebi ve boğazlar meselesine ilişkin yıllar sonra gelen bu açıklama için, dönemin dışişleri bakanının daha önce belki de hiçbir konuda olmadığı kadar açık ve tarafsız olarak yapmış olduğu bir değerlendirme denebilir. Yalnız burada atlanılmaması gereken bir nokta; boğazlarla ilgili Stalin'i açıkça eleştiren ve yanlış bir istek de bulunulduğunu söyleyen Molotov'un; Stalin'in şahsen Kars ve Ardahan için herhangi bir toprak talebinde bulunduğunu söylememesidir. Bu konunun bazı Gürcü bilim insanları tarafından dillendirildiğini belirten Molotov'un bu isteği bir iddia olarak bıraktığı göze çarpmaktadır.

Özetle, Stalin'in durumunun ilk öğrenildiği tarihler olan 4/5 Mart'tan itibaren ayrıntılı bir biçimde aksettirilmeye çalışılanlar, cenaze töreni ve bu törenin ardından gelişen olaylar ve açıklamalar bu ünlü liderin hayatı kadar ölümünün de etkisini hissettirmekteydi. Nitekim, Stalin'in ölümü, büyük coğrafyalardaki yankılarını sürdürmeye uzun yıllar boyunca devam edecekti.

---

⁴⁴⁴ Çuyev, a.g.e., s. 116-118.

SONUÇ

1953 yılı basını; yabancı basın paylaşımlarına ağırlık veren bir yapıdadır. Bu husus, Stalin'in ölümü konusunda da kendisini gösterir. Tezin içeriğini oluşturan haberlerin çoğunun yabancı basın kaynaklı, özellikle Amerikan ve İngiliz, olduğu görülür. Yorumlamadan uzak kalınarak aktarılan haberlerin çokluğu da dikkat çekmektedir. Amerika yanlısı haberlerin baskın olması ise, II. Dünya Savaşı sonrasındaki demokratikleşme hareketliğinin yoğunluğa, hız kazanmasına ve Batı dünyası içerisinde yer alma isteğine atfedilebilir. Dahası, dönemin Demokrat Parti iktidarının 1950-1955 yılları arasında iktisadi hayattaki ciddi yükselme ve imar konusundaki yapılaşma hareketlerine önemli bir katkı sağlayan kredilerini ABD'den temin etmiş olduklarını hatırlatmak da fayda vardır. Özellikle, Truman Doktrini ile söz konusu olan bu Amerikan yardımları büyük bir yere sahip olmuştur.

Basında etkin olan bir başka önemli bir konu başlığı demokrasiye ilişkindir. İçinde bulunulan dönemde, demokrasinin temsilciliğini Batı ve Amerika üstlenmiş görünürken, Sovyetler Birliği bunun karşıtı olarak sunulan komünist bir rejimi temsil eder durumdaydı. Bu kutuplaşmada Türkiye'nin demokrasinin yanında yer almaya çalıştığını söylemek yanlış olmaz.

Bu iç içe geçmiş sebep-sonuç bildiren durumların yansımaları basında doğal olarak yerini almıştır. Stalin'in ölümünün değerlendirildiği Türk basınında birçok dolaylı ve dolaysız konuya temas edildiği ortadadır. Bu haberlerin, köşe yazılarının temelinde var olan ise demokrasi kavramı olmuştur. Bu birçok satırda yer alan kavramın değerlendirilmesi yapılırken, demokrasi anlayışları üzerine yapılan yorumlarda ağır bir eleştirel dil olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Hatta bu ağır bir dile sahip olan eleştiriler bazı noktalarda daha ileri bir boyuta varmış ve o dönemde dünyanın hemen hemen her yerinde güçlü bir şekilde yer alan anti-komünizm propagandasını destekler nitelikte belirmiştir. Duruma ilişkin daha genel ve geçerli bir tespiti daha dile getirmek gerekirse, ideolojiler arasındaki ayrılıkların Stalin'e gelince son bulduğu ortadadır.

Çalışmanın içeriğine dair diğer bir tespit, Stalin'in ölümünün Türk basınındaki yankılarının arasında, Stalin'den sonra yerine geçecek şahıs hakkındaki varsayımlar ve kişi belli olduktan sonra, üzerine yapılan yorumlar kendini büyük ölçüde var ettiği yönündedir. Konu kapsamında genel bir değerlendirme yapıldığında bu iki başlığın kesinlikle öne çıktığı görülmüştür.

Ayrıca, Stalin'in ardından sürdüreceği olan politikanın ne olacağı, nasıl bir yön tutturulacağı da merak konusu olmuştur. Bu başlıklar bir arada işlenerek Türk basınına vefat haberleri çerçevesinde en çok meşgul eden satırları oluşturmuşlardır. Tespit edilen diğer bir nokta,

Stalin'den sonra yönetimde başkanlığa gelecek kişinin görevi üstlenme aşamasında oluşacağı varsayılan kargaşa sürecinin yaşanmamış olmasıdır. Bu kapsamda çıkan haberler ve buna yönelik yapılan yorumlamalar, okuyucu da belirli bir algı oluşması yönünde atılan adımlar olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın içeriğini oluşturan yayınlar incelendiğinde Ulus gazetesinin diğer yayınlara kıyasla daha ılımlı ve etkin bir dil kullandığı görülmektedir. Bütün yayınlarda var olan ortak bir nokta ise, sürecin hiçbir noktasını kaçırmadan her ayrıntıyı okuyucuya ulaştırma çabasıdır. Farklı bir fikir sunmamak ve edinilenlere değişik bir yaklaşımda bulunmamak da diğer bir ortak eğilim olarak belirmektedir. Öte yandan, dış basın aracığıyla elde edilenler Stalin'in ölümünün yurtdışında nasıl karşılandığına kısmen ışık tutar mahiyettedir.

Bu yüksek lisans tez çalışması, salt bir ölüm haberi aktarımından ziyade, bu konu ekseninde değinilen Türkiye-Sovyetler Birliği ilişkilerinin de bir yansımını içermekte ve bu suretle bu ikili ilişkilerin tarih boyunca hangi açılardan ve ne Şekilde ele alındığını bile belirli başlıklar altında da olsa gözler önüne sermektedir. İki lke arasındaki ilişkinin yanı sıra, Sovyetler Birliği'nin diğer lkeler tarafından nasıl algılandığı açısından da fikir sahibi olunmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu lm haberleriyle birlikte Sovyetler Birliği lideri Stalin'in özellikle Avrupa ve Amerika'da nasıl anıldığı ve var olan siyasi durumun ve kaygıların da ne Şekilde kendini var ettiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

Makale ve Kitaplar

ARMAOĞLU Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Ankara, 1988.

BENHÜR, Çağatay, Stalin Dönemi Türk Sovyet İlişkileri, Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı:15, Bahar 2004.

BEHRAMOĞLU, Namık, Türkiye Amerikan İlişkileri (Demokrat Parti Dönemi), Yar Yayınları, İstanbul.

BUYUR, Yusuf Hikmet, Türk İnkılap Tarihi, Cilt.III, TTK Yayınları, Ankara, 1967.

ÇUYEV, Feliks, Molotov Anlatıyor, çev: Ayşe Hacıhasanoğlu-Suna Kabasal, Yordam Kitap, İstanbul 2010.

ÇELİKER, Fahri, Stalingrad, Bir Muharebe Hakkında Düşünceler, Askeri Tarih Bülteni, Sayı:16, Ankara, Şubat 1984.

DİNÇ, Sait, Atatürk Sonrası Türkiye’de İç ve Dış Politikada Gelişmelere Genel Bir Bakış, Kemalist Öğreti, Çukurova Üniversitesi Atatürkçü Düşünce Kolu Yayınları, Sayı.1. Ocak 2005.

EŞEL, Gökhan, Demokrat Parti Dönemi Türk-Amerikan İlişkilerinde Basın Sansürü ve Pulliam Davası.

EROĞLU, Cem, Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara

GÖNLÜBOL Mehmet ve SAR Cem, Atatürk ve Türkiye’nin Dış Politikası (1919-1938), Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

İfade Özgürlüğü Hapiste, ÇGD Yayınları, İstanbul.

GÜRÜN, Kamuran, Türk Sovyet İlişkileri, TTK Yayınları, İstanbul 2001.

Mc.NEAL, Robert H., Stalin: Man & Ruler, Macmillan Press, London 1988.

MURPHY, Jack T., Stalin, Bilim ve Sosyalizm yayınları, Ankara 1996.

ORAL, Fuat Süreyya, Türk Basın Tarihi, Cilt. II, Doğu Matbaacılık, İstanbul 1968.

ORAN, Baskın, Türk Dış Politikası, Cilt:1, İletişim yayınları, İstanbul 2001.

ORKUNT, Sezai, Türk-ABD İlişkileri, Milliyet Yayınları, İstanbul.

ÖLÇÜN, Ahmet-Gündüz, Türk Antlaşmalar Rehberi, A.Ü SBF yayınları, Ankara

PERİNÇEK, Doğu, Stalin’den Gorbacov’a, Kaynak Yayınları, İstanbul.

SANDER, Oral, Türk Amerikan İlişkileri (1947-1964), A. Ü SBF yayınları, Ankara

SOYSAL, İsmail, Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları, A.Ü. SBF yayınları, Ankara 1991.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, Uluslar arası İlişkiler Sözlüğü, Der Yayınları, İstanbul.

ŞAPOLYO, Enver Behnan, Türk Gazetecilik Tarihi ve Her yönü ile Basın, Güven Matbaası, Ankara 1971.

TUNAYA, Tarık Zafer, Türkiye’de Siyasal Partiler, Cilt.II, İstanbul.

UÇAROL, Rıfat, Siyasi Tarih, Filiz Kitapevi, İstanbul 1995.

USLU, Nasuh, Türk Amerikan İlişkileri, 21.Yüzyıl yayınları, Ankara, 1987.

Yıldız, Nuran, Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın, A.Ü Sosyal Bilimler Fakültesi Yıllık, C.5, 1997

Gazete ve Dergiler

Akşam

Ayın Tarihi

Cumhuriyet

Fikri Hareketler Dergisi

Milliyet

Siyasi İlimler Mecmuası

Ulus

Vatan

Zafer

EKLER

Ek.1 Stalin'in Hayatı.

Ek.2 Stalin'in fotoğrafı.

Ek3 Stalin tasviri

Ek.4Şükrü Esmer'in Siyasi İlimler Mecmuası'ndaki yazısı.

Ek.5 Molotov'un boğazlarla ilgili resmi belgesi.

Ek.6 Cenaze merasiminde görevli olanlar adına çıkarılan resmi belge.

EKLER

EK-1 Stalin'in Hayatı (Bkz. Jack T. Murphy'nin *Stalin* eserinden ve Robert H. McNeal, *Stalin Man & Ruler* adlı eserinden yararlanılmıştır)

Joseph Stalin (asıl adıyla İosif Vissaryon Cugaşvili), Gori'de 1879'da dünyaya geldi. İyi bir öğrencilik geçirdi ve okul yaşamının sonunda, ona Tiflis İlahiyat okulunun kapılarını açan bir burs kazandı. 3 yıl boyunca Marksist düşünce gruplarıyla Marks ve Engels'in manifestoları üzerinde çalıştı. 1898'de Gürcistan Sosyal Demokrat Organizasyonu'na katıldı. 29 Mayıs 1899'da bu çalışmaları nedeniyle ve okulda yürütülen politik faaliyete önderlik etmekten ötürü Tiflis İlahiyat Okulu'ndan atıldı. Bu olayın genç adamın yaşamındaki belirleyici nokta olduğu yolunda birçok şey söylenmiştir. Oysa onun yaşamındaki belirleyici an, yani onu bulunduğu yere vardırıran yolu tuttuğu önemli an, Tiflis'teki Marksist gruba katıldığı andır. Stalin daha sonraları kendisi üzerine şöyle demiştir:

“Sosyal durumum (babam bir ayakkabı fabrikasında çalışıyordu, annem işçiydi) annem ve babamla aynı sosyal düzeyde olan içinde yaşadığım çevrenin baş kaldırıcı karışıklığı, son olarak da bazı yıllarımı geçirdiğim Ortodoks Kilisesi İlahiyat Okulu'ndaki Cizvit zulmü ve sert hoşgörüsüzlük sayesinde Marksist olduğumu söyleyebilirim. Çevrem Çarlık zulmüne karşı çok büyük bir nefretle doluydu. Tüm yüreğimle devrimci çalışmanın içine atıldım.”

Okuldan atıldığı zaman on sekiz yaşındaydı ve atılmadan birkaç ay önce, 1899'da kurulan Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin Tiflis örgütünün kurucu üyesi olmuştur. İşçi Sınıfının Kurtuluşu için St. Petersburg Birliği tarafından yayınlanan gazetede Lenin'in Marksizmin bir dogma değil, bilimsel bir teori olduğunu açıkladığı bir yazı dikkatini çekti ve bu olaydan sonra Lenin'i gerçek bir önder olarak görmeye başladı. Stalin'in, Lenin'le tanışabilmesi, 1905 yılında, Finlandiya'nın Tammerfors kentinde bir parti konferansında mümkün olmuştur. Stalin bilimsel sosyalizmin temel ilkelerini, “Sosyal Demokratlar” adı verilen gizli örgütlenmiş bir Marksist grupla çalıştığı yıllarda kavradı. Menşevikler ve Bolşevikler olmak üzere Sosyal Demokratlar arasında keskin bir bölünme yaşandığında Stalin, Lenin tarafından saptanan Bolşevik yolunu izledi. 1901 yılında Stalin ve grubu Bakü'de bir basımevi kurdular ve “Mücadele” isimli ilk Sosyal-Demokrat gazetesini yayınladılar. Aynı yıl, Tiflis Sosyal- Demokrat örgütünde yer aldı ve Kafkaslar yöresindeki Rus Sosyal- Demokratlarının ilk komitesine seçildi. 1902'de önder parti grubunun bir toplantısı sırasında tutuklandı Hapishanede bir yıl kaldıktan sonra Sibiryaya sürüldü. 1904'te kaçtı ve Gürcistan'a döndü. Ardından, Bakü İşçisi'nin başına geçerek sanayi proletaryasına önderlik etmek için bir mücadele başlattı. Bu dönemin ilk aylarında Stalin kendisi

gibi Bolşevik olan Katerina Svanidze adlı Gürcü bir kadınla evlendi. Fakat ilişkileri kısa ömürlü oldu ve 25 Mart 1908 yılında Stalin tutuklandı. Eşi, Yakop ismini verdikleri bir erkek çocuğu dünyaya getirdiğinde Stalin halen hapisteydi. Stalin 1919 yılında tekrar evlendi, 1929'da ölen eşi Nadya'dan iki çocuk sahibi oldu.

Yineleyen sürgün dönemlerinden sonra 1917'de Şubat Devriminin gerçekleşmesiyle birlikte sürgün hayatından St. Petersburg'a geri geldi ve Pravda'nın yönetimine geçti. Aynı dönemde İsviçre'den sürgünden dönen Lenin'le birlikte çalışmaya başladı.

Sibirya'dan döndükten sonra yeniden Parti Merkez Komitesi'ne ve ilk kez kurulan Merkez Komitesi Politik Bürosuna seçildi. Güney Rusya'dan erzak ikmalini sağlamakla görevlendirildiği sırada dağınıklık ve karışıklıklar baş göstermesi üzerine, duruma el koydu ve Devrimci Savaş Konseyini kurarak sivil, askeri kurumları temizledi. 1920 yılında Kafkasya cephesinde yeni bir buhran patlak verdiğinde Merkez Komitesi Stalin'i görevlendirdi.

1922 yılında toplanan kongrede ölene kadar koruyacağı mevkiye sahip oldu ve Parti Genel Sekreterliğine seçildi. Sovyet Cumhuriyetlerini, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğine dönüştürme çabasında Lenin'in yanında yer aldı ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin oluşturulmasında büyük rol oynadı.

1924 yılının Ocak ayında Lenin öldükten sonra yerini Stalin aldı. Bu esnada, Troçki'yle olan davası en ateşli dönemlerini yaşamıştır. Ayrıca, 1930 yılına kadar karşı devrimcilere karşı harekete geçildi. 1931 yılında ise birçok Menşevik yargılandı.

Stalin'in ısrarla uyguladığı, 1928 yılında başlanan Birinci Beş Yıllık Plan'ın hedefi tarımda kolektifleştirme oldu. Yoksul köylülere faizle borç para veren ve onları yarı feodal ilişkiler içerisinde çalıştıran köylüler olan Kulaklar, kolektifleştirme hareketine şiddetle karşı çıktılar ve bu yeni gelişme süreci içerisinde binlerce kulak, aileleriyle birlikte Sibirya'ya ve başka yerlere sürüldü. 1933 yılında Stalin'in başkanlığında İkinci Beş Yıllık Plan uygulamaya konuldu. Stalin onu şu şekilde özetlemiştir: *İkinci Beş Yıllık Planın temel politik görevi, kapitalist unsurları ve genel olarak sınıfları nihai olarak tasfiye etmek; kapitalizmin bütün ekonomimizdeki, gerek halkımızın bilincindeki bütün kalıntılara son vermek ve ülkemizin tüm emekçi halkını, sınıfsız bir sosyalist toplumun bilinçli ve etkin kurucuları haline getirmektir.* İkinci Beş Yıllık Plan da uygulandıktan sonra Üçüncü Beş Yıllık Plan döneminde çıkan II. Dünya Savaşı bu planın uygulanmasını engelledi.

“Stalingrad Muharebeleri” olarak tanınan, Sovyetler Birliği'nden 23 milyon kişinin ölümüyle ve Hitler'in yenilmesiyle son bulan savaştan sonra dünyanın birçok ülkesinde komünist

partilerin başa geçmesi sağlandı. Stalin, 5 Mart 1953'te geçirdiği beyin kanaması sonucu yaşamını yitirdi. Hayat diliminde Stalin, SSCB'deki ekonomik sorunları ya da Marksizm, Leninizm, Troçkizm gibi ideolojik akımları sosyalizmin penceresinde inceleyen çalışmalarda bulunmuştu.

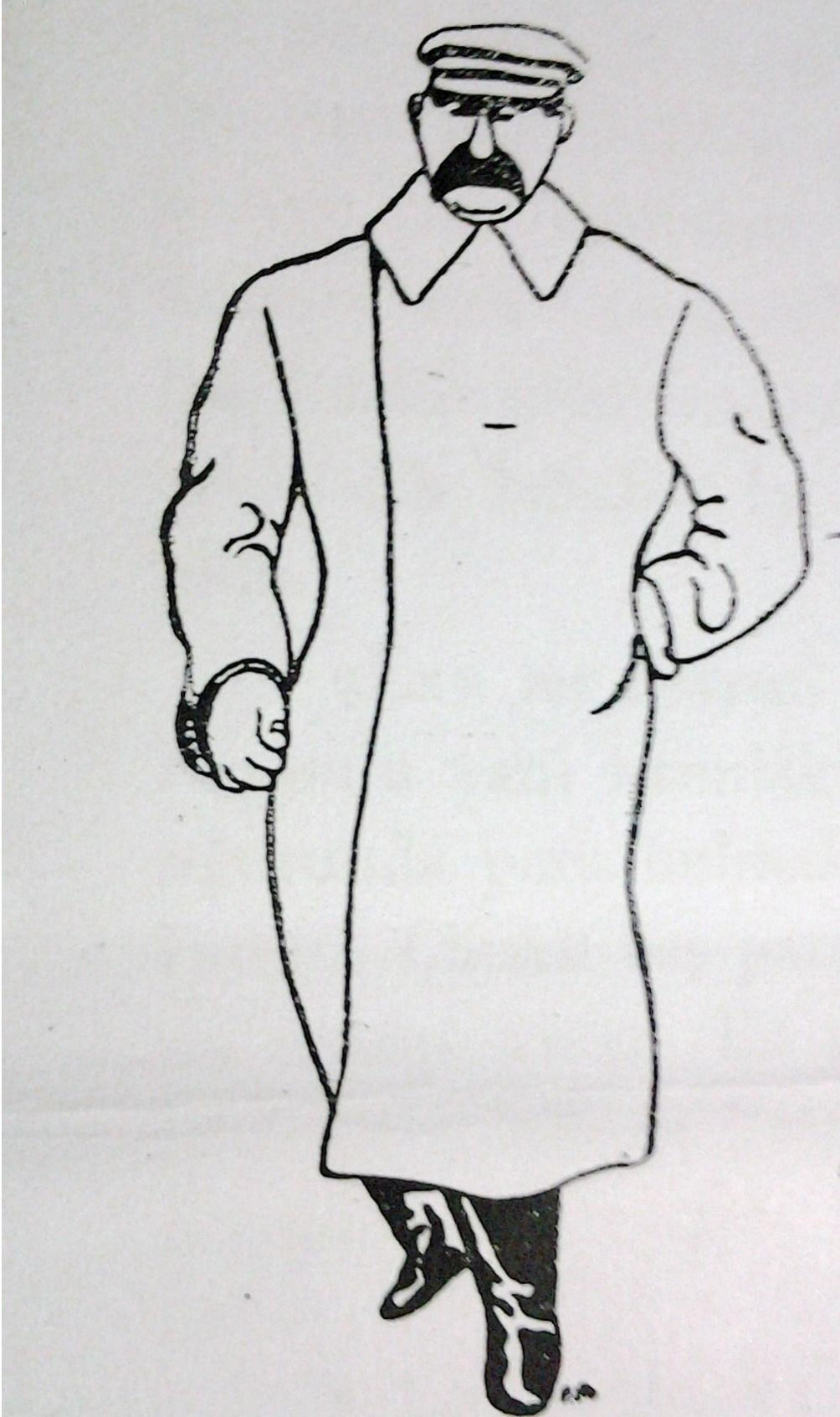
Ek-1

Lenin ve Stalin, Zafer Gazetesi

Ek- 2

Stalin tasviri, Fikir Hareketleri Dergisi-1935

BASIMHARIRI Ahmet Emin YALMAN VATAN EVI CAGALOYU Mollafasri sok. 20-22 Telefon: 2491 - 2516 - 2513 Telgraf: VATAN - Istanbul YIL : 13 - SAYI : 4543 Piyas : 15 kuruş

Cumartesi 7 MART 1953

VATAN

IGRIYE IGRI - DOGRUYA DOGRU

PASLANMAZ OYULMUŞ PAL TRASTIĞINDAN ÇASMAYIN... 21RA GÜNE 25 OROKUNU KIZI BU NIKALA TRAS OLVUR

Stalin'in yerine Malenkov geçti

Molotov, Kaganoviç, Bulganin ve Beria Başbakan yardımcısı oldular

Aynı zamanda Beria İçişleri, Molotov da Dışişleri Bakanlığını idare edecekler

Sovyet Şûrası Başkanı Şvernik azledildi. Yerine Mareşal Vorosilof tayin edildi

Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Molotov, Sovyet Yüksek Şûrası Başkanı Vorosilof, Başbakan Yardımcısı ve İçişleri Bakanı Beria, Başbakan Yardımcısı ve İçişleri Bakanı Beria

MİLLET PARTİSİNDEN SORUYORUZ!

Umumi İdare heyetleri arasında Nurettin Arslan'ın... Millet Partisi'nden soruyoruz!

ŞER YOLUNUN YOLCUSU

Ahmet Emin YALMAN
Özellikle bu günlerde, En köklü bir adam bile son zamanlarda, harabata düşen yarımların insanlığına, bu affetmezce meyleder. Hele e mahluk, kudretin yüksek mertebelerinde, yaklaşıp ve hücumla ta diline vururken; emiliminde olmaktadır, ama belki biraz da acır.

Sovyetler Birliği Başkanı geleneği gelen Malenkov

Hükümetlerin Taziyeleri
Londra, 6 — Moskova radyosu bu gece Sovyetler Birliği meclis komitesi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği başkanı Kaganoviç ve Sovyetler Birliği Yüksek Şûrası başkanını (riyaset divanı) nin ölümünü bir toplantı sonunda bir esasi kararlar verdiklerini bildirmiştir.

Stalin'in cenazesi halka teşhir ediliyor

Cenaze törenini hazırlamak üzere bir komite kuruldu. Sofya radyosu, Stalin'in hastalığının Marttan önce başladığını bildirdi

Ölen Mareşal Stalin'in en son anımsı bir resmi

Dünya'daki Tepkiler
Amerika Birleşik Devletleri
SARA ERTURUL
New York, 6 — Mareşal Stalin'in ölümü burada ültümlü olarak karşılandı.

İskenderunda deliren Komünist öldürüldü

Mecnunun, Stalin'in hayranı olduğu ve ölüm haberini duyunca çıldırdığı bildiriliyor

Kızılray kongresi hakkında iki mektup
Kızılray Emisyonü kongresi için verdiğimiz habere karşılık Ankara'da O. Cemal Faray ve M. Atılgandan iki mektup geldi.

Polonya, kaçırılan Mig - 15 i istiyor

Danimarka'ya bir nota veren Polonya, uçağı kaçırın pilotuna da iadesini istedi

Polonya, kaçırılan Mig - 15 i istiyor
Danimarka'ya bir nota veren Polonya, uçağı kaçırın pilotuna da iadesini istedi

Peyk memleketlerde ilk kargaşalıklar

Arnavutluk'ta bir isyan hareketinin başladığı bildiriliyor. Yugoslavya hududa bir zırlı tümen gönderdi

Bütün peylerde sıkı tedbirler alınıyor

Londra, 6 — Rusya gelen haberlere göre, Stalin'in ölümü haberi üzerine peylerde arasında ilk isyan hareketi Arnavutluk'ta patlak vermiştir. Diğer haberlere göre, Arnavutluk'ta muhabir bir ihtilal hareketi belirlenmiş ve her hangi bir hükümete mahal vermemek maksadıyla bir Yugoslav birlik üyesi strateji Arnavutluk hududuna sevk edilmiştir.

Yeni başbakan yardımcılarında Kazanmış

Vallı Gökay, Sovyet Konsolosluğunda defteri mahsusu imzalıyor

Bir eroin fabrikası daha meydana çıkartıldı

Bir çok malzemeden başka 200 kilo da eroin bulundu. Arama heyecanlı bir şekilde oldu.

Ankara'da, enerji kongresi toplanacak

Bal ve ucuz elektrik ihtisali mevzuu ehemmiyetli olarak ele alınacak

KONGRESİ — Beklenildiği şekilde Ankara'da enerji kongresi toplanacak

THE POLITICAL SCIENCE REVIEW REVUE DES SCIENCES POLITIQUES

Monthly - Mensuelle

April 1953

23 rd. Year

CONTENTS

icles	
gnty and Democracy	Hasan Refik ERTUĞ
ndamental principles of Democracy	Hasan Şükrü ADAL
and politics	Muhtar YAZIR
assistance and service	Doç. Dr. C. TALAS
ig village» problem	Sadık ARTUKMAÇ
searchs on the election systems	Atilâ SAV
liamentary and Jurisprudence:	
ply and commission movements	
tions and orders	
aneous Jurisprudence	
ellectual:	
can inquiry on «The Constitution»	Prof. A. K. YÖRÜK
Hitics:	
litical aspect of the month	Prof. A. Ş. ESMER
ents - Personalities:	
7 and Abroad	
oks:	
nnal Law»	H. R. E.
20 years before on the pages of this Review	
Thief	Ahmet Haşim

SIYASÎ İLİMLER MECMUASI

Sayı: 265

Nisan 1953

23 üncü Yıl

İÇİNDEKİLER

Makaleler:

Millî Hâkimiyet ve Demokrasi	Hasan Refik ERTUĞ
Demokrasinin temel prensipleri	Hasan Şükrü ADAL
Sosyal yardım ve hizmetler	Doç. Dr. Cahit TALAS
Siyasetin rehberi, ilimdir	Muhtar YAZIR
«Büyük Köy», kurulmalı mıdır?	Sadık ARTUKMAÇ
Seçim sistemleri üzerinde araştırmalar	Atilâ SAV

Mevzuat ve İçtihatlar:

T.B.M.M. Umumi Heyet Çalışmaları	
Komisyonlardaki Tasarılar ve Teklifler	
Yönetmelikler - Çeşitli İçtihatlar	

Fikir Hayatı:

Bir Anayasa Anketine Cevap	Prof. Abdülhak Kemal YÖRÜK
--------------------------------------	----------------------------

Diğ Politika Aktüalitesi:

Bir Ayın Mühim Olayları	Prof. A. Şükrü ESMER
-----------------------------------	----------------------

Hâdiseler - Şahsiyetler (Türkiye - Yabancı Âlem):

Hilâfetin İlgası - Tevhid-i Tedrisat - I. Meşrutiyet Meclisi	
Büyük Reşit Paşa - Talât Paşa	
Paul - Henri Spaat	

Bibliyografya:

«Ceza Hukuku»	H. R. ERTUĞ
-------------------------	-------------

20 Yıl Evvelki Siyasî İlimler «Mülkiye» den

Hürsüz . . . . . Ahmet Haşim

Bir ayın mühim olayları

Prof. Dr. A. Şükrü ESMER

Nisan ayı zarfında, dünya hâdiseleri, hiç de iyiye doğru inkişaf etmedi. Çeşitli anlaşmazlıklar, yeni çababaşları ortaya çıktığı gibi, eski hastalıklardan şifa bulanlar da olmadı.

Asya'nın güneyinde bulunan ve Fransız Birliğine dahil olan Laos Kralığı, Kızılların sebeziz bir taarruzuna uğramış ve istilasına başlanmış iken, galiba hava şartlarının müsadesizliği yüzünden bu badireten kurtulmuş görünüyordu. İstilaçı Vietnamlı kuvvetleri, istilerine çekiliyorlardı.

Mısır - İngiliz görüşmeleri, yine kesilmişti. Son ümit, Amerika Hareciye Vekili Dulles'in Mayıs ayında Kahire'ye yapacağı uzlaşırma seyahatine bağlanmıştı. İrandaki karşıtlıklar devam ediyor. İran - İngiltere petrol ihtilâti bir türlü halledilemiyor.

Bu ay zarfında, Batı Almanya Başvekili Adenauer ile Fransız Başvekili René Mayer ve Hareciye Vekili Bidault, Amerika'yı ziyaret ederek Başkan Eisenhower ve diğer ileri gelen devlet adamlarıyla görüşmeler yapmışlardır. Avrupa memleketleri, Amerika'dan yeni yardımlar istiyorlar. Buna mukabil Amerika, eski yardımlarını bile indirmek, hattâ bütünü kesmek niyetinde görünüyordu.

Kore'de, yaralı ve hasta harp esirlerinin mübadelesi tamamlanmış ise de, yendi den başlayan mübadele görüşmeleri bir türlü ilerletilememektedir.

Rusya'da Malenkov idareyi ele aldı, beri Rus siyasetinde meydana gelen hafif yunusmayı, akti başında hic bir devlet üdâyesi anlamakta ve herkes müdâata ter-tiplerinin kuvvetlendirilmesine devam, saruf görmektedir.

Paris'te toplanan NATO Devletleri Hareciye Vekilleri Konferansında, 1963 için nihaî ve 1964 yılı için muvakkat bir müdâraa programı hazırlanmış ve üye devlet-lere tebliğ olunmuştur.

EISENHOWER'İN TEKLİFİ

Stalin'in halefleri, tabutu önünde onun politikasına bağlı kalacaklarına dair andıçtıkları sonra, Stalin'in cesedi gibi takip etmekte olduğu politikayı da gömmek niyetinde olduklarını birçok sözleriyle ve hareketleriyle anlatmak istemişlerdir. Yeni liderlerin bu politikası demirperde dışı memleketlerin halk efkârında çeşitli tepkiler uyandırdı ve karşılıklar yarattı.

Acaba bu sözler ve hareketler samimi midir? Moskova sekiz yıldanberi takip ettiği politikadan ayrılıyor mu? Yoksa bu da bir manevradan ibaret midir? Bu sualler cevaplanmasa değildir. Fakat şimdiye kadar demokrasiler cepheşinin lideri durumunda bulunan Birleşik Amerika, Moskova'nın bu politikasına karşı pasif kalmıştır.

Eisenhower, Nisan ortalarındaki beyanathı ile Sovyetlerin yeni liderlerinin maksatlarını denemek için aktif bir duruma geçmiştir. Moskova'nın taktikğini karşılamak için taktibettiği bu tabiye,

Eğer böyle bir barış kurulup da silâhlar azalacak olursa, Eisenhower'e göre, «Birleşik Amerika Hükümeti, silâhsızlanmadan doğacak tasarrufun e-hemmiyeti bir kısmının dünyaya yar-dım hususunda kullanılacak, dünya mil-letleriyle işbirliği yapulmasının sağlan-masını Amerikan halkına teklif etmeğe hazırdır.»

Yani Amerika, karşılıklı güvenlik ve diğer tertiplerle sağlanmakta olduğu silâh yardımını ve kendi silâhları için sarfettiği milyarlardan tasarruf edil-me karşınan hiç olmazsa bir kısmını in-sanların ıztırabını azaltmak, geçimlerini rahatlandırmak yolunda sarfedecektir. Şimdiki harbin âbideleri, tanklar, zirh-lılar, borbarduman uçakları ve atom bombaları iken, «yeni harbin âbideleri mektepler, hastahaneler, evler, bol gi-da ve sağlık teşkil edecektir.»

Eisenhower bu teklifi ile Moskova'dan, İkinci Dünya Harbi sırasında ne gibi bir politika takibedeceğini vada et-miş ise, o politikann takibini istemek-tedir. Tahran, Moskova, Yalta, Potsdam anlaşmaları Sovyetlerin harpten sonra demokrasilerle işbirliğine girişecekleri faraziyeti üzerine bina edilmişti. Stalin, Roosevelt, Churchill ve Truman'a böy-le imitler vermişti.

Halbuki Stalin onun tam tersi olan bir politika takibetmiş, Doğu ve Orta Avrupa memleketlerini fiilen «Sovyet İmparatorluğuna katmış, komşusu olan ve kendisine karşı daima dürtüst davra-nan Türkiye'ye dışmanca bir politika takibetmeğe başlamış, Asya'da komün-ist nüfuzunu kurmak teşebbüsüne geç-miştir.

Bu soğuk harp, bütün milletleri kışkırtmıştır. Bu milletler, Moskova'nın bir türlü anlayamadığı bir takım mane-vî kaymetleri ve hattâ varlıklarını ko-rumak için birleşmişlerdir ve dışlerine tutmaklarına kadar silâhlannmak kara-rındadırlar. Stalin'in politikası tam if-lâsa uğramıştır. Yaşlanan ve bir takım sabit fikirlerle saplanmış bulunan Stalin, belki bunu göremezdi, fakat kendisin-den daha genç olan halefleri, Rusya'nın

bir çıkmaz içine sürüklennmiş bulundu-ğunu anlamış olacaktırlar.

Mesela en basit bir misal: Durup dü-rürken Türkiye'yi tehdit etmekten Rus-ya ne kazanmıştır? 1945 yılında dostluk anlaşmasını feshederken ve sonra da Doğu vilâyetlerini üzerinde iddialar ileri sürerken, Rusya çevrek yüzüylük bir dostu arkasını çeviriyordu. Başka milletler bizden de daha kötü muame-lelere uğramışlardır.

Bu yanlış yoldan geri dönmek için vakit geçmiş değildir. Başkan Eisenho-wer çıkmazdan kurtuluşun yolunu Mos-kova'ya göstermiştir. Yeni Sovyet lider-leri barış ve işbirliği isteklerinde sam-i mi midirler? Eisenhower'ın teklifine karşı gösterecekleri tepki bu suali ce-vaplandıracaktır.

YENİ RUS POLİTİKASI

Stalin'in ölümünden sonra Sovyet-ler Birliği'nin iç politikasında ve ona muvazi olarak dış politikasında yeni bir safhanın açılmış olduğu gün geçtikçe gereği gibi belli olmaktadır. Bunun iç politikada son belirtilisi, Stalin'in ölü-münden az önce, «Sovyet liderlerini öl-dürmek için tehişği çete kurmuş, ol-maları bahanesiyle tevkif edilmiş olan doktorların serbest bırakılmalarıdır. Haber verildiğine göre, bu doktorlar Sovyet kanunlarına aykırı olarak tev-kif edilmişlerdi. Kanuna aykırı hare-kelelerinden dolayı şimdî doktorları tev-kif edenler hapse tıklmışlardır.

Bundan önce sayıları binleri bulan mahkûmlar da af edilmişlerdir. Mosko-va Hükümeti yabancıların Sovyet mem-leketlerini ziyaretleri hakkındaki kayıt-ları hafifletmiştir. O kadar ki kendile-rinden çok korkulan Amerikan gazete-cilerinden bir grupun Rusya'ya ziyare-tine müsaade edilmiştir. Eşya ve gıda fiyatlarında da indirmeler olmuştur.

Dış politikada da Kore meselesin-deki teklif başta gelir. Batlı devletle-ri, hele Amerika'ya isturap veren bu harbi nihayetlendirmek için önce esir-lerin mübadelesi meselesinde bir anlaş-maya varılmış ve tatbik edilmiştir.

Çinlilerin ve Kuzey Korelilerin el-
lerindeki İngiliz ve Fransız memurları
Moskova'nın aracılığı ile serbest bira-
kılmıştır. Uçak hâdiselerinin tekerrürü-
ne mâni olmak için Zuikof İngilizlere
bir toplantı teklif etmiş ve bu teklif İn-
gilizler tarafından kabul edilmiştir. Bir
İsveç'linin Birleşmiş Milletler Genel
Sekreterliğine tâyinine Moskova razı
olmuştur.

Stalin'in ölümü üzerine Malenkof
ve arkadaşları söylemiş oldukları nu-
tuklarda barıştan bahsettikleri zaman,
Batılı devletler, sözlerden ziyade hare-
ketlere ehemmiyet vereceklerini bildir-
mişlerdi. Moskova sanki barışçı niyetle-
rini hareketlerle de teyid etmek için
basit bir iki hareketle teşebbüse geç-
miştir.

Bu yeni politikanın âmilleri nedir?
Herkes şimdi bu suali soruyor ve ken-
dine göre cevap arıyor. Mr. Dulles, ye-
ni Amerikan iktidarının propâgandası
namına bundan faydalanmayı düşün-
müştür. Dış Bakanına göre, «Sovyetle-
rin son barış taarruzu Eisenhower Hü-
kûmetinin iktidara geçtiği gündenberi
takibettiği enerjik siyasetin neticesidir».
Hemen söyleyelim ki bu yorum o dere-
ce kanaat verici değildir. Stalin'in de
bu «enerjik siyaset» neticesi öldüğü
iddia edilemez.

Öte yandan İngiltere'nin solcu Mr.
Bevan'ı, Moskova tarafından açılan ye-
ni politikayı Sovyetler Birliği'nin kuv-
vetlenmiş bulunması ile izah etmekte-
dir. Bu mütalâa da inandırıcı olmak-
tan uzaktır. Stalin'den önce «zayıf» o-
lan Sovyetler, Stalin'in ölümünden son-
ra ansızın kuvvetlenmiş olamazlar.

Bizce en doğru mütalâa, Stalin'in
ölümünden doğabilecek karışıklıkları
önlemek ve karşılamak için yeni Sov-
yet liderlerinin vakit kazanmak düşün-
cesiyle böyle bir politika takibetmek
kararını vermiş olmalarıdır. Malenkof
ve arkadaşlarına Stalin'den ağır bir mi-
ras intikal etmiştir.

Diktatör Rusya'yı, Sovyet İmpara-

torluğunu ve soğuk harbi, tecrübesine-
ve şahsî prestijine dayanarak idare edi-
yordu. Ona halef olanlar, vaziyetlerin-
den emin değillerdir. Henüz otoritele-
rini kurmamışlardır. Vakit kazanmak
istiyorlar.

Sebepleri ne olursa olsun Demok-
rasilerin yeni bir durum karşısında bu-
ldukları meydandadır. Demokrat
devletlerin kendi aralarındaki karşılık-
lı münasebetleri, her birinin Sovyetler-
le olan münasebetlerine göre ayarlan-
mıştır. Stalin'in açmış olduğu soğuk
harp, yakın, uzak, büyük, küçük, de-
mirperde dışındaki Batılı devletlerin
hepsi için de tehlike teşkil ediyordu.
Bunlar bu müşterek tehlike karşısında
Amerika'nın liderliği altında toplandı-
lar. Aralarında kurmuş oldukları daya-
nışmanın mesnedi, Stalin'in soğuk har-
binden ibaretti. Silâhlanma gayretleri-
ni kamçılayan âmil de aynı politikanın
telkin ettiği korku idi.

Şimdi Rusya'nın taktik değiştirme-
si karşısında, Batılıları yürüten «mu-
harrik kuvvet» sönmemiş olsa bile za-
yıflamıştır. Bunun neticesi ne olacak?
Gerçi yeni Rus politikasını ciddiye al-
mamak, bunun bir taktikten ibaret bu-
lunduğunu iddia etmek ve ona karşı
hiç tepki göstermemek mümkündür.
Fakat Batılı devletlerin liderleri yeni
Rus politikasının ciddi olmadığına inan-
salar bile, kendi halk efkârına karşı
onu ciddiye almamazlık edemezler. Bu
sebeplerdir ki, Eisenhower yeni Rus po-
litikasını «görünüşü ne ise öyle kabul
ediyoruz» (face value) diyor. Barışmak
için elini uzatan adama, niyetlerinin
kötü olduğu söylenemez.

Demokrasilerin bugün karşılaşmak-
ta olan en önemli mesele, yeni Rus po-
litikası karşısında aralarında kurmuş
oldukları dayanışmayı gevşetmemek
ve harp gayretlerini de tavsatmamak-
tır. Soğuk harbin imtihanını başarı ile
geçmiş olan demokrasiler için yeni ve
soğuk harpten de daha çetin bir imti-
han devri açılmıştır.

Ek-5

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, 30 Mayıs 1953 tarihinde Sovyet Rusya Hariciye Nazarı Ekselans N. Molotof tarafından Türkiye'nin Büyükelçisine okunmuş ve tevdi edilmiş olan, metni aşağıda münderic beyanata ittila kesbeylemiştir :

" Son zamanlarda Sovyetler Birliğinin komşu devletlerle münasebetleri meselesi ile meşgul olan Sovyet Hükümeti, diğer meseleler arasında Sovyet-Türk münasebetlerinin durumuna da dikkat atfetmiştir.

Bilindiği gibi, 1925 tarihli Sovyet Türk Mukahedesinin müddetinin sona ermesi ile alakalı olarak, Sovyet-Türk münasebetlerinin tanzimi meselesi bir kaç sene evvel iki devlet mümessillerinin resmi görüşmelerinde mevzu bahis edilmişti. Bu görüşmelerde Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ile Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin Türkiye'ye karşı bazı toprak iddiaları ve aynı vechile Sovyet Hükümetinin , Sovyetler Birliği emniyetine Karadeniz Boğazları cihetinden gelebilecek tehdidin bertaraf edilmesine müteallik mülâhazaları da yer almış bulunuyordu . Türkiye Hükümeti ve içtimaî mahafili bunları teessürle karşılamış ve bu da Sovyet-Türk münasebetleri üzerinde tesirini göstermekten hali kalmamıştı.

İyi komşuluk münasebetlerinin idamesi ve barış ve emniyetin tarsini namına Ermenistan ve Gürcistan Hükümetleri Türkiye'ye karşı toprak iddialarından sarfınazar etmeği mümkün telâkki etmişlerdir . Boğazlar meselesinde Sovyet Hükümeti bu mesele hakkındaki eski noktalarını yeniden gözden geçirmiştir ve Sovyetler Birliğinin Boğazlar cihetindeki emniyetini Sovyetler Birliği için olduğu gibi Türkiye için de kabule şayan şartlar altında temin etmeği mümkün addetmektedir.

030	01			61	396	17
-----	----	--	--	----	-----	----

...

1

Bu suretle , Sovyet Hükûmeti Sovyetler Birliğinin Türkiye'ye karşı hiç bir toprak iddiasında olmadığını beyan eder . "

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti , Sovyetler Birliğinin Türkiye'ye karşı hiç bir toprak iddiasında bulunmadığını mübeyyin Sovyetler Birliği Hükûmetinin yukarıda mezkûr beyanatını memnuniyetle kaydeder .

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti bu beyanatta atıf yapılan iyi komşuluk münasebetlerinin idamesi ve barış ^{ve} emniyetinin~~in~~ garantisini arzusu Türkiye'nin daima beslediği ve beslemeğe devam edeceği arzuya tamamen tekabül ettiğini beyan eder .

Buğazlar meselesinin , Sovyetlerce de malum olduğu veçhile , Montrö Mukavelesi ahkâmına tabi bulunduğunu Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti bu münasebetle tebarüz ettirmek ister .

030	01			61	376	17
-----	----	--	--	----	-----	----

T. C.
BAŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı
4

KARARNAME

2744

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Başvekili Mareşal Stalin'in cenaze merasiminde Hükümetimizi temsil etmek üzere Hariciye Vekâleti Umumi Kâtibi Büyük Elçi Cevad Açıkalın'ın Reisliğinde Korgeneral Fevzi Mengüç ve Riyaseticumhur Baş Yaveri Kurmay Yarbay Nureddin Alpkartal'dan müteşekkil olarak Moskova'ya gönderilen Heyet'ten Cevad Açıkalın'a 150 lira, Korgeneral Fevzi Mengüç'e 125 lira ve Yarbay Nureddin Alpkartal'a 100 lira gündelik verilmesinin kabulü; Hariciye Vekâletinin 13/3/1953 tarihli ve 39821/88 sayılı yazısı üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 10/4 /1954 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

C. Başbakan

Başvekili

A. Menderes

Devlet Vekili

Devlet Vekili

Adıye Vekili

Milli Müdafaa Vekili

Dahiliye Vekili

S. Menderes

Hariciye Vekili

F. Köprülü

Maliye Vekili

M. F. Köprülü

Maarif Vekili

Nafa Vekili

K. Kent

İkt. ve Ticaret Vekili

M. F. Köprülü

Sih. ve İç. Maa. Vekili

M. F. Köprülü

Güm. ve İnş. Vekili

Ziraat Vekili

M. F. Köprülü

Mınakalâ Vekili

M. F. Köprülü

Cahema Vekili

M. F. Köprülü

İşletmeler Vekili

M. F. Köprülü

130 18 01 2 135 34 17